

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๒๗ ตอนที่ ๑๒๖๑ – ๑๒๗๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๒๖๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ถ. ภวังคจิตมี ๑๗ ดวง อดีตภวังค์ ภวังคจลนะ ภวังคบุ้งเฉทะ ๓ ขณะนี้
เกิดขึ้น ๆ กัน หลาย ๆ ครั้ง ได้ไหม

สุ. ไม่ทราบว่ ๑๗ ดวงหมายถึงอะไร ที่ว่าภวังคจิตมี ๑๗ ดวงนั้น ถูกต้อง
หรือเปล่า เรื่องของตัวเลขบางท่านอาจจะคิดว่าไม่มีประโยชน์ แต่ความจริงมีประโยชน์
คือ ป้องกันความเห็นผิด ความเข้าใจผิด หรือความหลงลืม เพราะถ้าไม่มีตัวเลข
กำกับ อาจจะเข้าใจธรรมคลาดเคลื่อน เช่น ปฏิสนธิจิต อาจจะคิดว่าเป็นจิตดวงนั้น
ทำกิจปฏิสนธิได้ จิตดวงนี้ทำกิจปฏิสนธิได้ แต่ความจริงไม่ได้ เพราะฉะนั้น จิตใดที่ทำ
กิจปฏิสนธิ จิตประเภทเดียวกันนั้นแหละทำกิจภวังค์ จนกว่าจะสิ้นสุดความเป็นบุคคล
นั้นในภพนั้น ในชาตินั้น

เรื่องของจำนวนเป็นเรื่องที่คิดได้ ถ้าทราบว่า กามาวจรจิตมี ๕๔ และจิตที่ทำ
กิจปฏิสนธิได้ที่เป็นกามาวจรจิตมี ๑๐ คือ สันต็รณอกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิใน
อบายภูมิ ๔ สันต็รณอกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิในมนุษย์หรือเทวดาชั้นต่ำ มหาวิบาก ๔
ทำกิจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ เวลาที่เกิดเป็นมนุษย์ ก็เพราะมหาวิบากดวงหนึ่งดวงใด
ใน ๔ ดวงทำกิจปฏิสนธิ เกิดในสวรรค์ชั้นหนึ่งชั้นใด จะเป็นชั้นดาวดึงส์ ยามา ดุสิต
นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตตี หรือจาตุมหาราชิกาก็ตามแต่ ก็เป็นมหาวิบากดวงหนึ่ง
ดวงใด เพราะไม่ใช่การเกิดในรูปพรหมภูมิ

เพราะฉะนั้น สำหรับภูมิที่เป็นกามภูมิทั้งหมดจะมีจิตที่ทำปฏิสนธิกิจ หรือจะ
เรียกว่า ปฏิสนธิจิต ก็ได้ ๑๐ ดวง แบ่งตามภูมิก่อน จะจำตัวเลขได้ตามเหตุผล

อีก ๙ ดวงมาจากไหน ที่เป็นปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง

คือ ปฏิสนธิจิตเป็นรูปพรหมบุคคลในรูปพรหมภูมิ ๕ ดวง ปฏิสนธิจิตเป็น
อรูปพรหมบุคคลในอรูปพรหมภูมิ ๔ ดวง ทั้งหมดรวมเป็นปฏิสนธิจิต ๑๙ ดวง แต่ถ้า
กล่าวถึงเฉพาะในกามภูมิ มีจิตที่ปฏิสนธิเพียง ๑๐ ดวงเท่านั้น

ถ. อตตภวังค์ ภวังคจลนะ ภวังคุปัจเฉทะ เป็นวิบากใช่ไหม

ส. เป็นวิบาก

ถ. อตตภวังค์เกิดได้หลายครั้งหรือเปล่า

ส. ได้หลายครั้ง

ถ. เพราะอะไร

ส. ท่านผู้ฟังนอนหลับนานไหม หรือหลับชั่วนิดเดียวแล้วตื่น ตามความ
เป็นจริง เมื่อคืนนี้

ถ. ก็แล้วแต่

ส. บางช่วงอาจจะหลับสนิท บางช่วงอาจจะตื่น นี่เป็นสภาพธรรมที่เป็น
ปรมาัตถธรรมทั้งหมด เป็นการที่จิตจะเกิดขึ้นรู้อารมณ์แต่ละอารมณ์ซึ่งต่างกัน บางที
ตื่นขึ้นเพราะได้ยินเสียง ขณะนั้นอตตภวังค์เกิดขึ้นครั้งหนึ่งพร้อมกับเสียงที่กระทบกับ
โสตปสาท และภวังคจลนะเกิดต่อ ดับไปแล้ว ภวังคุปัจเฉทะเกิดต่อ จากนั้น
ปัญจทวารารวชนจิตเกิดต่อ โสตวิญญูณเกิดต่อ สัมปฏิจฉันนจิตเกิดต่อ สันตிரณจิต
เกิดต่อ โวฏฐัพพนจิตเกิดต่อ ชวนจิต ๗ ขณะเกิดต่อ ตทาลัมพนจิตเกิดต่อ
และอารมณ์ก็ดับ

อารมณ์ทุกอารมณ์ที่เป็นรูป มีอายุเท่ากับการเกิดดับของจิต ๑๗ ขณะ
เพราะฉะนั้น อตตภวังค์จะมากหรือน้อย ย่อมแล้วแต่ว่า เมื่ออารมณ์เกิดและ
กระทบกับปสาท ภวังคจิตจะไหวเมื่อไร หรืออาจจะไม่เป็นปัจจัยให้ภวังคจิตไหวเลย
ก็ได้ และถ้าอารมณ์เกิด กระทบกับภวังค์ แต่กระทบหลายครั้งมากภวังคจลนะจึง
จะเกิด เพราะฉะนั้น อารมณ์นั้นจะมีอายุไม่พอสำหรับตทาลัมพนจิตจะเกิดบ้าง หรือ
ว่าชวนจิตจะเกิดบ้าง ทำให้วิถีจิตมีเพียงปัญจทวารารวชนะ ปัญจวิญญูณดวงหนึ่ง
ดวงใด สัมปฏิจฉันนะ สันตிரณะ และโวฏฐัพพนะ เพราะชวนะที่จะเกิดเพียง ๑ ขณะ

หรือ ๒ - ๓ ขณะนั้น ตามปกติไม่มี ขณะที่จะเกิดเพียง ๕ ครั้ง หรือ ๕ ขณะติดต่อกัน ได้นั้น ต้องเป็นก่อนที่จิตจิตจะเกิดเท่านั้น และขณะ ๖ ขณะที่จะเกิดติดต่อกันก็ต้องเป็นขณะที่สลับเท่านั้น นอกจากนั้นแล้ว โดยอาเสวนปัจฉัย ขณะต้องเกิดดับสลับต่อกันตามปกติ ๗ ขณะ

สำหรับการรับอารมณ์ หรือการรู้อารมณ์ของวิญญานธาตุต่าง ๆ ก็ต่างกันไป ซึ่งใช้คำว่า วิสยัปปวัตติ

ที่กล่าวย่ำเรื่องของกามาวจรจิต ๕๔ บ่อย ๆ ก็เพื่อให้ไม่ลืมว่า ชีวิตของแต่ละท่านไม่พ้นไปจากจิตที่เป็นกามาวจรจิต แม้แต่ละท่านจะมีกามาวจรจิตไม่ครบ แต่การที่กล่าวถึงจำนวน ก็เพื่อเป็นเครื่องฝึกหัดความคิดในสิ่งที่มีประโยชน์ว่า แม้ว่ากามาวจรจิตจะมีจำนวนซึ่งดูเหมือนจะมากถึง ๕๔ ดวง หรือ ๕๔ ประเภท แต่ถ้าจำแนกเป็นหมวดหมู่ และทราบว่าจิตเหล่านั้นเกิดกับแต่ละท่าน ก็จะไม่ยากแก่การเข้าใจ เพราะขณะที่สติเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะไม่พ้นไปจากจิต เจตสิก และรูป

เมื่อได้ศึกษาเรื่องลักษณะของจิตแต่ละชนิดให้ละเอียดขึ้น จะทราบว่า ในขณะที่กำลังเห็น ถ้าสติระลึกว่าในขณะนี้เห็นอาการรู้ เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ในขณะที่กำลังเห็นนี้มีจิตอะไรบ้างที่อาศัยเกิดขึ้นเพราะการเห็น ซึ่งทุกคนมีอยู่เป็นประจำ ไม่ใช่เพียงเห็นขณะเดียวและหมดไป แต่ยังมีจิตอีกหลายประเภทที่เกิดโดยอาศัยจักขุปสาทก่อนที่จะรู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร ซึ่งถ้าไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียดจะไม่รู้เลยว่าทันทีที่เห็นอย่างรวดเร็วนี้ อกุศลเกิดแล้ว ตามปกติ

เพราะฉะนั้น เป็นสิ่งที่น่ากลัวภัยของการสะสมของอกุศลจริง ๆ ว่า ในวันหนึ่ง ๆ มีมาก แต่เหตุใดจึงไม่รู้ชัดว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและก็ดับไป ก็เพราะเหตุว่าเครื่องประกอบของปัญญายังไม่พอ

ทั้ง ๆ ที่ทราบว่า ขณะนี้ที่กำลังเห็นเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ เป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ทำไมจึงไม่ละ ทำไมจึงไม่ประจักษ์ชัดว่า ขณะนี้เป็นเพียงจิต ถ้าใช้คำว่า จิต ดูเหมือนทุกคนเข้าใจแล้วว่า เป็นสภาพที่

ไม่ใช่รูปร่างกาย เป็นสภาพของจิตใจ เพราะฉะนั้นที่กำลังเห็นเป็นจิต รู้แล้ว แต่ไม่ละ เพราะเหตุว่าความรู้นั้นยังไม่มากพอ

ด้วยเหตุนี้ กามาวจรจิต ๕๔ ดวง เกิดขึ้นเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ อยู่เรื่อย ๆ ถ้าสามารถเข้าใจลักษณะของจิตซึ่งเป็นกามาวจรจิต ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจให้ละเอียดขึ้น ย่อมเป็นการน้อมไปที่จะเห็นจริง ๆ ว่า เป็นจิตประเภทหนึ่ง ภูมิหนึ่ง ระดับหนึ่ง ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

แม้แต่ในเรื่องของการฟัง ก็จะต้องน้อมไปที่จะเข้าใจลักษณะของกามาวจรจิต แต่ละประเภทที่เกิดขึ้น ซึ่งท่านผู้ฟังจะยิ่งเห็นความละเอียดของจิตแต่ละประเภทที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น และจะเห็นว่า ยากมากที่จะเข้าใจจิตแต่ละประเภทได้โดยตลอด

แม้แต่เพียงขั้นการฟังที่จะน้อมไปรู้ในลักษณะของจิตยังยากอย่างนี้ เพราะฉะนั้น การที่สติจะระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมและให้ประจักษ์ชัดว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ให้เห็นแจ้งความเกิดขึ้นและดับไปจริง ๆ ย่อมต้องยิ่งยากกว่าการที่จะฟังเรื่องของกามาวจรจิต ๕๔ โดยละเอียด

แต่ให้เห็นประโยชน์ของการฟังเรื่องของกามาวจรจิตแต่ละประเภท เพราะแต่ละท่านยังไม่ใช่พระอรหันต์ และไม่ใช่ผู้ที่อบรมเจริญญาณสมาบัติ เพราะฉะนั้น จิตที่เป็นกามาวจรเท่านั้นที่สมควรที่จะฟังให้เข้าใจละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อเกื้อกูลให้เห็นว่า ลักษณะสภาพนั้น ๆ เป็นลักษณะของจิต ซึ่งเกิดขึ้นปรากฏเพียงชั่วขณะและดับไป

สำหรับเรื่องของกามาวจรจิต โดยจำนวน ๕๔ ซึ่งที่จริงแล้วไม่ยาก ถ้าจะจำโดยประเภทว่า กามาวจรจิต ๕๔ แบ่งเป็นอกุศลจิต ๑๒ เป็นอเหตุกจิต ๑๘ และเป็นกามาวจรโสภณจิต ๒๔ ดวง

อกุศลจิตเป็นเรื่องที่มีกันอยู่และได้ยินกันบ่อย ๆ เพราะฉะนั้น สำหรับอกุศลจิต ๑๒ ก็ไม่มีปัญหา ได้แก่ โภสมุขจิต ๘ โทสมุขจิต ๒ โมหมุขจิต ๒

สำหรับอเหตุกจิต ๑๘ เป็นอเหตุกวิบากจิต ๑๕ และเป็นอเหตุกกิริยาจิต ๓

อเหตุกวิบากจิต ๑๕ เป็นอกุศลวิบากจิต ๗ ซึ่งได้ฟังจนคุ้นหู คือ
 จักขุวิญญาณอกุศลวิบาก ๑ จิตเห็นสิ่งที่ไม่ดี
 โสทวิญาณอกุศลวิบาก ๑ จิตได้ยินเสียงที่ไม่ดี
 ฆานวิญาณอกุศลวิบาก ๑ จิตได้กลิ่นที่ไม่ดี
 ชิวหาวิญาณอกุศลวิบาก ๑ จิตลิ้มรสที่ไม่ดี
 กายวิญาณอกุศลวิบาก ๑ จิตรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกายที่ไม่ดี
 เหลืออีก ๒ ซึ่งชื่ออาจจะไม่คุ้นหู คือ สัมปฏิจฉนจิต ๑ และสันตிரณจิต ๑
 แต่ก็ได้กล่าวถึงบ่อย ๆ

เท่าที่ได้ทราบจากท่านที่ยังไม่ได้ศึกษาพระอภิธรรม ท่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องชื่อ
 เป็นเรื่องจำนวน เป็นเรื่องที่น่าเบื่อ น่าง่วง เพราะยังไม่เห็นประโยชน์จริง ๆ ว่า การที่
 จะเป็นพหูสูตร คือ ผู้ที่ได้ยินได้ฟังมากในเรื่องของจิตซึ่งเกิดกับตัวท่านเองแต่ละวัน
 จะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้สติระลึกบ่อยขึ้น พร้อมกันนั้น การฟัง การพยายามโน้มไป
 เข้าใจในลักษณะของจิต จะช่วยให้สามารถระลึกได้ในสภาพที่เป็นแต่เพียงธาตุรู้
 อากาโร มินะนั้นแล้วถ้าปราศจากความเป็นผู้ฟังมาก หรือความเป็นพหูสูตร จะอาศัย
 เพียงสติอย่างเดียวที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม จะระลึกได้ไม่นาน เพราะขณะอื่น
 ซึ่งไม่ใช่ขณะที่สติเกิดขึ้นระลึกลักษณะของสภาพธรรม จะเป็นการคิดนึกเรื่องอื่น ไม่ใช่
 เป็นการสนใจที่จะโน้มมาศึกษาเรื่องลักษณะของจิต ซึ่งสามารถเข้าใจละเอียดขึ้น ๆ ได้

ถ้ามีเวลามากขึ้นสำหรับการศึกษา การฟัง การคิด การพิจารณาเรื่องจิต
 จะทำให้แทนที่จะคิดเรื่องอื่น ก็เป็นการคิดในสิ่งที่จะทำให้เป็นพหูสูตร ซึ่งจะเป็น
 อุปกรณ์แก่อกุศลต่อการที่เมื่อสติระลึกแล้วก็โน้มรู้ได้จริง ๆ ว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ
 นั้น เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม

ท่านที่มีเวลาพอที่จะคิดไตร่ตรองเรื่องของกามาวจรจิตด้วยตัวของท่านเอง
 จะเห็นได้ว่า มีการคิดถึงแม้จำนวนโดยหลายนัย เช่น กามาวจรจิตมี ๕๔ ประเภท
 แบ่งเป็นประเภท ๓ ก็ได้ คือ เป็นอกุศลจิต ๑๒ เป็นอเหตุกจิต ๑๘ เป็นกามโสภณะ
 ๒๔ โดยนัยหนึ่ง

หรืออีกนัยหนึ่งก็ได้ คือ โดยโสภณะและอโสภณะ ถ้าโดยโสภณะและอโสภณะ
อกุศลจิต ๑๒ เป็นจิตที่ไม่ดี อเหตุกจิต ๑๘ ก็เป็นจิตที่ไม่ประกอบด้วยเจตสิกฝ่ายดี
เพราะฉะนั้น ใน ๕๔ ประเภท แบ่งได้อีกนัยหนึ่ง คือ เป็นอโสภณจิต ๓๐ และเป็น
โสภณจิต ๒๔

ฟังดูเหมือนตัวเลข แต่เป็นวิธีคิดต่าง ๆ ซึ่งสามารถทำให้จำได้พร้อมกับเข้าใจ
ไปด้วยโดยไม่ลืม หรือถ้าจะแบ่งอย่างง่ายที่สุด คือ โดยภูมิ เป็นกามภูมิทั้ง ๕๔

ถ้าแบ่งโดยเหตุ สามารถเปลี่ยนจำนวนจาก ๕๔ เป็นอีกนัยหนึ่ง คือ เป็น
อเหตุกจิต ๑๘ ซึ่งเป็นจิตที่ไม่เกิดพร้อมกับเจตสิกที่เป็นเหตุ ๖ ส่วนกามาวจรจิตที่เหลือ
๓๖ ก็เป็นสเหตุกจิต รวมเป็นกามาวจรจิต ๕๔

เพราะฉะนั้น ก็เป็นการเปลี่ยนตัวเลขจาก ๕๔ โดยนัยต่าง ๆ

โดยนัยอื่นอีก ได้ใหม่ เปลี่ยนตัวเลขอีก เพื่อความเข้าใจจริง ๆ ไม่ให้หลงลืม
บางท่านคิดว่าเรื่องของตัวเลขเป็นเรื่องน่าเบื่อ แต่ความจริงเรื่องของตัวเลข นอกจาก
จะช่วยความจำ ยังทำให้เข้าใจยิ่งขึ้น เพราะถ้าเข้าใจผิดนิดเดียวตัวเลขจะไม่ตรง เช่น
โดยเหตุ กามาวจรจิตมี ๕๔ ที่เป็นอเหตุกจิตมีเพียง ๑๘ เพราะฉะนั้น สำหรับ
กามาวจรจิตที่เป็นสเหตุกจิตจึงเป็น ๓๖ แต่ถ้าท่านบวกเลขผิดนิดหนึ่ง เหลือ ๓๕
ก็ต้องคิดแล้วว่าทำอะไรจึงจะถูกต้อง ก็ไล่เลียงหาตามจำนวนว่า จิตประเภทใดบ้าง
ที่เป็นสเหตุกะ

อกุศลจิตทั้ง ๑๒ ต้องประกอบด้วยเหตุจึงเป็นอกุศลได้ ถ้าไม่ประกอบด้วยเหตุ
จะเป็นอกุศลไม่ได้ เช่น โลกมุขจิต ที่จะเป็นโลกมุขจิตได้ต้องเกิดร่วมกับโลกเจตสิก
เป็นเหตุทำให้จิตนั้นเป็นโลกมุขจิต

เวลาโกรธ ก็ต้องมีเหตุ ไม่ใช่โลกเจตสิก แต่เป็นโทสเจตสิกซึ่งเกิดร่วมกับจิตนั้น
จิตนั้นจึงเป็นโทสมุขจิต และถ้าในขณะนั้นไม่ใช่ทั้งโลภะ ไม่ใช่ทั้งโทสะ และไม่ใช่กุศล
ก็ต้องเป็นอกุศลอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เกิดกับโลภะและโทสะ คือ เป็นโมหมุขจิต
ซึ่งต้องเกิดกับโมหเหตุ หรือโมหเจตสิก

เพราะฉะนั้น จิตที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่แล้วจะประกอบด้วยเหตุ เว้นจิตประเภทเดียว คือ อเหตุกจิต ๑๘ นอกจากจิต ๑๘ ดวงนี้แล้ว ต้องเป็นสเหตุกจิตทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นชาติอะไร แต่สำหรับจิต ๑๘ ดวงนี้ โดยนัยเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นชาติอะไร ก็ต้องเป็นอเหตุกจิต

๑๒๖๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

ถ. ในอเหตุกจิต ๑๘ ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ๖ ต้องมีปัจจัยอื่นที่ทำให้จิตเกิดขึ้น ขอให้ท่านอธิบาย

สุ. จิตที่จะเกิดขึ้นโดยไม่อาศัยปัจจัยนั้น ไม่มี จิตแต่ละดวงต้องมีปัจจัยหลายปัจจัยทำให้เกิดขึ้น

จิตทุกดวงที่เกิด จะต้องเกิดร่วมกับเจตสิก จะไม่มีสักขณะหนึ่งที่มีแต่จิตปรมาตมเกิดขึ้นโดยไม่มีเจตสิกปรมาตมเกิดร่วมด้วย เพราะฉะนั้น เจตสิกปรมาตมเป็นสหชาติปัจจัย คือ ทันทีที่เจตสิกนั้นเกิดขึ้น ก็เป็นปัจจัยทำให้จิตและเจตสิกอื่นเกิดขึ้นพร้อมกัน นี่เป็นปัจจัยหนึ่ง ชื่อว่าสหชาติปัจจัย ตามที่ได้กล่าวถึงแล้ว

และยังมีอีกปัจจัยหนึ่ง คือ สัมปยุตตปัจจัย จิตและเจตสิกเป็นนามธรรมด้วยกัน รู้อารมณ์ร่วมกัน คือ อารมณ์เดียวกัน เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน เพราะฉะนั้น เวลาที่จิตและเจตสิกเกิดโดยสภาพที่เป็นนามธรรม และไม่มีรูปธรรมใด ๆ เจือปนเลย ลักษณะของนามธรรม คือ จิตและเจตสิกเข้ากันสนิท ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะว่าเป็นนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม สิ่งที่เป็นรูปธรรมอาจจะแยกได้ แต่ถึงอย่างนั้นก็มีรูปซึ่งต้องเกิดร่วมกันโดยแยกกันไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ลักษณะที่เป็นนามธรรมที่เป็นจิตเป็นประเภทหนึ่ง และเป็นเจตสิกอีกประเภทหนึ่ง โดยลักษณะเท่านั้นที่แยกกัน แต่โดยการเกิด เกิดร่วมกันสนิท เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน โดยสัมปยุตตปัจจัย นี่เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง

สำหรับจิตแต่ละดวง หรือแต่ละขณะที่เกิดขึ้น ยังมีปัจจัยอื่นอีกมากตามที่ได้กล่าวถึงแล้วทั้งหมด ๑๖ ปัจจัย เพียงแต่ว่าอเหตุกจิต ๑๘ นี้ ไม่เกิดกับเจตสิกที่เป็นเหตุ ๖ ดวงเท่านั้น

ถ. อกุศลวิบากจิตดวงที่ ๑ คือ จักขุวิญญาณ เมื่อไม่มีเหตุ ๖ เกิดร่วมด้วย มีปัจจัยอะไรที่ทำให้จิตเห็นเกิดขึ้น

สุ. จักขุปสาทต้องมี เป็น ๑ ปัจจัย โดยเป็นนิสสยปัจจัย คือ เป็นที่อาศัย เกิดของจักขุวิญญาณ ต้องมีอารมณ์ คือ สิ่งปรากฏทางตา เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง คือ เป็นอารมณ์ปัจจัย และต้องมีจิตที่เกิดก่อน ได้แก่ ปัญจทวารารวชชนจิต มิฉะนั้นแล้ว จักขุวิญญาณจะเกิดไม่ได้เลย

ถ. และโสตวิญญาณ

สุ. เช่นเดียวกัน คือ ต้องมีโสตปสาท มีเสียง และมีปัญจทวารารวชชนะ เป็นเหตุใกล้

ถ. เจตสิกอื่นที่เกิดร่วมด้วยมีไหม

สุ. ต้องมี เพราะอย่างน้อยจิตขณะหนึ่งต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย ๗ ดวง

ถ. ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ ก็โดยนัยเดียวกัน

สุ. ใช่ โดยนัยเดียวกัน ชีวิตประจำวัน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

สำหรับท่านที่มีเวลา ลองคิดเรื่องของกามาวจรจิต ๕๔ โดยนัยอื่นอีกก็ได้ เช่น โดยนัยที่เป็นสสังขาริกและอสสังขาริกว่า ในกามาวจรจิตจะเป็นสสังขาริกกี่ดวง และ เป็นอสสังขาริกกี่ดวง

สสังขาริก สำหรับกามาวจรจิต เป็นจิตที่ไม่มีกำลัง ไม่เหมือนกับอสสังขาริก อสสังขาริกเป็นจิตที่มีกำลังกล้า เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยการชักจูง

สำหรับอกุศลจิต ๑๒ โภกมุลจิต ๔ เป็นสสังขาริก อีก ๔ เป็นอสสังขาริก โทสมุลจิต ๒ เป็นสสังขาริก ๑ เป็นอสสังขาริก ๑ โมหมุลจิต ๒ เป็นอสสังขาริกทั้งหมด คือ เกิดขึ้นโดยไม่ต้องอาศัยการชักจูง เพราะพื้นของจิตเป็นโมหะ

อเหตุกจิต ๑๘ เป็นอสสังขาริกทั้ง ๑๘ เวลาที่เสียงกระทบกับโสตปสาท มีปัจจัย ให้การได้ยินเกิดขึ้น ไม่มีใครยับยั้งจิตได้ยินได้เลย เพราะฉะนั้น อเหตุกจิตทั้ง ๑๘ เป็นอสสังขาริก

สำหรับกามาวจรโสภณะ ๒๔ ซึ่งแบ่งเป็นมหากุศล ๘ มหาวิบาก ๘ มหากิริยา ๘

มหากุศล เป็นสสังขาริก ๔ เป็นอสังขาริก ๔

มหาวิบาก เป็นสสังขาริก ๔ เป็นอสังขาริก ๔

มหากิริยา เป็นสสังขาริก ๔ เป็นอสังขาริก ๔

เป็นเรื่องที่ใครจะคิดก็ได้ ไม่คิดก็ได้ เพราะต้องเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ถ้าคิดก็ออกมาถูกต้อง ถ้าไม่คิดก็ไม่เป็นไร แต่คิดเมื่อไร จำนวนต้องถูกต้อง ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะแม้ว่าสภาพธรรมจะมีมากมายสักเท่าไร แต่ถ้าสรุปรวมลักษณะประเภทของจิต จะเห็นได้ว่า ไม่พ้นจากอกุศลจิตประเภทหนึ่งประเภทใดใน ๑๒ ประเภท ไม่พ้นจากอเหตุกจิต และไม่พ้นจากกามโสภณจิต ทุกวัน เพียงแต่ไม่รู้ชื่อว่าขณะนี้กำลังเป็นกามาวจรจิตประเภทไหน จนกว่าจะได้ศึกษาเรื่องของกามาวจรจิตโดยละเอียด

สำหรับเรื่องของกามาวจรจิต ๕๔ ไม่ใช่เพียงเรื่องชื่อ จบ แต่เป็นชีวิตจริง ๆ ของแต่ละคน ซึ่งเกิดมาต่างกันทุกขณะตามเหตุตามปัจจัย จิตขณะแรก คือ ปฏิสนธิจิตในกามสุคติภูมิ คือ ในภูมิมนุษย์ ต้องเป็นผลของกุศลกรรม และกุศลจิต ก็มี ๘ ดวง เกิดร่วมกับโสณัสสเวทนา ๔ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ๔ ดวง เพราะฉะนั้น เวลาที่กุศลให้ผล จะเห็นได้ว่า ทำไมคนเราต่างกัน ถ้าเป็นไปในทางโลก ก็จะคิดว่า ต่างกันโดยสกุล ต่างกันโดยโคธสมบัติ ต่างกันโดยยศ ต่างกันโดยบิรวาร นี่เป็นเรื่องของความต่างกันทางโลก

แต่ถ้าเป็นความต่างกันทางธรรม อะไรต่างกัน เพราะทุกคนเกิดในกามสุคติภูมิ เป็นมนุษย์ เป็นผลของกุศลกรรม แต่อะไรต่างกัน ปฏิสนธิจิตต่างกัน เพราะฉะนั้น การเกิดต่างกัน ย่อมแสดงให้เห็นถึงกรรมที่ได้กระทำมาแล้วเป็นเหตุให้ปฏิสนธิจิตต่างกันว่า แม้แต่กุศลกรรม ซึ่งเป็นกามาวจรกุศล หรือมหากุศลเพียง ๘ ดวงก็จริง แต่ความวิจิตร ความต่างกันของกุศลกรรมนั้น เป็นเหตุทำให้วิบากจิตเกิดต่างกันออกไป

สำหรับมหากุศลดวงที่ ๑ คือ โสมนัสสสทนต์ ญาณสัมปยุตตัง อสังขาริกัง เป็นกุศลที่เกิดพร้อมกับโสมนัส เกิดร่วมกับปัญญาคือญาณ และมีกำลังกล้า ซึ่งท่านผู้ฟังจะพิจารณาได้ว่า กุศลแต่ละครั้งที่ทำเป็นจิตดวงนี้ไซ้ใหม่ เพราะมหากุศลมีถึง ๘ การศึกษาเรื่องของมหากุศล ๘ ก็เพื่อจะได้ทราบว่า กุศลครั้งหนึ่ง ๆ ที่ทำ ขณะนั้นเป็นมหากุศลจิตดวงไหน เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา หรือเกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา

เวลาที่ทำกุศล ผันปัจจัยไม่ได้ เพราะทุกคนทราบว่า ควรทำกุศลด้วยความปิติ โสมนัส แต่ถ้าไม่มีปัจจัยที่จะให้กุศลนั้นเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ใครจะบังคับหรือผินใจให้กุศลนั้นเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาไม่ได้ ซึ่งเวทนาในวันหนึ่ง ๆ จะสังเกตได้ว่าเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามอารมณ์ที่ปรากฏ ไม่มีใครสามารถผินได้เลย ถ้าอารมณ์นั้นเป็นอารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ทุกท่านซึ่งยังไม่ใช้พระอนาคามีบุคคล ก็มีปัจจัยที่จะให้ความชุ่มใจ ความไม่พอใจเกิดขึ้น หรือแม้ความเสียใจ ความน้อยใจ ก็เป็นลักษณะของจิตซึ่งไม่สบาย ไม่ใช่ลักษณะของจิตที่เป็นสุข แต่เป็นลักษณะของจิตที่เป็นทุกข์ คือสภาพของจิตในขณะนั้นไม่ใช่สภาพที่ดี เพราะเป็นลักษณะที่เสียใจบ้าง น้อยใจบ้าง ขุ่นเคืองใจบ้าง ไม่แช่มชื่นใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง เพราะฉะนั้น เวทนามีไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา แล้วแต่ว่าอารมณ์อะไรจะปรากฏทางไหน ขณะใด ก็เป็นปัจจัยให้เวทนานั้น ๆ เกิดขึ้น

แม้แต่ขณะที่กระทำความกุศลกรรม ก็ไม่ใช่ว่าทุกครั้งจะเป็นโสมนัส เกิดร่วมกับญาณ คือ ปัญญา และเป็นอสังขาริก ซึ่งเป็นกุศลที่มีกำลังแรง ถ้ากุศลที่ได้กระทำไปแล้วนี้มีโอกาสจะให้ผล ก็จะทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นในชาติหนึ่งชาติใด เป็นผู้ประกอบด้วยปัญญา และจะได้ผลของกุศลที่เป็นกามาวจรจิตถึง ๑๖ ดวงด้วย

แสดงให้เห็นว่า กรรมจำกัดปฏิสนธิว่า ชีวิตของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่จะให้ได้รับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข มากน้อยแค่ไหน ประการใด ตามประเภทของปฏิสนธิจิต

สำหรับการที่จะรู้จักปฏิสนธิ ไม่สามารถรู้ได้โดยละเอียด เพราะว่าปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว แต่ก็ยังมีอุปนิสัยซึ่งสะสมอยู่ในจิตที่พอจะให้ได้ว่า ปฏิสนธิของบุคคลนั้น

ถึงแม้จะไม่รู้ว่าเกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนาหรือโสมนัสเวทนาจริง แต่ยังพอจะรู้ได้ว่าเป็นญาณสัมผัสปยุตต์ หรือว่าญาณวิปยุตต์ แม้ว่าจะรู้ยาก

ถ้าบุคคลใดได้สะสมกุศลที่ประกอบด้วยปัญญาในทางธรรม สำหรับทางโลก ใช้คำว่า ปัญญา แต่ไม่ใช่ปัญญาเจตสิก ไม่ใช่โสภณเจตสิก จะใช้คำว่า ฉลาด ก็ได้ แต่ไม่ใช่ปัญญาเจตสิก เพราะถ้าเป็นปัญญาเจตสิก ต้องเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจธรรม คือ สิ่งที่กำลังปรากฏ ได้ถูกต้องตามความเป็นจริง การศึกษาธรรมเป็นการพิสูจน์ได้ แม้ว่าจะไม่สามารถจะรู้ชัด แต่ก็พอจะรู้ได้ว่า เมื่อฟังพระธรรมแล้วมีความเข้าใจถูกผิด มากน้อยอย่างไร มีความเข้าใจลึก กว้าง และละเอียดเพียงใด

นี่เป็นเรื่องการสะสมของกุศลที่ได้กระทำแล้ว และกุศลนั้นสามารถเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้ทราบว่า ถ้าเป็นผลของมหากุศลดวงที่ ๑ เป็นจิตที่มีกำลังแรง จะทำให้ปฏิสนธิจิตเป็นมหาวีบาก เกิดร่วมกับปัญญา และ โสมนัสเวทนา และเป็นอสังขาริก

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า เป็นการยากที่จะรู้ว่าปฏิสนธิจิตเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา เป็นอย่างไร ซึ่งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ที่ประสูติในโลกมนุษย์ เพื่อที่จะได้ทรงตรัสรู้และแสดงธรรม ปฏิสนธิของพระองค์เป็นดิเหตุกะ อย่างสูงซึ่งมีกำลัง คือ เป็นผลของมหากุศลดวงที่ ๑ ได้แก่ กุศลที่เกิดร่วมกับ โสมนัสเวทนา เกิดร่วมกับปัญญา และมีกำลังกล้าเป็นอสังขาริก

ท่านผู้ฟังอาจสงสัยว่า คนที่ปฏิสนธิจิตเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาจะต้องหิวระเวะ ทั้งวันหรืออย่างไร แต่ไม่ใช่เช่นนั้น ไม่ใช่หมายความว่าผู้ที่ปฏิสนธิด้วยโสมนัสเวทนา จะต้องหิวระเวะทั้งวัน เบิกบานทั้งวันอย่างนั้น แต่เป็นผู้ที่มีจิตเข้มแข็งในทางกุศล นี่คือ พื้นฐานของจิต

การทำกุศลแต่ละครั้ง ถ้าสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึก จะไม่รู้ว่าแม้ในขณะที่กระทำ กุศลกรรมครั้งหนึ่ง ๆ กุศลเกิดมาก หรือว่าอกุศลเกิดมาก

ตั้งใจที่จะถวายเป็นทาน ขอให้ระลึกถึงความวุ่นวายตั้งแต่เรื่องการจับจ่ายของ จนกระทั่งการกระทำทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งถ้ามีผู้คนบริวารพร้อมพรั่ง กุศลนั้นดำเนินไป

ด้วยดี จะต่างกับขณะที่ขาดผู้คนบริวาร ขาดเครื่องไทยธรรมที่ต้องการ เพราะฉะนั้น สภาพของจิตเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย แต่ถ้ามีความเข้าใจถูกในเรื่องของกุศลว่า ควรจะเป็นกุศล จิตที่จะเกิดเป็นโทสะความไม่แช่มชื่นใจก็จะน้อยลง เพราะรู้ว่า ขณะนั้นไม่ใช่กุศล ไม่ควรที่จะคิดเดือดร้อนใจต่าง ๆ ในขณะที่กำลังทำกุศลอย่างหนึ่ง อย่างใด

เพราะฉะนั้น ผู้มีปัญญาย่อมรักษาจิตให้สม่ำเสมอ คือ เป็นกุศล ไม่เดือดร้อน กับเสียงที่เป็นคำครหา หรือคำกล่าวร้าย หรือแม้แต่จะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ที่ปรากฏในขณะนั้น ด้วยการที่รู้ว่า กุศลจิตเกิดดีกว่าที่จะ ให้อกุศลจิตเกิดในขณะที่กระทำกุศล มิฉะนั้นแล้วกุศลกรรมนั้นเอง ถึงแม้ว่าจะให้ผล ทำให้ปฏิสันธิจิตเกิดขึ้น แต่อัตถาศัยของบุคคลนั้นย่อมต่างกันไปตามสภาพของจิต ซึ่งเกิดสลับในขณะนั้น

บางคนเป็นผู้ที่มีโลภะแรง สำหรับผู้ที่มีโลภะแรงมักจะเป็นผู้ที่มักได้ ชอบสบาย แต่สำหรับการทำกุศลแต่ละครั้ง ไม่ใช่มีแต่เฉพาะโลภะอย่างเดียว บางครั้งก็มีโทสะ หรืออโทสะ บางครั้งก็มีโมหะหรืออโมหะ เกิดสลับอยู่ในการกระทำกุศลแต่ละครั้งด้วย เพราะฉะนั้น การที่กุศลนั้นจะให้ผล ทำให้บุคคลนั้นเกิดมา นอกจากจะต่างกันตาม กำลังของกุศลที่จะทำให้วิบากจิตเกิดได้มากน้อยต่างกันแล้ว ยังทำให้อุปนิสัยที่ สะสมมานั้นต่างกันด้วย

ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาตัวของท่านเอง จะเข้าใจชัดกว่าบุคคลอื่น เพราะว่า บุคคลอื่นไม่สามารถจะรู้จักท่านตลอดเวลานาทีในวันหนึ่ง ๆ ได้ แต่สำหรับตัวท่าน สามารถรู้จักตัวเองได้ละเอียดจริง ๆ ว่า ท่านเป็นผู้ที่มักได้ไหม มักได้ในที่นี้ คือ เป็น ผู้ที่มีความอยากได้มาก อยากได้บ่อย ๆ หรือเป็นผู้ที่แม้จะเห็นสิ่งใดก็ไม่รู้สึกว่าจะต้องการ สิ่งนั้น ไม่เหมือนกับว่า เห็นอะไรก็อยากได้ทั้งหมด แต่ถ้าเป็นผู้ที่เห็นอะไรก็อยากได้ ทั้งนั้น แสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้ที่มีโลภะแรง

บางท่านแม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีโลภะแรง ไม่ค่อยจะสะสมสิ่งใดให้บุคคลอื่นก็จริง แต่เป็นผู้ที่ไม่ค่อยโกรธ

บางคนโกรธเก่ง เจ้าโทสะ แต่บางคนมีความต้องการจริง แต่ไม่ค่อยจะโกรธ ก็หมายความว่า บุคคลนั้นโทสะไม่แรง แต่ว่าโลภะแรง

บางท่านเป็นผู้ที่อาจจะไม่โกรธ แต่ก็ยังมีความอยากได้สิ่งต่างๆ อยู่มาก แต่ขณะเดียวกันก็มีญาณปัญญาจุเพชร ซึ่งแสดงว่าผู้นั้นเป็นผู้มีอโมหะหรือมีปัญญาแรง มีโลภะอ่อน มีโลภะแรง และมีโทสะแรงด้วย

พูดอย่างนี้ ดูเป็นชื่อทั้งหมด แต่ความจริงเป็นขณะจิตแต่ละขณะ ซึ่งทุกท่านจะพิจารณาได้ว่า ท่านเป็นบุคคลที่มากและน้อยทางฝ่ายอกุศลประเภทใด และทางฝ่ายกุศลประเภทใด

๑๒๖๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ถ. มีญาณปัญญาจุเพชร มีลักษณะอย่างไร

สุ. มีปัญญาคมกล้า สามารถที่จะแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมได้

ถ. อย่างเรา ๆ ก็ไม่มี

สุ. ข้อความในอรรถกถา ยกตัวอย่างพระเถระ ซึ่งทุกท่านไม่รู้จักเพราะว่าเป็นอดีต เพราะฉะนั้น แต่ละท่านพอที่จะพิจารณาได้ว่า กุศลกรรมที่ให้ผลทำให้ปฏิสนธิจิตของท่านเองเป็นอย่างไร และของบุคคลอื่นเป็นอย่างไร ในขณะนั้นที่ทำกุศลแต่ละครั้งจะมีโลภะ โทสะ โมหะ ประเภทใดแรง ประเภทใดอ่อน และมีอโลภะ อโทสะ อโมหะ ประเภทใดแรง

ถ้าเป็นอโลภะแรง ผู้นั้นมักจะให้ได้ง่าย ๆ ให้ได้บ่อย ๆ เป็นผู้มีจิตเมตตา สละวัตถุเพื่อเกื้อกูลบุคคลอื่นได้โดยไม่ยาก ถ้าเป็นผู้ที่มีอโทสะแรง ก็เป็นผู้ที่ไม่โกรธไม่ว่าจะมีบุคคลอื่นหรือมีสิ่งซึ่งไม่น่าพอใจสักเพียงใด บุคคลนั้นก็ไม่รู้สึกว่าจะต้องหวั่นไหวไปด้วยความโกรธ ตรงกันข้ามกับคนที่มีโทสะแรง ซึ่งโกรธได้บ่อย ๆ โกรธได้ง่าย ๆ และโกรธเสมอ

สำหรับอโมหะ เป็นเรื่องของปัญญา ถ้าผู้ใดสามารถเข้าใจธรรมได้โดยรวดเร็ว โดยกว้างขวาง โดยลึกซึ้ง ก็หมายความว่า ขณะที่ประกอบกุศลนั้น เป็นกุศลที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างดี

สำหรับผู้ปฏิบัติด้วยมหาวิปัสสนาที่ ๑ ซึ่งเป็นผลของมหากุศลดวงที่ ๑ เป็นวิบากชั้นเลิศ สูงที่สุด ประกอบด้วยโสมนัสสเวทนา เป็นญาณสัมปยุตต์ คือ เกิดร่วมกับปัญญา และเป็นอสังขาริก นอกจากนั้นยังจะได้รับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ดี ที่ประณีตในทางโลก เช่น ในเรื่องของวงศ์สกุล ในเรื่องของลาภ

ในเรื่องของยศ ในเรื่องของสรรเสริญ เป็นผู้ที่มีวิบากจิต ๑๖ ดวง ซึ่งเป็นผลของกุศลกรรมนั้น ถ้าเป็นกุศลกรรมที่มีกำลังอ่อน วิบากที่จะได้รับก็ลดลงตามส่วน

นำคิดที่ว่า เมื่อการมาจรจิตมี ๕๔ ดวง วิบากจิต ๑๖ นั้นมาจากไหน และอยู่ที่ไหน ก็อยู่ที่ได้กล่าวถึงแล้วนั่นเอง แต่อาจจะยังไม่ทราบว่า ได้แก่อะไรบ้าง

ทุกคนมีปฏิสนธิจิตเพียงชนิดเดียว ประเภทเดียว แล้วแต่ว่าจะเป็นวิบากอะไร

สำหรับผู้ที่เกิดในอบายภูมิ เป็นผลของอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น อุเบกขา-สันติระณอกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิ ไม่ต้องประกอบด้วยเหตุอะไรเลยในการที่จะเกิดในอบายภูมิ

อย่าลืม อกุศลจิตมี ๑๒ อกุศลกรรมมีทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง แต่ว่าผลของอกุศลกรรมมีเพียง ๗ เท่านั้น คือ อกุศลวิบาก ได้แก่ จักขุวิญญาณ ๑ โสทวิญญาณ ๑ ฆานวิญญาณ ๑ ชิวหาวิญญาณ ๑ กายวิญญาณ ๑ สัมผัสจิต ๑ สันติระณะ ๑ นี่เป็นผลของอกุศลกรรม

สำหรับผู้ที่เกิดในภูมิมนุษย์ จะเห็นพวกสัตว์ดิรัจฉาน ซึ่งปฏิสนธิจิตของสัตว์ดิรัจฉานทุกประเภท เป็นอุเบกขาสันติระณอกุศลวิบาก ๑ ดวง ไม่ว่าจะเป็นผลของอกุศลกรรมใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะทำให้เกิดในอเวจีนรก หรือจะทำให้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานที่มีรูปร่างน่าเกลียดสักเท่าไรก็ตาม ก็ปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันติระณะอกุศลวิบากเท่านั้น เพราะมีจิตเพียงดวงเดียวที่ทำกิจปฏิสนธิที่เป็นผลของอกุศลกรรม

แต่สำหรับผลของกุศลกรรม ปฏิสนธิจิตมีมากกว่า ๑ ดวง

สำหรับการมาจรภูมิ คือ การเกิดในภูมิมนุษย์ และการเกิดในสวรรค์ ๖ ชั้น ต้องเป็นผลของกุศลกรรมซึ่งให้ผลต่างกัน คือ ถ้าเป็นกุศลจิตที่มีกำลังอ่อนมาก เช่น อุเบกขาสหคตัง ญาณวิปยุตตัง สสังขาริกัง คือ เป็นกุศลที่เกิดพร้อมกับอุเบกขาเวทนา ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่ประกอบด้วยปัญญา และอาศัยการชักจูงจึงเกิดเป็นกุศลจิตที่อ่อนที่สุด เพราะฉะนั้น เวลาที่กุศลนี้ให้ผล สามารถทำให้เกิดเป็นคนที่พิการ บำ ใ้ บอด หนวก ตั้งแต่เกิดได้ แต่ไม่ทำให้เกิดในอบายภูมิ

นี่เป็นความต่างกัน ถ้าเป็นการเกิดในอบายภูมิ ทั้งหมดเป็นผลของอกุศลกรรม มีจิตประเภทเดียวเท่านั้นที่ทำปฏิสนธิ คือ อุเบกขาสันติระณะ แต่สำหรับทางฝ่ายกุศล ทำให้วิบากจิตทำกิจปฏิสนธิได้ ๑ ใน ๙ ดวง คือ

ถ้าเป็นกุศลอย่างประณีต ทำให้ปฏิสนธิเกิดพร้อมกับโสมนัสเวทนา ประกอบด้วยปัญญา เป็นอสังขาริก และมีกุศลวิบากเกิดได้อีก ๑๖ ดวงในภายหลัง คือ หลังจากปฏิสนธิจิตดับแล้ว

ถ้าเป็นกุศลที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างอ่อน หรือกุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา อย่างสูงหรืออย่างประณีต หลังจากปฏิสนธิแล้ว สามารถทำให้มีวิบากเกิดได้ ๑๒ ดวง

และถ้าเป็นกุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาอย่างอ่อนที่สุด ทำให้เกิดในภูมิมนุษย์ ได้จริง แต่ว่าเป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด คือ เป็นบ้า ใ้ บอด หนวก ตั้งแต่กำเนิด

นี่คือผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว ซึ่งจำแนกให้ปฏิสนธิต่างกันไป และหลังจาก ปฏิสนธิดับไปแล้ว ยังเป็นปัจจัยทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นมากน้อยต่างกันด้วย

ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตได้ เพราะต้องแล้วแต่ปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นผล ของกรรมหนึ่งซึ่งได้กระทำแล้ว เป็นเหตุทำให้ชีวิตนั้นจะมีวิบากจิตได้ก็ประเภทเกิดขึ้น หลังจากปฏิสนธิจิตดับแล้ว

ถ. วิบากจิต ๑๖ ดวง จะเกิดตอนไหน

สุ. หลังจากปฏิสนธิจิตดับแล้ว ก่อนอื่นควรกล่าวถึงวิบากจิต ๑๖ ดวง ว่าได้แก่อะไรบ้าง เพื่อท่านผู้ฟังท่านอื่นจะได้ทราบด้วย

ถ. ได้แก่ อเหตุกุศลวิบาก ๘ ดวง กับมหาวิบาก ๘ ดวง

สุ. ถูกต้อง ที่ได้กล่าวถึงแล้วนั่นเอง

กามาวจรจิต ๕๔ แบ่งโดยประเภท ๓ คือ เป็นอกุศลจิต ๑๒ เป็นอเหตุจิต ๑๘ และเป็นกามโสภณจิต ๒๔

ถ้าแบ่งกามาวจรจิตอีกนัยหนึ่งก็แบ่งได้ คือ แบ่งโดยสภาพที่เป็นเหตุและสภาพ ที่เป็นผล และโดยสภาพที่ไม่ใช่เหตุไม่ใช่ผล ซึ่งจำนวนต้องตายตัวอีก

อกุศลจิต ๑๒ กับมหาอกุศลจิต ๘ ต้องเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น จิตที่เป็นเหตุที่จะให้เกิดวิบากมี ๒๐ และจิตที่ไม่เป็นเหตุให้เกิดวิบาก ได้แก่ วิบากจิต และกิริยาจิต

สำหรับอกุศลจิต ๑๘ แยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ เป็นวิบาก ๑๕ เป็นกิริยา ๓ และสำหรับวิบาก ๑๕ เป็นอกุศลวิบากเพียง ๗ เป็นกุศลวิบาก ๘

เพราะฉะนั้น เวลาคิดถึงเหตุและผลว่า ผลของกุศลอย่างเลิศ ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดพร้อมกับโสมนัสสเวทนา เกิดพร้อมกับปัญญา และเป็นอสังขาริก ดับไปแล้ว ผลอะไรจะติดตามมาจากมหาวิบากดวงที่เลิศดวงนั้น ก็คือ ทำให้กุศลวิบากจิตเกิดได้ถึง ๑๖ ดวง ซึ่งได้แก่ กุศลวิบากที่เป็นเหตุกะ ๘ ดวง คือ จักขุวิญญาณกุศลวิบาก เห็นสิ่งที่ดี ๑ โสตวิญาณกุศลวิบาก ได้ยินเสียงที่ดี ๑ ฆานวิญาณกุศลวิบาก ได้กลิ่นที่ดี ๑ ชิวหาวิญาณกุศลวิบาก ลิ้มรสที่ดี ๑ กายวิญาณกุศลวิบาก สัมผัสสิ่งที่กระทบทางกายที่ดี ๑ สัมผัสจิตอันกุศลวิบาก ๑ เกิดขึ้นรับอารมณ์ต่อจากทาง จักขุวิญญาณ โสตวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ และ สันตীরณกุศลวิบากจิต ๒ คือ ดวงหนึ่งเกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา อีกดวงหนึ่งเกิดร่วมกับโสมนัสสเวทนา

นี่คือสิ่งที่ทุกคนแสวงหา ตั้งแต่เกิดมาแสวงหารูปที่ดีทางตา เสียงที่ดีทางหู กลิ่นที่ดีทางจมูก รสที่ดีทางลิ้น สิ่งที่จะกระทบสัมผัสที่ดีทางกาย โดยไม่ทราบเลยว่า ท่านไม่มีอำนาจใด ๆ ที่จะเสาะแสวงหาวิบากจิตเหล่านั้นให้เกิดขึ้นได้เลย กรรมเท่านั้น เป็นปัจจัยทำให้วิบากจิตเหล่านั้นเกิดขึ้น ทุกคนมีโลภะ มีความติด มีความต้องการ วิบากเหล่านั้นทั้งนั้น คือ ต้องการแต่วิบากที่จะเห็น ที่จะได้ยิน ที่จะได้กลิ่น ที่จะลิ้มรส ที่จะกระทบสัมผัสสิ่งที่ดี การขวนขวายของแต่ละท่านก็พยายามขวนขวายไป แต่ วิบากจิตเป็นผลของกุศลกรรม เพราะฉะนั้น วิบากจิตที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นด้วยการแสวงหาของบุคคลหนึ่งบุคคลใด แต่เป็นเพราะกรรมที่เป็นกุศลเป็นปัจจัยให้กุศลวิบากนั้น ๆ เกิดขึ้น

ถ้าจะแบ่งชีวิตในภพหนึ่งชาติหนึ่งออกเป็นอย่างใหญ่ ๆ จะเห็นได้ว่า ส่วนหนึ่งเป็นผลของกรรม อีกส่วนหนึ่งเป็นเหตุ คือ เป็นกรรมที่จะให้เกิดผลข้างหน้า แต่กรรมที่

จะทราบชัดว่า ส่วนที่เป็นผลของกรรมนั้น เริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิขณะ ซึ่งเมื่อดับไปแล้ว ปฏิสนธิที่เป็นมหาวีบากชั้นหนึ่งชั้นใดที่จะเป็นชั้นเลิศ หรือชั้นปานกลาง หรือชั้นอ่อน ก็ตาม จะเป็นปัจจัยทำให้จักขุวิญญาณ โสตวิญญาน ฆานวิญญาน จิวหาวิญญาน กายวิญญาน สัมปฏิจฉนจิต สันตึรณจิต ที่เป็นกุศลวิบากเกิดขึ้น รู้อารมณ์ต่าง ๆ รวม ๘ ดวง

สำหรับอีก ๘ ดวง ได้แก่ มหาวีบาก ๘ ผู้ที่ปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นผลของกุศล อย่างเลิศ จะมีมหาวีบาก ๘ ดวงเกิดขึ้นหลังจากปฏิสนธิ ซึ่งน่ารู้จริง ๆ ว่าเมื่อไร และมีประโยชน์อะไรสำหรับมหาวีบากจิต ๘ ดวง ที่จะเกิดภายหลังจากที่ปฏิสนธิ

ทุกท่านเพียงต้องการเห็นสิ่งที่ดี เพราะฉะนั้น ก็ต้องการจักขุวิญญาณ-กุศลวิบาก ต้องการได้ยินเสียงที่ดี เพราะฉะนั้น ก็ต้องการโสตวิญญานกุศลวิบาก ต้องการกลิ่นหอม ๆ สำหรับฆานวิญญานกุศลวิบาก ต้องการรสอร่อยสำหรับ จิวหาวิญญานกุศลวิบาก ต้องการโผฏฐัพพะที่สบายสำหรับกายวิญญานกุศลวิบาก น่าจะพอแล้วใช่ไหม

ถ้าท่านบอกว่า พอแล้ว หมายความว่าท่านพอใจเพียงกุศลกรรมที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะกุศลสามารถจะกระทำได้โดยไม่ประกอบด้วยปัญญา อย่างเลิศ เช่น ท่าน อาจจะเป็นท่านที่ประณีต และประกอบด้วยเจตนาที่ผ่องใส เป็นกุศลทั้งก่อนที่จะกระทำ ในขณะที่กระทำ และหลังจากที่กระทำแล้วยังเสพคุ่นอีก คือ ระลึกถึงกุศลนั้นบ่อย ๆ ด้วยความปีติโสมนัส แต่ในขณะที่นั้นไม่ใช่กุศล ที่ประกอบด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น ถ้าท่านบอกว่า พอแล้ว เกิดมาและมีการเห็น สิ่งที่ดี ๆ มีการได้ยินเสียงที่เพราะ ๆ มีการได้กลิ่นที่หอม ๆ มีการได้ลิ้มรสที่ดี มีการ กระบะสัมผัสที่ดี ถ้าพอแล้วก็ไม่มีโอกาสได้มหาวีบากที่เป็นญาณสัมปยุตต์เกิด ภายหลังจากที่ปฏิสนธิ เพราะท่านพอใจเพียงอเหตุกกุศลวิบาก ๘ ดวง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

เพราะฉะนั้น ต้องทราบว่า มหาวีบาก ๘ ดวง จะเกิดขึ้นในขณะไหน

ปฏิสนธิของทุกท่าน จะเป็นมหาวิบากทั้ง ๘ ดวงไม่ได้ แต่ละบุคคลจะมี ปฏิสนธิจิตเพียงขณะเดียว และต้องเป็นมหาวิบากดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวง สำหรับ ผู้ที่ไม่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด เพราะฉะนั้น ต้องรู้จักของจิตแต่ละประเภท

มหาวิบาก ไม่ได้ทำกิจเห็น ไม่ได้ทำกิจได้ยิน ไม่ได้ทำกิจได้กลิ่น ไม่ได้ทำ กิจลิ้มรส ไม่ได้ทำกิจรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย ไม่ได้ทำสัมปฏิจฉันทกิจ ไม่ได้ทำ สันติรัตนกิจ

กิจแรกของมหาวิบาก คือ ปฏิสนธิกิจ ทุกท่านมีปฏิสนธิจิตซึ่งเป็น มหาวิบาก ดับไปแล้ว แต่ยังมีมหาวิบากเกิดอีกหลังจากปฏิสนธิ เมื่อรู้อารมณ์ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยไม่ได้ทำกิจเห็น ไม่ได้ทำกิจได้ยิน ไม่ได้ทำกิจได้กลิ่น ไม่ได้ทำกิจลิ้มรส ไม่ได้ทำกิจรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส แต่เมื่อเกิดใน กามภูมิ เป็นกามบุคคล ก็ยังเป็นผู้ที่ข้องอยู่ในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิลัพพะ ดังนั้น เมื่อมหาวิบากดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวงเกิดขึ้นทำปฏิสนธิกิจ และดับไป มหาวิบากประเภทเดียวกันนั้นจะเกิดสืบต่อ ทำภวังคกิจ

ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากดวงที่ ๑ ดับไปแล้ว มหาวิบากดวงที่ ๑ นั้นเอง เกิดขึ้นต่อทำภวังคกิจ โดยเกิดสืบต่อทำภวังคกิจไปเรื่อย ๆ รักษาความเป็นบุคคล นั้นจนกว่าจะมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือการคิดนึก และถ้าเป็นทางปัญจทวาร คือ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เมื่ออารมณ์นั้นยังไม่ดับไป ยังมีอารมณ์เหลืออยู่ ๒ ขณะ จะมีจิตซึ่งเกิดขึ้นรู้ อารมณ์นั้นต่อจากขณะ ชื่อว่าตทาลัมพนจิต ได้แก่ มหาวิบาก ๘ ดวง และ สันติรัตนจิต ๓ ดวง รวมจิตที่จะทำตทาลัมพนกิจได้ ๑๑ ดวง แต่ไม่ใช่ทุกคนจะมีทั้ง ๑๑ ดวง แล้วแต่ปฏิสนธิจิต ถ้าปฏิสนธิจิตเป็นจิตชั้นเลศ ก็มีมหาวิบากครบทั้ง ๘ และมีเหตุกุศลวิบากครบทั้ง ๘ รวมเป็น ๑๖ ดวง ซึ่งบางดวงก็ทำทัสสนกิจ บางดวงก็ทำสวนกิจ แล้วแต่ว่าจะเป็นกิจเห็นหรือกิจได้ยิน แต่สำหรับมหาวิบากจิต ไม่มีกิจอื่นนอกจากปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตกิจ และตทาลัมพนกิจ

เพราะฉะนั้น ดูเหมือนไม่จำเป็นต้องการมหาวิบาก ๘ ดวงนี้เลย ใช่ไหม ถ้าเป็น
ผู้ที่สามารถจะเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสที่ดีได้

๑๒๖๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ถ. อารมณ์ที่ดี เรียกว่า อริยฐานอารมณ์ แต่จะถือเอาอารมณ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่ได้ หมายถึงเราชอบในอารมณ์นี้ แต่คนอื่นอาจจะไม่ชอบ จะมี ๒ ลักษณะ เป็นอริยฐานอารมณ์โดยสภาวะ และโดยปริกัปปะ ใช่ไหม

สุ. อย่าลืมว่า ความชอบหรือไม่ชอบเกิดขึ้นหลังจากที่วิบากจิตนั้นดับไปแล้ว เพราะฉะนั้น ไม่มีทางที่จะรู้สภาวะลักษณะของอารมณ์นั้น จะรู้ว่าอารมณ์นั้นเป็นอารมณ์ที่ดีหรือไม่ดี โดยถือความพอใจของแต่ละบุคคลไม่ได้

ถ. ขอให้อธิบายอารมณ์ที่เป็นอริยฐานอารมณ์โดยสภาวะ และโดยปริกัปปะ

สุ. ทุกท่านต้องพิจารณาธรรมด้วยตนเอง เพราะพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ ทรงแสดงไว้อย่างกว้าง กลิ่นหอม บางท่านบอกว่าเหม็น ก็เป็นเรื่องของบางท่านซึ่งอาจจะสะสมความไม่พอใจในกลิ่นหอมอย่างนั้น หรือกลิ่นไม่ดีเลย แต่บางท่านอาจจะชอบกลิ่นอย่างนั้นก็ได้ นานาจิตตังจริง ๆ

นอกจากมนุษย์ในโลก ก็ยังมีสัตว์มากมาย ดิรัจฉานหลายชนิดหลายประเภท ซึ่งสะสมความพอใจในกลิ่นต่าง ๆ ในรสต่าง ๆ ในสิ่งที่ปรากฏต่าง ๆ เพราะฉะนั้น เพียงแต่ให้ทราบว่า อารมณ์ที่ดีซึ่งวิญญาณที่เป็นวิบากกำลังรู้ ขณะนั้นวิบากจิตต้องเป็นกุศลวิบาก และอารมณ์ที่ดีเกิดจากกุศล เป็นผลของกุศลจึงทำให้อารมณ์นั้นเป็นอารมณ์ที่ดี แต่ที่จะให้ชื่อว่า อารมณ์นี้ อารมณ์นั้น เป็นเรื่องที่ไม่มีความสามารถที่จะกระทำได้ แต่ส่วนใหญ่สิ่งใดก็ดีซึ่งเป็นที่น่าพอใจ น่ายินดี อารมณ์นั้น ๆ ก็เป็นอริยฐานอารมณ์ สำหรับคนส่วนมาก

ถ้าได้ยินชื่อจิต อาจจะได้ยินโดยกิจ เช่น ปฏิสนธิจิต หมายความว่าจิตที่ทำปฏิสนธิกิจ แต่ต้องทราบว่า จิตไหน ชาติไหน ที่ทำปฏิสนธิกิจ ไม่ใช่ว่าจิตมีเกิน ๘๘ แต่จิต ๘๘ นั้นเอง จิตใดเกิดขึ้นทำกิจใด ก็เรียกจิตนั้นตามชื่อของกิจที่จิตนั้นทำได้

เพราะฉะนั้น ต้องรู้ความต่างกันของชาติของจิต เพราะจิตที่เป็นเหตุจะไม่ทำกิจของจิตที่เป็นวิบาก เช่น กุศลและอกุศลเป็นเหตุ กุศลและอกุศลจึงไม่ใช่จิตที่เป็นผล กุศลและอกุศลไม่ทำปฏิสนธิกิจ ไม่ทำภวังคกิจ ไม่ทำจุติกิจ ไม่ทำทสสนกิจ คือ ไม่ใช่จิตที่ทำกิจเห็น ไม่ทำสวณกิจ คือ ไม่ใช่จิตที่ทำกิจได้ยิน

เมื่อรู้ชาติของจิตแล้ว ก็รู้ว่าขณะใดเป็นจิตที่เป็นเหตุ และขณะใดเป็นจิตที่เป็นวิบาก คือ จิตที่เป็นผล ซึ่งจิตที่เป็นผลทำกิจต่างกับจิตที่เป็นเหตุ

ถ. จิตที่ทำกิจปฏิสนธิ ภวังค์ จุตี มีได้กี่ดวง

ส. สำหรับกามาวจรจิต ๕๔ ทำปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุติกิจได้ ๑๐ ดวง จำแนกออกไปตามภูมิที่ปฏิสนธิจิตนั้น ๆ เกิดขึ้น คือ

สันตிரณอกุศลวิบาก ทำกิจปฏิสนธิในอบายภูมิ

อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก ทำกิจปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ สำหรับผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด

มหาวิบากจิต ๘ ทำกิจปฏิสนธิในภูมิมนุษยและสวรรค์ ๖ ชั้น สำหรับผู้ที่ไม่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด

สำหรับในรูปพรหมภูมิ การเกิดในพรหมภูมิจะต้องเป็นผลของการอบรมเจริญสมถภาวนา เพราะฉะนั้น สำหรับจิตที่ไม่ใช่กามาวจรจิต เป็นจิตอีกระดับหนึ่งซึ่งพ้นจากความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ด้วยการอบรมเจริญความสงบจนกระทั่งมั่นคงขึ้นถึงความเป็นสมาธิขั้นต่าง ๆ จนถึงอุปนาสมาธิซึ่งจำแนกเป็นปฐมฌาน ๑ ทุตติฌาน ๑ ตติยฌาน ๑ จตุตถฌาน ๑ ปญจฌาน ๑ รวมเป็นกุศล ๕ ฌาน และเป็นผลของกุศล คือ เป็นรูปาวจรวิบาก อีก ๕ ฌาน และเป็นกิริยาสำหรับพระอรหันต์อีก ๕ ฌาน รวมรูปาวจรจิต คือ จิตที่เป็นไปในอารมณ์ที่ทำให้สงบมั่นคงถึงฌานจิต มี ๑๕ แบ่งเป็น ๓ ชาติ คือ เป็นกุศล ๕ เป็นวิบาก ๕ เป็นกิริยา ๕

เพราะฉะนั้น ผลของการอบรมเจริญความสงบไม่หายไปไหน ถ้าความสงบนั้นไม่เสื่อม คือ ในขณะที่ใกล้จะจุติ ฌานจิตหนึ่งฌานจิตใดสามารถจะเกิดได้ ย่อมเป็น

ปัจจัยทำให้ฌานวิบากขั้นหนึ่งขั้นใดเกิดขึ้น แล้วแต่ว่าจะเป็นปฐมฌานวิบาก หรือ
ทุติยฌานวิบาก หรือตติยฌานวิบาก หรือจตุตถฌานวิบาก หรือปัญจฌานวิบาก
ทำกิจปฏิสนธิในรูปพรหมภูมิ ๑๕ ภูมิ

จากกามาวจรปฏิสนธิจิต ๑๐ ดวง เพิ่มรูปาวจรปฏิสนธิจิตอีก ๕ ดวง รวมเป็น
๑๕ ดวง

สำหรับผู้ที่ย่อบรมเจริญฌานถึงขั้นที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ เพราะเห็นโทษของการมี
รูปเป็นอารมณ์ จิตมั่นคงขึ้น อารมณ์ละเอียดขึ้น จากฌานที่ ๑ ที่เป็นรูปฌาน คือ
อากาสนัญญายตนฌาน ถึงรูปฌานที่ ๒ คือ วิญญูญายตนฌาน เป็น
รูปฌานที่ ๓ คือ อากิญจัญญายตนฌาน และรูปฌานที่ ๔ คือ เนวสัญญานา
สัญญายตนฌาน และถ้าฌานไม่เสื่อมจะเป็นปัจจัยให้รูปฌานวิบากจิต
ฌานหนึ่งฌานใดใน ๔ ฌานนี้เกิดขึ้น ทำกิจปฏิสนธิในรูปพรหมภูมิ

เพราะฉะนั้น จิต ๘๙ ดวง ทำกิจปฏิสนธิ ๑๙ ดวง เป็นกามาวจรปฏิสนธิจิต
๑๐ ดวง เป็นรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๕ ดวง และเป็นอรูปาวจรปฏิสนธิจิต ๔ ดวง

ถ. จิต ๘๙ ทำชวณิกได้กี่ดวง

ส. ตอนนี้กำลังถึงปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ และจุติกิจ และยังมีกิจเล็ก ๆ อีก
กิจหนึ่ง คือ ตทาลัมพนิก ซึ่งน่าสนใจ เพราะตทาลัมพนจิตทุกคนมีไม่เท่ากัน

มีจักขุปสาทเป็นปัจจัยให้จักขุวิญญาณเกิดเหมือนกัน คือ ถ้าสิ่งที่ปรากฏ
ทางตาเป็นสิ่งที่ไม่น่าดู ก็เป็นจักขุวิญญาณอกุศลวิบาก ตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่
ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ถ้าอารมณ์ที่ปรากฏทางตาเป็นอารมณ์ที่ประณีต
ไม่ว่าจะเป็นใครอีกเหมือนกัน จักขุวิญญาณกุศลวิบากก็เกิดขึ้นเห็นสิ่งนั้น เพราะฉะนั้น
ทุกคนมีจักขุวิญญาณเหมือนกัน และเท่ากันด้วย คือ มีจักขุวิญญาณที่เป็น
อกุศลวิบาก ๑ ดวง ที่เป็นกุศลวิบาก ๑ ดวง มีโสตวิญญาณเท่ากัน ๒ ดวง คือ เป็น
กุศลวิบาก ๑ ดวง เป็นอกุศลวิบาก ๑ ดวง มีฆานวิญญาณเท่ากัน มีชีวหาวิญญาณ
เท่ากัน มีกายวิญญาณเท่ากัน แต่ตทาลัมพนะไม่เท่ากัน

จึงได้เรียนถามว่า อยากจะได้ใหม่ ตทาลัมพะมาก ๆ ทำไมเกิดเป็นคนเหมือนกัน จักขุวิญญาณเท่ากัน โสทวิญญานเท่ากัน ฆานวิญญานเท่ากัน ชิวหาวิญญานเท่ากัน กายวิญญานเท่ากัน แต่ตทาลัมพะไม่เท่ากัน

ถ. มีประโยชน์อย่างไร

ส. นึกคิดจริง ๆ ว่า มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ เวลาที่เห็น จักขุวิญญาณเสมอกัน สัมผัสจิตนั้นเท่ากัน เหมือนกัน เช่น ถ้าอารมณ์นั้นเป็น อภิสุทธารมณ์ คือ อารมณ์ที่ดี ขณะนี้ทุกคนจักขุวิญญาณเป็นกุศลวิบาก ดับไป สัมผัสจิตนั้นจิตเกิดต่อ เป็นกุศลวิบาก ดับไป ถ้าอารมณ์นั้นไม่ใช่อารมณ์ที่ประณีตมาก อุเบกขาสันติริจะเกิดต่อและดับไป ขวนจิตของใครเป็นอย่างไร นี่เป็นสิ่งที่สำคัญ เห็นสิ่งเดียวกัน แต่ใจที่สะสมกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ในอดีต ทำให้กุศลจิตเกิดหรือ กุศลจิตเกิด สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์

ในทันทีที่เห็น จักขุวิญญาณเหมือนกัน ประเภทเดียวกันดับไป สัมผัสจิตนั้นประเภทเดียวกันดับไป สันติริจะประเภทเดียวกันดับไป แต่จิตที่ทำงานซึ่งเกิดต่อจากโงฐัพพนจิต ไม่เหมือนกันแล้ว บางคนเป็นอกุศลที่เป็นโลภมูลจิต แล้วแต่ว่าจะเป็นดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวง บางคนเป็นโทสมูลจิต แล้วแต่ว่าจะเป็นดวงหนึ่งดวงใดใน ๒ ดวง บางคนเป็นโมหมูลจิต แล้วแต่ว่าจะเป็นดวงหนึ่งดวงใดใน ๒ ดวง บางคนเป็นมหากุศลจิต แล้วแต่ว่าจะเป็นดวงหนึ่งดวงใดใน ๘ ดวง และเมื่อขวนจิตดับไป อารมณ์ยังไม่ดับ สำหรับผู้ที่เกิดในกามภูมิเป็นกามบุคคล กำลังรู้กามอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โงฐัพพะอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ตทาลัมพะดวงหนึ่งดวงใดจะเกิดขึ้นทำกิจตทาลัมพะ แล้วแต่ว่าขวนจิตในขณะนั้นจะเป็นประเภทใด

ถ. ถ้าขวนในขณะนั้นเป็นมหากุศลดวงแรก

ส. สำหรับมหาวีบากทั้ง ๘ ทำตทาลัมพนกิจได้ทั้ง ๘ เพราะกิจของมหาวีบากมี ๔ กิจ กิจประจำที่แน่นอน คือ ปฏิสนธิกิจ ๑ ภวังคกิจ ๑ จุตกิจ ๑

ทุกคนเกิดมาแล้ว เพราะฉะนั้น มหาวีบากเกิดขึ้นกระทำกิจปฏิสนธิแล้ว และเมื่อปฏิสนธิจิตดับไป ภวังคจิตก็ทำกิจภวังคต่อไปเรื่อย ๆ และจิตที่ทำปฏิสนธินั่นเอง

ประเภทเดียวกัน ในขณะที่สุดท้ายของชาตินี้ จะเกิดขึ้นกระทำจุติกิจ เพราะฉะนั้น ๓ กิจนี้ แน่นนอน

แต่ตทาลัมพนกิจ ไม่แน เมื่อมหาวิบากมีถึง ๘ ดวง มหาวิบากดวงหนึ่งดวงใด จะเกิดขึ้นกระทำตทาลัมพนกิจ แล้วแต่ปฏิสนธิจิตของบุคคลนั้น บางคนมีมหาวิบาก ซึ่งไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น จึงขาดมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ที่จะทำกิจ ตทาลัมพนะ

ถ. เกี่ยวอะไรกับความพอใจในการที่จะมีปัญญา คือถ้าเราพอใจแค่รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

สุ. ถ้าผู้นั้นสะสมอภยาศัยที่ประกอบด้วยปัญญาจนถึงกับการเกิดของผู้นั้น เป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ ย่อมมีโอกาสที่มหาวิบากญาณสัมปยุตต์จะเกิดขึ้น กระทำตทาลัมพนกิจ มีโอกาสจะได้ยินได้ฟังสิ่งซึ่งขณะเป็นกุศลญาณสัมปยุตต์ และเมื่อขณะดับไปแล้ว มหาวิบากญาณสัมปยุตต์ก็เกิดขึ้นกระทำตทาลัมพนกิจต่อ

ถ. เป็นการสะสมปัจจัยของปัญญาต่อไป ใช่ไหม

สุ. เป็นการแสดงให้เห็นว่า ในชีวิตของบุคคลนั้น ซึ่งปฏิสนธิด้วยมหาวิบาก ฐานเลิศ ย่อมมีโอกาสที่จะได้ยินได้ฟังสิ่งซึ่งจะทำให้มหากุศลญาณสัมปยุตต์เกิด และ ดับไป เป็นปัจจัยให้มหาวิบากญาณสัมปยุตต์เกิดขึ้นกระทำตทาลัมพนกิจต่อ ในขณะที่ บุคคลอื่นอาจจะได้รับผลของทานอย่างประณีต เกิดเป็นกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล หรือคหบดีมหาศาล ในประเทศที่ร่ำรวยมากก็ได้ แต่ถ้าปฏิสนธิจิต ของบุคคลนั้นไม่ใช่ญาณสัมปยุตต์ บุคคลนั้นจะไม่มีมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ที่จะ เกิดต่อจากมหากุศลญาณสัมปยุตต์

เพราะฉะนั้น การเกิดด้วยจิตดวงหนึ่งดวงใด จึงเป็นการแสดงถึงอนาคตในชาติ นั้นก่อนจะจุติว่า มีโอกาสจะได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือว่ามหาวิบาก สามารถที่จะเกิดเป็นมหาวิบากญาณสัมปยุตต์หลังจากที่ชวนญาณสัมปยุตต์ดับไปแล้ว หรือเปล่า

ถ. บุคคลที่ปฏิสนธิด้วยมหาวีบากญาณวิปยุตต์ ชวณะของเขาสามารถจะเป็นญาณสัมปยุตต์ได้ไหม

ส. ได้

ถ. เมื่อชวณะสามารถเป็นญาณสัมปยุตต์ ตทาลัมพะนั้นก็น่าจะเป็นญาณสัมปยุตต์ได้ด้วย

ส. ถ้าปฏิสนธิจิตเป็นมหาวีบากญาณสัมปยุตต์ ก็มีได้

ถ. ถ้าเป็นญาณวิปยุตต์มีไม่ได้ แต่ชวณะมีได้

ส. ชวณะมีได้

ถ. ก็เสพอารมณเดียวกัน ทำไม ...

ส. ทำกิจต่างกัน

ถ. อกุศลวิบากจิตทุกดวงประกอบด้วยอุเบกขาเวทนาและทุกขเวทนา เพราะฉะนั้น คนที่มีความเดือดร้อนใจ ทุกข์ร้อนใจ อย่างนี้ไม่ใช่ผลของบาป ใช่ไหม

ส. ไม่ใช่ นั่นเป็นเหตุแล้ว เป็นโทสมูลจิตซึ่งเป็นเหตุ

ถ. เพราะฉะนั้น ในชีวิตประจำวันของคนที่กำลังทุกข์ใจ แสดงว่าไม่ใช่ผลของบาป

ส. ไม่ใช่วิบากซึ่งเป็นผลของกรรม ต้องแยกเป็นตอน ๆ กำลังทุกข์ใจ ขณะที่กำลังทุกข์ใจ ไม่ใช่วิบาก

ถ. ไม่ใช่ผลของกรรม

ส. ไม่ใช่วิบาก ผลของกรรมมีหลายอย่าง โดยอุปนิสสยปัจจัยได้ แต่ไม่ใช่วิบากซึ่งเป็นผลของกรรม ถ้าเป็นวิบาก จักขุวิญญาณอกุศลวิบากเห็นสิ่งที่ไม่ดี โสทวิญาณอกุศลวิบาก ขณะที่ได้ยินเสียงซึ่งไม่น่าพอใจ ฆานวิญาณอกุศลวิบาก ชิวหาวิญาณอกุศลวิบาก กายวิญาณอกุศลวิบาก สัมปฏิจฉันนะ สันตึระณะ เท่านั้น ที่เป็นวิบาก

นอกจากนั้น มีปัจจัยหนึ่ง คือ อุปนิสสยปัจจัย อกุศลจิตเป็นปัจจัยให้เกิด อกุศลจิตโดยเป็นอุปนิสสยปัจจัย เป็นปัจจัยที่มีกำลัง เพราะฉะนั้น อกุศลที่ได้ทำไป

แล้วเป็นอุปนิสัยสยบปัจจัย ทำให้อกุศลจิตเกิด เตือนร้อนใจ กระสับกระส่าย กระวนกระวายได้ แต่ไม่ใช่วิบากจิต

ถ้าเป็นวิบากจิตต้องเป็น ๑ ใน ๗ แล้วแต่ว่าจะเป็นจักขุวิญญาณ หรือ โสทวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ สัมผัสจิตฉันทะ หรือ สันตึรณะ ที่ชื่อว่าเป็นวิบากจิต เป็นอกุศลวิบาก

แต่อกุศลจิตซึ่งกำลังเดือดเนื้อร้อนใจ เป็นผลของอกุศลที่ได้กระทำแล้ว โดย อกุศลที่ได้กระทำแล้วนั้นเป็นอุปนิสัยสยบปัจจัย มีกำลังทำให้อกุศลเกิดขึ้น มีความเดือดเนื้อร้อนใจ แต่ไม่ได้เป็นกัมมปัจจัยที่จะทำให้วิบากเกิดขึ้น เป็นอุปนิสัยสยบปัจจัย ที่ทำให้อกุศลจิตเกิดขึ้น

ทุกท่านที่ทำกรรมไม่ดีและเดือดเนื้อร้อนใจ มี ไข้ไหม อาจจะกำมารดาบิดา หรือผู้ที่ไม่สมควรต่าง ๆ เมื่อกระทำแล้วระลึกได้ ไม่ควรเลยที่กระทำอย่างนั้น นี่ ยังไม่ใช่วิบากซึ่งเป็นผลของกรรม ไม่ใช่เป็นผลของกัมมปัจจัย แต่เป็นผลของอกุศลจิต ซึ่งอกุศลจิตนั้นมีกำลังทำให้อกุศลจิตเกิดอีกโดยเป็นอุปนิสัยสยบปัจจัย แต่ไม่ใช่เป็น กัมมปัจจัย ถ้าเป็นกัมมปัจจัย ต้องทำให้วิบากจิตเกิด ถ้าเป็นอุปนิสัยสยบปัจจัย ทำให้อกุศลจิตเกิด หรือทำให้อกุศลจิตเกิดก็ได้ คือ รู้สึกตัว ต่อจากนั้นก็เลยไม่กระทำอีก ขณะนั้นอกุศลก็เป็นปัจจัยให้อกุศลจิตเกิดได้โดยอุปนิสัยสยบปัจจัย แต่ถ้าโดยกัมมปัจจัย ผลคือวิบากทั้งหมด ซึ่งไม่มีใครสามารถบันดาลได้ นอกจากกรรมเท่านั้นที่จะทำให้ วิบากจิตเกิดขึ้น

ถ. เวลาทำความเข้าใจของคำ เจริญสติปฏิฐานได้ไหม

ส. ได้ เจริญสติ เพราะรู้ว่าขณะนั้น สภาพรู้กำลังรู้คำ

๑๒๖๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๖

ถ. เวลาดื่มสุรา เจริญสติพื้นฐานได้ไหม

ส. เป็นเรื่องที่น่าคิด สติจะเกิด บังคับได้ไหม เรื่องของการดื่มสุรา เป็นอกุศลประเภทหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นที่กังวลใจ แต่อกุศลอื่นซึ่งไม่ใช่ดื่มสุรา ไม่ได้เดือดร้อนหรืออย่างไร ทำได้หรือ แทนที่จะเป็นดื่มสุรา ซึ่งขณะที่ดื่มสุรามีความพอใจที่จะดื่ม เป็นโลภมูลจิต เปลี่ยนจากสุราเป็นกาแฟได้ไหม

ถ. ได้ แต่เวลาที่ดื่มสุราหรือดื่มเบียร์ รู้สึกสบายอกสบายใจ บางทีรู้สึกว่าการสบายใจก็เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

ส. ดื่มสุราสบายใจ ดื่มเบียร์สบายใจ ดื่มกาแฟเป็นอย่างไร ถ้าชอบกาแฟ

ถ. ดื่มสุราถือว่าผิดศีล

ส. อย่าเพิ่งพูดถึงขั้นนั้น พูดถึงสภาพของจิตก่อน ที่หวาดหวั่นในเรื่องของอกุศล ซึ่งผู้ที่รักษาศีลต้องเห็นโทษของการล่วงศีล อันเป็นผลมาจากความประมาท โดยการดื่มสุราประการหนึ่ง เพราะถ้าไม่ดื่ม กายวาจาเป็นปกติ แต่เมื่อดื่มแล้วเกิดกายวาจาที่ผิดปกตินั้นกระทั่งสามารถกระทำทุจริตกรรมได้ และถึงแม้ว่ายังไม่ได้ทำทุจริตกรรม สภาพของจิตหลังจากที่ดื่มสุรา อาการผิดปกติดีย่อมมี ใช่ไหม

ถ. ถ้าดื่มน้อยๆ ก็ไม่มี

ส. ดื่มน้อย มีน้อย ดื่มมาก มีมาก ที่จะรู้ว่าทำให้ผิดปกติ ก็เหมือนกับไฟ ซึ่งถ่านน้อยก็ร้อนน้อย ถ่านมากก็ร้อนมาก เพราะฉะนั้น เวลาที่ดื่มสุราและรู้สึกผิดปกติ ถ่านมากก็ปรากฏให้รู้ว่าเพราะสุราเป็นเหตุจึงผิดปกติ แต่ถ้าไม่ดื่มสุรา ไม่มีสุราเป็นเหตุ ความผิดปกตินั้นจะมีไม่ได้

ถ. บางวันทำงานรู้สึกเพลีย หัวมึนตึ๊ง ๆ รู้สึกว่าตึ่มสักนิด เลือดลมเดินคล่อง สบายขึ้น ถ้าไม่ตึ่ม บางทีคนขอทานมาขอก็ไม่ให้ แต่พอตึ่มแล้วสบายใจ ใครมาขอก็ให้

สุ. ถ้าอย่างนั้นเวลาจะให้กุศลจิตเกิด ก็ต้องตึ่มสุราหรืออย่างไร ถ้าไม่ตึ่มสุรากุศลจิตไม่เกิด แต่ควรพิจารณาถึงผลจริง ๆ ของสุรา คือ เวลาที่ตึ่มสุรามากแล้วผลที่แท้จริงปรากฏ คือ เป็นผู้ที่ยหลงลืมสติ มีความผิดปกติ สามารถจะกระทำการที่ผิดปกติทางกาย ทางวาจา อกุศลไหม

ถ. ถ้าตึ่มมาก ๆ

สุ. เพราะฉะนั้น เป็นโทษ

ถ. ถ้าตึ่มมากจนมาเป็นโทษแน่นอน ถ้าตึ่มนิด ๆ พอให้โล่งอกโล่งใจ เลือดลมเดินคล่อง และมีสติด้วย ก่อนตึ่มก็รู่ว่านั่นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ตอนที่รู้สึกสบายขึ้น ก็รู้ว่าเป็นเพียงแต่นามชนิดหนึ่ง

สุ. มีวิธีอื่นที่จะทำให้สบายโดยไม่อาศัยสุราบ้างไหม

ถ. ถ้ามีน ๆ หัว ต้องไปอาบน้ำ หรือกินยาแอสไพริน

สุ. มีใช้ไหม คือ การที่จะทำให้ร่างกายสบาย และทำให้จิตใจรู้สึกสบายของแต่ละบุคคลก็จะมีหลายอย่าง แต่ให้ทราบว่า ทางแก้ทางอื่นที่นอกจากทางพระพุทธศาสนา เป็นทางแก้โดยอกุศลจิตทั้งสิ้น

ถ้าโดยทางพระพุทธศาสนา แก้อกุศลโดยการเจริญกุศล เพราะฉะนั้นแล้วแต่ว่ายังเป็นผู้ที่ยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ มีความติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะมากน้อยแค่ไหน

แต่ละบุคคลเป็นผู้ที่เฝ้าอยู่ในอกุศล มีอาสวะ การหมักดองของความยินดีพอใจในรูปที่ปรากฏทางตา ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในสังสารวัฏฏ์เนิ่นนานมาก ซึ่งไม่สามารถหาวิธีอื่นที่จะรักษาได้โดยเด็ดขาด นอกจากการอบรมเจริญกุศลในทางธรรม ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสรู้และทรงแสดงแล้ว แต่ถ้าจะ

อาศัยอกุศลแก่อกุศล ทำให้รู้สึกสบายกาย สบายใจ ก็ยังไม่ใช้การรักษากายหรือใจ ให้อภัยจากโรคหรือความไม่สบายได้โดยเด็ดขาด

เพราะฉะนั้น ที่ถามว่า เวลาที่ดื่มสุราสติจะเกิดได้ไหม ก็เหมือนกับขณะอื่น ๆ ซึ่ง อกุศลจิตกำลังเกิด สติจะระลึกได้ไหม จนกว่าจะถึงความ เป็นพระโสดาบันบุคคล ซึ่งจะเป็นผู้ที่ดื่มสุราเลย เพราะเป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยศีล ๕ ตามคุณธรรมของความ เป็นพระโสดาบัน แต่ว่าอกุศลใดที่พระโสดาบันยังไม่ได้ดับ อกุศลนั้นก็ต้องเกิดอยู่

ถ. การที่เราได้มาฟังธรรม ถือว่าเป็นกุศลวิบากทางโสตทวาร ใช่ไหม

ส. แน่แน่นอน

ถ. สำหรับวิบาก เราจะบังคับให้เกิดไม่ได้ เมื่อเป็นผลของกรรม เราก็ต้อง ได้รับ ใช่ไหม

ส. ใช่

ถ. วันนี้ได้ฟังอาจารย์ตลอดเวลา ก็ได้รับกุศลวิบากทางโสตทวาร เมื่อกลับ ถึงบ้าน เราอาจจะทำให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นอีกก็ได้ โดยที่เราไม่เพียรธรรม เราก็เปิดฟัง เหมือนกับว่าเราสามารถกระทำกุศลวิบากให้เกิดได้

ส. ทำให้หลายท่านมีความเข้าใจว่า ท่านสามารถทำให้กุศลวิบากเกิดได้ เช่น กลับไปบ้านก็เปิดเทปธรรมฟัง เหมือนตัวท่านเป็นผู้ทำให้กุศลวิบากเกิด แต่ว่าจิต เป็นอนัตตา เจตสิกเป็นอนัตตา รูปเป็นอนัตตา ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ถ้า จักขุประสาทไม่เกิด ทำอย่างไร

ที่คิดว่าตนเองสามารถทำให้กุศลวิบากเกิดได้อีก คือ เปิดเทปฟังอีกได้ แต่ตาม ความจริง การได้ยินแต่ละครั้ง จะต้องมิใช่ตปสาทเกิดและยังไม่ได้ดับ ใครจะทำให้ โสตปสาทเกิดได้บ้าง สามารถเปิดเทปฟังธรรมได้อีกจริง แต่ไม่สามารถทำให้ โสตปสาทให้เกิด เพราะฉะนั้น โสตปสาทที่เกิดเป็นผลของกรรม ไม่ใช่เป็นเรา ขณะใด ที่กรรมไม่ทำให้โสตปสาทเกิด แม้มีเทป แม้เปิด โสตวิญญานก็ไม่เกิด จึงไม่มีตัวตนที่ จะทำ แต่ว่ามีกรรมซึ่งเป็นปัจจัยทำให้โสตปสาทรูปเกิด และมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ทำให้

โสตวิญญูณเกิดด้วย อย่าลืมปัจจัยหนึ่งของจิตได้ยีน คือ โสตปสาท ซึ่งไม่มีใครสามารถสร้างได้ ไม่มีใครสามารถทำให้เกิดได้

ถ. อย่างเรากลับไป เราก็พึงอยู่ได้เรื่อย ๆ

สุ. เพราะกรรมทำให้โสตปสาทเกิดอยู่ เกิดและกดับไป และกเกิด และกดับไป จึงทำให้โสตวิญญูณเกิดได้ แต่ถ้ากลับไปบ้าน หูหนวก ก็ไม่มีทาง ไม่มีใครสามารถที่จะทำให้จักขุปสาท หรือโสตปสาท ชิวหาปสาท ฆานปสาท กายปสาท เกิดได้

สำหรับการบรรยายธรรมตามเรื่องที่ได้ตั้งใจไว้ คือ แนวทางเจริญวิปัสสนา เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นธรรมส่วนของปริยัติธรรม หรือปรมัตถธรรม จะเป็นเรื่องจิตบ้าง เรื่องเจตสิกบ้าง หรือเรื่องของโพธิปักขิยธรรมบ้าง เรื่องของปัจจัยบ้างก็ตาม จุดประสงค์ก็เพื่อเกื้อกูลให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งสติสามารถเริ่มระลึกรู้และศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามที่เราเข้าใจเพิ่มขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะคลายการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

บางท่านอาจจะคิดว่า การบรรยายแต่ละตอน หรือว่าแต่ละส่วนของธรรมดูเป็นเพียงสังเขป ๆ คือ จิต ก็จิตตสังเขป หรือว่าปัจจัย ก็เป็นปัจจัยสังเขป ไม่ได้เป็นความละเอียดของปัจจัยแต่ละปัจจัย หรือว่าไม่ได้เป็นความละเอียดของจิตเป็นตอน ๆ โดยครบถ้วน แต่ไม่ว่าจะกล่าวถึงธรรมข้อหนึ่งข้อใด เช่น จะเป็นจิต หรือเจตสิก หรือเสียง หรือรูป หรืออายตนะ หรืออริยสัจจะ หรืออะไรก็ตาม ย่อมสัมพันธ์กันทั้งสิ้น ไม่ใช่ว่าจะมีสภาพธรรมเพียงอย่างหนึ่งเกิดขึ้นปรากฏโดยที่ไม่สัมพันธ์ หรือว่าไม่เกี่ยวข้อง ไม่สืบเนื่อง ไม่เป็นปัจจัยกับธรรมส่วนอื่น ๆ

เพราะฉะนั้น ถ้าศึกษาจากอรรถกถา หรือแม้ในพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่า เมื่อกล่าวถึงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง จะแสดงถึงสภาพธรรมอื่นซึ่งเกี่ยวข้องสืบเนื่องสัมพันธ์เป็นปัจจัยกันด้วย

ดังนั้น ในการกล่าวถึงเรื่องของจิต ก็เป็นจิตตสังเขป และแม้แต่ธรรมประการต่อ ๆ ไป ที่จะได้กล่าวถึงซึ่งสืบเนื่องกับเรื่องของจิต ก็จะไม่กล่าวถึงเพียงสังเขป เพื่อให้ท่านผู้ฟังสามารถศึกษาค้นคว้าต่อไปได้ด้วยตัวเองจากอรรถกถาต่าง ๆ ซึ่งในขณะนี้ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้มากแล้ว เป็นการศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้มีความรอบรู้แตกฉานได้เร็วกว่าการที่จะเพียงรับฟังแต่คำบรรยายเท่านั้น

ถ. ตทาลัมพนจิต ๑๑ ดวง คือ สันตীরณกุศลวิบาก ๑ โสมนัสสันตীরณกุศลวิบาก ๑ อุเบกขาสันตীরณกุศลวิบาก ๑ และมหาวิบาก ๘ จิต ๑๑ ดวงนี้ มีดวงหนึ่ง คือ โสมนัสสันตীরณกุศลวิบาก ทำกิจปฏิสนธิไม่ได้ เป็นเพราะอะไร

สุ. จะต้องทบทวนถึงปฏิสนธิจิตก่อน และจะกล่าวถึงเหตุที่โสมนัสสันตীরณะไม่ทำปฏิสนธิกิจ ขอย้อนไปกล่าวถึงปฏิสนธิจิตก่อน และตทาลัมพนจิต

จากคำถามที่ท่านได้ฟัง ดูเป็นศัพท์ทางพระพุทธศาสนาซึ่งไม่เคยได้ยิน อาจเคยได้ยินคำว่า จักขุวิญญาณ โสทวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ ซึ่งเป็นจิตในขณะนี้เองแต่เป็นภาษาบาลี คือ จิตที่เห็น หรือรู้อารมณ์ทางตา ชื่อว่าจักขุวิญญาณ คือ รู้ทางตา โสทวิญาณ คือ จิตที่กำลังได้ยิน ขณะนี้มีสภาพธรรมที่กำลังได้ยินเสียง ภาษาบาลีใช้คำว่า โสทวิญาณ

เพราะฉะนั้น ชื่อในภาษาบาลีอาจจะเป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ท่านผู้ฟังใหม่ไม่เข้าใจ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็คือสภาพธรรมแต่ละขณะในชีวิตประจำวันนี่เอง เช่น ตทาลัมพนจิต ขณะนี้ไม่ใช่ไม่มี แต่เป็นสิ่งที่ไม่รู้ แม้ว่ามี ก็ไม่รู้ เพราะไม่สามารถจะรู้ได้ถึงการเกิดดับสืบต่อกันของจิตแต่ละประเภท

ถ้าไม่ได้ศึกษาพระธรรม จะไม่เข้าใจเลยในลักษณะที่เป็นอนัตตาของจิต เพราะทุกคนก็รู้ว่า ทุกคนมีจิต แต่ว่าเป็นจิตของเราซึ่งเที่ยง เพราะฉะนั้น การเกิดดับของจิตสืบต่อกันแต่ละขณะในวันหนึ่ง ๆ เป็นจิตประเภทต่าง ๆ ย่อมไม่สามารถจะรู้ได้

ทางตาที่กำลังเห็น ถ้าบอกว่าเป็นจิต ฟังเข้าใจ แต่เพียงเข้าใจโดยชื่อว่าเป็นจิต แต่เป็นจิตอย่างไรที่ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะทุกครั้งที่เห็นจะมี

ความรู้สึกว่าเราเห็น เวลาที่ได้ยินก็เป็นเราได้ยิน แต่ทำไมบอกว่า เป็นจิต และเป็นจิตซึ่งเกิดดับไม่เที่ยงด้วย

เพราะฉะนั้น แม้แต่เพียงสภาพธรรมที่มีอยู่ และกำลังเกิดขึ้นเป็นไป ถ้าไม่ศึกษาโดยละเอียด และไม่อบรมเจริญสติที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมให้ตรงตามที่ได้ศึกษา ย่อมไม่สามารถเข้าใจคำต่าง ๆ ศัพท์ต่าง ๆ เช่น ตทาลัมพนจิต หรือ ตทาลัมพนกิจ ตามคำถามเมื่อสักครู่นี้ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วขณะนี้เองเป็นสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ มี แต่ไม่รู้ เพราะฉะนั้น จึงเหมือนสิ่งที่ลึกลับ ไม่สามารถที่จะรู้ได้ ถ้าไม่อาศัยการฟังพระธรรม และพิจารณาสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจริง ๆ

ก่อนที่จะเข้าใจเรื่องของตทาลัมพนกิจ ขอกล่าวถึงเรื่องของปฏิสนธิจิตต่อจากคราวก่อน ซึ่งทุกท่านจะเห็นได้ว่า ปฏิสนธิจิตทำให้แต่ละชีวิตต่างกัน เพราะว่า มีปฏิสนธิจิตในกามภูมิถึง ๑๐ ประเภท หรือ ๑๐ ดวง มีฉะนั้นแล้วแต่ละบุคคลย่อมไม่ต่างกัน

ที่เกิดเป็นมนุษย์ต่าง ๆ กัน เกิดในสวรรค์บ้าง เกิดในอบายภูมิ ในนรก หรือ เป็นเปรต อสุรกาย ดิรัจฉานบ้าง ก็เพราะกรรมที่ได้กระทำมาต่าง ๆ กัน และ เหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตซึ่งมีปรากฏอยู่ โดยที่ไม่สามารถจะรู้ล่วงหน้า เช่น ในขณะที่เกิด ย่อมไม่มีใครสามารถรู้ได้ว่า วิถีชีวิตของบุคคลซึ่งเกิดในขณะนั้นต่อไปจะประสบกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกข์ มากน้อยแค่ไหน ก็ย่อมเป็นไปตามกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้ปฏิสนธิจิตดวงหนึ่งดวงใดใน ๑๐ ดวงเกิดขึ้น

สำหรับการเกิดเป็นมนุษย์ ต้องเป็นผลของกุศลกรรม ซึ่งกุศลกรรมก็มีทั้ง กุศลกรรมที่มีกำลัง ประกอบด้วยปัญญา และกุศลกรรมที่ไม่มีกำลัง คือ เป็น กุศลกรรมที่มีกำลังอ่อน ไม่ประกอบด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น ความเป็นอยู่ ความสนใจในธรรม การเข้าใจสภาพธรรมต่าง ๆ ย่อมแล้วแต่ปฏิสนธิจิต ซึ่งความต่างกัน ก็ต้องมาจากเหตุที่ต่างกัน ได้แก่ กรรม ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิจิตนั้น ๆ เกิดขึ้น

ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า มีประโยชน์อะไรที่จะรู้เรื่องปฏิสนธิจิต ในเมื่อปฏิสนธิจิตก็ดับไปแล้ว และแต่ละบุคคลก็มีปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นในภพหนึ่งชาติหนึ่งเพียงขณะเดียว

เท่านั้น จะไม่มีปฏิสนธิจิตเกิดอีกเลยในชาตินั้น แต่จะมีภวังคจิตซึ่งเป็นจิตประเภทเดียวกันกับปฏิสนธิจิตเกิดดับสืบต่อดำรงภพชาติในระหว่างที่ไม่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือการคิดนึกทางใจ

ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ ประเภทของจิตต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น สืบต่อสลับกันตามเหตุตามปัจจัย เป็นวิบาก คือ เป็นผลของกรรมบ้าง และเป็นเหตุให้เกิดผลข้างหน้าบ้าง

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ที่จะรู้เรื่องปฏิสนธิจิต คือ หลังจุติจิตของชาตินี้แล้ว คือ หลังจากตายแล้ว ปฏิสนธิจิตเกิดสืบต่อทันที ซึ่งไม่รู้ว่าจะในวันไหน ไม่จำกัดด้วยว่าจะต้องเป็นในวัยไหน และไม่จำกัดกาลเวลาว่า จะเป็นเช้า สาย บ่าย ค่ำ อาจจะเป็นเย็นนี้ พรุ่งนี้ หรือเมื่อไรก็ได้ เมื่อจุติจิตเกิดและดับไป ปฏิสนธิจิตต้องเกิดขึ้นสืบต่อทันที จึงควรจะต้องรู้เรื่องของปฏิสนธิจิต เพราะยังต้องมีปฏิสนธิจิตเกิดต่อจากจุติจิต

และเมื่อปฏิสนธิจิตเกิดแล้ว ก็จะต้องมีจิตอีก และมีปฏิสนธิอีก จิตอีก และปฏิสนธิอีก ตลอดเรื่อยไปในสังสารวัฏฏ์ ทำให้เป็นแต่ละบุคคล ซึ่งไม่สามารถจะระลึกได้ว่า เคยเป็นใครมาแล้วในอดีต แต่เคยเป็นใครมาแล้วในอดีต ก็เป็นอดีตจริง ๆ คือ ไม่สามารถกลับไปสู่ความเป็นบุคคลนั้นได้อีก นี่คิดโดยระยะที่ห่าง แต่ถ้าสติปัญฐานเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดในขณะนี้ เช่น ระลึกถึงลักษณะของสภาพแข็งที่กำลังปรากฏ ควรจะทราบ ว่า เพียงชั่วขณะหนึ่งในสังสารวัฏฏ์ที่แข็งนั้น ปรากฏ และแข็งที่กำลังปรากฏนั้น จะไม่กลับมาปรากฏอีกเลย

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการเห็นขณะหนึ่ง ก็เป็นเพียงชั่วขณะเดียวในสังสารวัฏฏ์ การได้ยินเสียงหนึ่งเสียงใดก็ตาม ก็เป็นเพียงชั่วขณะหนึ่งในสังสารวัฏฏ์ เสียงที่ได้ยินผ่านไปแล้วจะไม่กลับมาให้ได้ยินอีก เพราะฉะนั้น แต่ละขณะจึงเป็นการเกิดขึ้นและดับสูญไปไม่กลับมาอีกเลย แต่มีปัจจัยที่จะทำให้สภาพธรรม คือ นามธรรม ได้แก่ จิตและเจตสิก เกิดดับสืบต่อไม่มีวันหยุด เมื่อจุติแล้วต้องปฏิสนธิอีก เมื่อปฏิสนธิแล้วต้องจิตอีก และก็ต้องปฏิสนธิอีก จิตอีก เรื่อย ๆ ไป

๑๒๖๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๒๖

ในภพนี้ชาตินี้ ในภูมิของมนุษย์ ก็ทราบถึงปฏิสนธิจิตได้ว่า ต้องเป็นผลของ กามาวจรกุศล แล้วแต่ว่าจะเป็นผลของทาน หรือผลของศีล ซึ่งจะเป็นดวงหนึ่งดวงใด ใน ๔ ดวง จะเป็นมหาวิบากซึ่งเป็นญาณสัมปยุตต์ ประกอบด้วยปัญญา หรือว่าเป็น มหาวิบากญาณวิปยุตต์ ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็รู้ได้ในชาตินี้ และในชาติต่อไป จะเหมือนในชาตินี้อีก คือ แล้วแต่กรรมหนึ่งกรรมใดที่ได้กระทำแล้ว จะเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิจิตที่เกิดเป็นมหาวิบาก หรือเป็นเพียงอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก หรือ อาจจะเป็นอุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบากปฏิสนธิในอบายภูมิก็ได้ ตราบใดที่ยังไม่ใช่ พระอริยบุคคลก็มีปัจจัยทำให้เกิดในอบายภูมิได้ หรือทำให้เป็นบุคคลที่พิการได้ หรือ ทำให้เกิดเป็นบุคคลซึ่งไม่ประกอบด้วยปัญญา คือ ปฏิสนธิจิตไม่ใช่มหาวิบากญาณ-สัมปยุตต์ก็ได้

เพราะฉะนั้น ควรที่จะทราบเรื่องของปฏิสนธิจิต แม้ว่าปฏิสนธิจิตในชาตินี้จะดับไปแล้ว และภวังคจิตก็เกิดดับดำรงสภาพชาติความเป็นบุคคลนี้โดยไม่รู้อะไรทั้งสิ้น ปฏิสนธิจิตเกิด ขณะนั้นไม่รู้อารมณ์ของโลกนี้ ไม่รู้อะไรทั้งสิ้น ขณะที่ภวังคจิตเกิด ขณะนั้นก็เป็นขณะที่ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เพราะฉะนั้น ก็เป็นขณะที่ไม่รู้อะไรทั้งสิ้น แต่แม้กระนั้นก็ควรที่จะได้รู้ว่า การที่สุข ทุกข์ ลาภ ยศ สรรเสริญต่าง ๆ จะมีมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมแล้วแต่ปฏิสนธิจิต

การเกิดในอบายภูมิ เป็นผลของอกุศลกรรม จิตที่ทำการปฏิสนธิมีดวงเดียว คือ อุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบากจิต ไม่ว่าจะเกิดในนรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย หรือเป็น สัตว์ดิรัจฉาน และสำหรับอุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบากปฏิสนธิ จะมีจิตที่เกิดขึ้น กระทำตทาลัมพนิกเพียง ๓ ดวง ซึ่งจิตที่ทำตทาลัมพนิกได้ ทั้งหมดมี ๑๑ ดวง

สำหรับผู้ที่ไม่คุ้นกับคำว่า ตทาลัมพนกิจ ควรที่จะทราบว่า ในการเห็น ครั้งหนึ่ง ๆ มีจิตเกิดดับสลับต่อกันหลายขณะ ไม่ใช่มีแต่จักขุวิญญาณเท่านั้น

ขณะที่เป็นภวังค์ ไม่เห็น ไม่ใช่วิถีจิต เมื่ออารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดกระทบกับ ทวารหนึ่งทวารใด ปัญจทวารารวชชนจิตซึ่งเป็นกิริยาจิตเกิดขึ้นรู้ว่า มีอารมณ์กระทบที่ ทวารนั้น ๑ ขณะ เช่น ทางตาในขณะที่กำลังเห็น ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ก่อน จักขุวิญญาณจะเกิด ต้องมีปัญจทวารารวชชนจิตซึ่งเป็นกิริยาจิต ไม่ใช่เป็นวิปากจิต ไม่ใช่เป็นกุศลจิต ไม่ใช่อกุศลจิต แต่เป็นกิริยาจิต ซึ่งกิริยาจิตส่วนมากเป็นจิตของ พระอรหันต์ สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์มีกิริยาจิตเพียง ๒ ดวงเท่านั้น ได้แก่ ปัญจทวารารวชชนจิต ๑ ดวง และมโนทวารารวชชนจิต ๑ ดวง

ปัญจทวารารวชชนจิต คือ กิริยาจิต ซึ่งเกิดเป็นวิถีแรกหลังจากที่ภวังคูปัจเจทะ หรือกระแสวิงคืดวงสุดท้ายดับแล้ว เป็นจิตที่รู้ว่าอารมณ์กระทบทวารใดในปัญจทวาร คือ รู้ว่าอารมณ์กระทบทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย แต่ปัญจทวารารวชชนจิตไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เพียงแต่รู้ว่าอารมณ์กระทบทวารใด เป็นกิริยาจิต ๑ ขณะ และดับไป แต่อารมณ์ที่ ปรากฏยังไม่ดับ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นทางตาในขณะนี้ จักขุวิญญาณทำกิจเห็น แต่ปัญจทวารารวชชนจิตเกิดก่อนดับไปแล้วไม่มีใครรู้ได้ แต่โดยการศึกษาเพื่อให้เห็น ความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมแต่ละขณะที่ต้องเกิดดับสลับต่อเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน รู้ว่า ต้องมีจิตที่เกิดก่อนจักขุวิญญาณ คือ ปัญจทวารารวชชนะ และจึงมีจักขุวิญญาณ ที่กำลังเห็นในขณะนี้ แต่รูปก็ยังไม่ดับ

รูปมีอายุยืนนานกว่าจิต คือ มีอายุเท่ากับการเกิดดับของจิต ๑๗ ขณะ ซึ่ง ๑๗ ขณะนี้เร็วเหลือเกิน เพราะจิต ๑๗ ขณะดับไปทางตา ก่อนที่จิตอีก ๑๗ ขณะจะเกิดขึ้น ได้ยินเสียงทางหู แต่เมื่อปรากฏเสมือนว่าทั้งได้ยินด้วยและเห็นด้วย ก็ย่อมจะเห็นได้ว่า จิต ๑๗ ขณะนั้นดับอย่างรวดเร็วเพียงใด ซึ่งแสดงว่ารูปก็ดับเร็วอย่างนั้น

ในขณะที่ทุกคนกำลังนั่งอยู่ในที่นี้ รูปของแต่ละบุคคลกำลังเกิดดับอย่างรวดเร็ว และจิตก็กำลังเกิดดับอย่างรวดเร็วด้วย เพราะฉะนั้น เมื่อจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็น แต่

รูปยังไม่ดับ จิตขณะต่อไป คือ สัมปฏิจฉันนจิต เป็นวิบากจิตที่เกิดขึ้นรับอารมณ์นั้น ต่อจากจักขุวิญญาณ แต่ถ้าไม่ศึกษาพระธรรมก็ไม่รู้ว่าในขณะนี้มีปัญจทวาราวชชนจิต มีจักขุวิญญาณ มีสัมปฏิจฉันนจิต ซึ่งเมื่อสัมปฏิจฉันนจิตดับไปแล้ว สันตிரณจิต เกิดขึ้น พิจารณาอารมณ์ที่กำลังปรากฏเพียงชั่วขณะเดียวและดับไป ต่อจากนั้น ไวญฐัพพนจิตเกิดขึ้น มนสิการ กระทำทางให้วิถิจิตต่อไปเป็นกุศลหรืออกุศลเกิดขึ้น เพราะเวลาเห็น ทุกท่านจะรู้ว่าท่านพอใจหรือไม่พอใจในสิ่งที่เห็น ชอบหรือไม่ชอบในเสียงที่ได้ยิน แต่ก่อนที่จะเกิดกุศลจิตหรืออกุศลจิต เช่น โลภมูลจิต ความติดความต้องการในอารมณ์ที่เห็น ถ้าสติปัฏฐานเกิดย่อมรู้ว่า เห็นเป็นขณะหนึ่ง ส่วนความยินดี ความพอใจ ความติด ความต้องการในสิ่งที่กำลังปรากฏนั้น เป็นอีกขณะหนึ่ง หรือว่าเป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง

นี่คือการอบรมเจริญปัญญา ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเกิดขึ้นเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ และที่ลักษณะของความต้องการ ความยินดี ความติดข้อง ความพอใจ ปรากฏมาก ก็เพราะชวนวิถิหลังจากไวญฐัพพนจิตดับไปแล้วจะเกิดดับซ้ำกันถึง ๗ ขณะ หรือ ๗ ครั้ง มากพอที่จะให้รู้ว่าขณะนี้กำลังชอบ กำลังสนุก หรือว่าอาจจะกำลังเบื่อ กำลังขุ่นใจ กำลังไม่พอใจ แต่ลักษณะของจิตซึ่งไม่เกิดดับซ้ำกันถึง ๗ ขณะ ยากที่จะรู้ได้

ซึ่งข้อความในอรรถกถาแสดงว่า แม้ทางจักขุทวารที่จะปรากฏให้รู้ได้ ก็ตรงชวนวิถิ หรือทางโสตทวารที่กำลังได้ยินเสียง ก็โดยนัยเดียวกัน โสตวิญญาณเกิดขึ้นได้ยินเสียงเพียงชั่วขณะเดียวเท่านั้นเอง ๑ ขณะเท่านั้นลองคิดดูว่าจะเร็วสักแค่ไหน เพราะฉะนั้น การที่สามารถจะรู้เสียงได้ ก็ในขณะที่เป็นชวนวิถิ ซึ่งจิตเกิดดับซ้ำกันถึง ๗ ขณะ แต่รูปยังไม่ดับไป

เมื่อเป็นกามบุคคล เกิดในกามภูมิ กำลังมีกามอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด คือ รูป หรือเสียง หรือกลิ่น หรือรส หรือโผฏฐัพพะ ที่กระทบทวารหนึ่งทวารใดใน ๕ ทวาร และรูปนั้นยังไม่ดับ กรรมเป็นปัจจัยทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์นั้นต่อจากชวนจิต ๗ ขณะที่ดับไป ซึ่งวิบากจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์ต่อจากชวนนั้น ทำตทาลัมพนกิจ

โดยศัพท์ ตทาลัมพะนะ คือ รู้อารมณ์นั้น มาจากคำว่า ตํ กับ อารัมมณะ ตํ คือ นั้น อารัมมณะ คือ อารมณ์ เพราะฉะนั้น ตทาลัมพนจิตทำกิจรู้อารมณ์นั้น อารมณ์นั้น คือ อารมณ์ที่ชวนจิตรู้และดับไป เพราะฉะนั้น ตทาลัมพนจิตจะเกิดขึ้น กระทำตทาลัมพนกิจได้ หลังจากทีชวนจิตดับไปแล้วเท่านั้น

การเกิดดับของจิต จะต้องเกิดดับสืบต่อกันเป็นลำดับ ไม่มีการข้ามขั้นกันได้ เช่น จักขุวิญญาณยังไม่เกิด จะให้สัมผัสกับจันนจิตเกิดก่อน หรือว่าโสทวิญาณดับไปแล้ว จะให้โวกุณฐัพพนจิตเกิดต่อทันทีไม่ได้ จิตแต่ละขณะเกิดขึ้นตามปัจจัย ซึ่งจะต้อง กระทำกิจต่อ ๆ กันไป

เพราะฉะนั้น ถ้าได้ยินคำว่า ตทาลัมพะนะ ก็คือจิตซึ่งเกิดขึ้นรู้อารมณ์ต่อจาก ชวนจิต ถ้าไม่ศึกษาโดยละเอียดจะไม่รู้ว่า วิบากจิตทั้งหลาย โดยสภาพแล้วไม่ต่างกัน เป็นชาติวิบาก เป็นผลของกรรม เกิดขึ้นเพราะกรรมนั้นได้กระทำแล้วและสามารถมี ปัจจัยพร้อมที่จะให้วิบากขึ้นขณะใด ก็ทำให้วิบากนั้น ๆ เกิดขึ้นและดับไป แต่ตัววิบากเองไม่ใช่กรรมที่จะทำให้วิบากข้างหน้าเกิด เพราะฉะนั้น วิบาก โดยสภาพเป็นแต่เพียง วิบากเหมือนกันทั้งนั้น

จักขุวิญญาณของมนุษย์ และจักขุวิญญาณของสัตว์ดิรัจฉาน เห็นสิ่งเดียวกัน ได้ โดยสภาพก็เป็นแต่เพียงจักขุวิญญาณซึ่งเป็นวิบากจิต เพราะฉะนั้น จะมีความต่าง หรือความสำคัญอย่างไรสำหรับวิบากจิตต่าง ๆ

ถ. วิบากจิตสิ้นสุดลงที่สันตிரณจิต ไซ้ใหม่

สุ. เวลาที่กรรมให้ผล ทำให้วิถิจิตเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่ไม่ดี ได้ยินเสียงที่ไม่ดี ที่ถามว่า วิบากจะสิ้นสุดลงที่สันตிரณะไซ้ใหม่ ถ้าอารมณ์นั้นดับพร้อมกับชวนจิต ขณะที่ ๗ ตทาลัมพนจิตไม่เกิด วิบากก็สิ้นสุดลงที่สันตிரณะ แต่ถ้าอารมณ์นั้นยังไม่ดับ หลังจากทีชวนจิตซึ่งเป็นกุศลหรืออกุศลสำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ดับไปแล้ว อารมณ์ ยังมีเหลืออยู่ ยังไม่ดับ วิบากจิตจะเกิดขึ้นทำตทาลัมพนกิจอีก ๒ ขณะสำหรับวิถินั้น เพราะฉะนั้น วิบากไม่ได้สิ้นสุดที่สันตிரณะ แต่สิ้นสุดที่ตทาลัมพะนะ

ถ. ก็ขณะเป็นเหตุไม่ใช่หรือ

ส. ชวนะเป็นเหตุที่จะให้เกิดผลข้างหน้า นั้นเป็นตอนหนึ่ง ไม่เกี่ยวข้องกัน เหตุกับผลต้องแยกกัน ในขณะที่จักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็น เป็นวิบาก จะให้เป็นเหตุก็ไม่ได้ เพราะเป็นผล เวลาที่สัมปฏิจฉันนจิตเกิดต่อก็เป็นวิบาก จะให้เป็นเหตุก็ไม่ได้ เพราะเป็นผล สันตிரณะเกิดต่อจากสัมปฏิจฉันนจะ จะให้เป็นเหตุก็ไม่ได้ เพราะเป็นวิบาก เป็นผลของกรรม เมื่อดับไปแล้ว ใญฐัพพะซึ่งเป็นกิริยาจิตเกิด และดับไป ชวนจิตต้องเป็นเหตุ สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ คือ ต้องเป็นกุศลหรืออกุศล คนละตอนกัน หลังจากนั้น เมื่ออารมณ์ยังไม่ดับ กรรมทำให้วิบากจิตเกิดขึ้น ทำตทาลัมพนกิจ คือ รู้อารมณ์นั้นต่อจากชวนะ

ถ. ยังไม่เข้าใจชัดเท่าไร

ส. แสดงให้เห็นว่า เรื่องของวิบาก เป็นเรื่องที่ยับยั้งไม่ได้ สัมปฏิจฉันนจิต ซึ่งเป็นวิบากยับยั้งไม่ได้ฉันใด เมื่อชวนะ ๗ ขณะดับไปแล้ว จะยับยั้งไม่ให้ตทาลัมพนจิตซึ่งเป็นวิบากเกิดต่อไม่ได้ เพราะว่าเป็นกามบุคคลที่กำลังมีกามอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส ใญฐัพพะ อย่างใดอย่างหนึ่งกำลังปรากฏ ซึ่งโดยวิสัยของการสะสมของกรรมที่เนื่องกับกาม กรรมทั้งหลาย เช่น ทานก็ดี ศีลก็ดี ทั้งหมดเนื่องกับรูป เสียง กลิ่น รส ใญฐัพพะทั้งนั้น ไม่ว่าใครจะทำกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม ก็เป็นไปในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส ใญฐัพพะ เพราะฉะนั้น เมื่อกรรมนั้นให้ผล นอกจากจะให้จิตเห็นเกิด ให้สัมปฏิจฉันนจิตเกิด ให้สันตிரณจิตเกิด ก็ยังให้ตทาลัมพนจิตเกิดขึ้นรู้อารมณ์ต่อจากชวนะด้วย

ถ. ชวนะเขาเป็นเหตุ คงจะไม่เกี่ยวกับวิบากที่เป็นผล ใช่ไหม

ส. ไม่เกี่ยวเลย

ถ. วิบากจิตบางครั้งก็สิ้นสุดที่ตทาลัมพนะ ใช่ไหม แต่ก็ไม่เสมอไป

ส. ไม่เสมอไป บางครั้งก็สิ้นสุดที่ชวนะสำหรับวิถิจิตซึ่งจะได้กล่าวถึงหลังจากปฏิสนธิ เพราะไม่ใช่มีเพียงปฏิสนธิเท่านั้น หลังจากที่ทำปฏิสนธิแล้ว จะต้องมีวิถิจิตต่าง ๆ

สำหรับจิตที่ทำตทาลัมพนกิจ คือ รู้อารมณ์ต่อจากชวนะ ทั้งหมดมี ๑๑ ดวง จิตทั้งหมดมี ๘๙ เพราะฉะนั้น ตทาลัมพนจิตก็ไม่พ้นจากจิต ๘๙ ดวงนั่นเอง ซึ่งจะต้องทราบว่า จิตใดกระทำตทาลัมพนกิจ

สำหรับจิต ๑๑ ดวงที่ทำตทาลัมพนกิจ ได้แก่ สันตীরณจิต ๓ ดวง และ มหาวิบากจิต ๘ ดวง

จะเห็นได้ว่า จิตที่ทำตทาลัมพนกิจเป็นวิบาก เป็นผลของกรรม ใครจะยับยั้งไม่ให้วิบากเกิดเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ตั้งแต่ปฏิสนธิไป จนกระทั่งกำลังเห็น กำลังได้ยิน เป็นต้น ซึ่งเป็นวิบาก จนกระทั่งเมื่อกุศลจิต อกุศลจิต ซึ่งเป็นชวนจิตดับไปแล้ว วิบากจิตก็เกิดตามเหตุตามปัจจัย ยับยั้งไม่ได้ที่จะให้วิบากเกิดต่อจากชวนจิต

เพราะฉะนั้น ความต่างกันของแต่ละบุคคล นอกจากปฏิสนธิจิตจะต่างกันแล้วยังต่างกันที่จำนวนของจิตซึ่งกระทำตทาลัมพนกิจ มิฉะนั้นจะไม่มีอะไรที่ต่างกันเลย สัตว์ดิรัจฉานเห็นสิ่งเดียวกับที่มนุษย์เห็น สัตว์ดิรัจฉานที่นี้สามารถเห็นสิ่งที่เรากำลังเห็น คือ พระพุทธรูป แต่ตทาลัมพนะของสัตว์ดิรัจฉานซึ่งปฏิสนธิด้วยอุเบกขา- สันตীরณอกุศลวิบาก ต่างกับตทาลัมพนะของมนุษย์ซึ่งปฏิสนธิด้วยมหาวิบาก และมหาวิบากก็ต่างกันด้วย

บางท่านอาจจะเห็นสถานที่แสดงธรรม และได้ยินเสียงธรรม แต่ก็ผ่านไป ไม่สนใจที่จะฟังให้เข้าใจว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเกี่ยวกับสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอย่างไร เพราะฉะนั้น ก็เป็นแต่เพียงเสียง แต่ตทาลัมพนะที่จะเกิดต่อจากชวนะ ต่างกัน

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว และจักขุวิญญาณของทุกคนก็เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ดิรัจฉานหรือเป็นมนุษย์ แต่ต่างกันตรงตทาลัมพนจิตที่เกิดต่อจากชวนจิต

๑๒๖๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๖

ส. เป็นเรื่องของชีวิตจริง ๆ ในแต่ละขณะในแต่ละวัน ซึ่งไม่สามารถจะรู้ได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยนั่นเอง หลายท่านคงเคยเห็นพระไตรปิฎก สนใจที่จะหยิบอ่าน หรือว่าไม่สนใจเลย ต้องมีทั้งผู้ที่สนใจ และผู้ที่ไม่สนใจ ตามปฏิสนธิจิต

ถ้าปฏิสนธิจิตเป็นมหาวิบากญาณวิปยุตต์ ไม่ประกอบด้วยปัญญา ย่อมจะไม่เห็นประโยชน์ หรือไม่เห็นคุณค่าของการที่จะฟัง จะศึกษา เพื่อเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งไม่มีทางที่จะรู้ได้เลยถ้าไม่ศึกษาจากพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสรู้และได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เพราะฉะนั้น เห็น ก็มีจักขุวิญญาณ มีสัมผัสปฏิจันนะ มีสันตிரณะ และแล้วแต่ว่าชวนะจะเป็นอะไร แต่มหาวิบากญาณสัมปยุตต์ไม่มี ที่จะเกิดต่อจากชวนะทำตทาลัมพนิก

บางท่านเกิดความสนใจ อ่าน แต่ไม่ค่อยจะเข้าใจ หรือไม่ค่อยจะเห็นคุณประโยชน์ก็มี แต่บางท่านมีความซาบซึ้งในอรรถรส เห็นคุณค่าของพระธรรมว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การที่จะรู้แจ้งได้ แต่สามารถที่จะรู้แจ้งได้โดยการอบรม โดยการศึกษา และน้อมประพฤติปฏิบัติตาม เพราะฉะนั้น หลังจากทีชวนจิตของบุคคลนั้นดับไปแล้ว ตทาลัมพนจิตจะเป็นประเภทใด

บางท่านก็มีมหาวิบากครบทั้ง ๘ คือ มีทั้งมหาวิบากที่เป็นญาณสัมปยุตต์ ๔ ดวงและมหาวิบากญาณวิปยุตต์ ๔ ดวง แต่บางท่านไม่มีมหาวิบากญาณสัมปยุตต์ ถ้าเป็นผลของกรรมซึ่งประกอบด้วยปัญญาอย่างอ่อน คือ ในขณะนั้นเป็นมหากุศลที่เป็นดิเหตุกะอย่างอ่อน

คำว่า ดิเหตุกะ คือ ประกอบด้วยเหตุ ๓ ได้แก่ ประกอบด้วยอโหเจตสิก อโทสเจตสิก และอโมหะคือปัญญาเจตสิก แต่เป็นอย่างอ่อน เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผลของกรรมนั้น จะไม่ทำให้ได้รับมหาวิบากครบทั้ง ๘ ดวง หลังจากทีปฏิสนธิแล้ว

เพราะฉะนั้น เมื่อชวนจิตดับไป จิตที่ทำตทาลัมพนกิจ จึงไม่ใช่มหาวิบากญาณ-
สัมปยุตต์

บางท่านอาจจะได้ยินคำที่น่าฟัง โน้มไปในเรื่องของสภาพธรรม แต่ไม่ใช่การรู้
ชัดในลักษณะของสภาพธรรม เช่น จิตรกรท่านหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียง ท่านกล่าวว่า
คนหรือสัตว์ สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายในโลกนี้ ก็เหมือนกับภาพเขียนที่เคลื่อนไหวได้

เพราะว่าท่านเป็นจิตรกร ท่านก็เขียนภาพ มีคนในภาพนั้นได้จริง และคนนอก
ภาพ ก็คือภาพที่เคลื่อนไหวได้ ในความรู้สึกของจิตรกรที่เขียนภาพ ท่านก็มอง
ทศณะของสิ่งที่กำลังปรากฏซึ่งเป็นรูปว่า เป็นภาพที่เคลื่อนไหวได้ พอที่จะโน้มไป
ในทางธรรม แต่ไม่ใช่การรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นเพียงรูปธรรมที่ปรากฏ
ทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

จะเห็นได้ว่า กุศลแต่ละประเภทมีมาก ตั้งแต่กุศลที่ประกอบด้วยปัญญาอย่าง
สูง หรือว่ากุศลที่ประกอบด้วยปัญญาอย่างอ่อน เพราะฉะนั้น การให้ผลของกุศลนั้น ๆ
ย่อมต่างกัน ทำให้ปฏิสนธิต่างกัน และตทาลัมพนะที่เกิดต่อจากขณะต่างกัน

ถ. อุเบกขาสันติริณกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิในภุมิมนุสย เป็นผู้ที่ไปบำ
บอดหนวกแต่กำเนิด ไม่สงสัย แต่ที่ทำกิจปฏิสนธิในชั้นเทวดา ชั้นจาตุมหาราชิกา
สงสัยว่า ทำไม่ถึงผิดกันมาก

สุ. เป็นความวิจิตรของกรรม ซึ่งไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ แม้แต่ใน
ภุมิมนุสย ผู้ที่พิจารณา บำ บั บอด หนวก อาจเกิดในตระกูลที่มั่นคงก็ได้ มีทุกสิ่ง
ทุกอย่างเพียบพร้อมสมบูรณ์ หรือบางบุคคลอาจจะเกิดในตระกูลที่ขัดสน ลำบากก็ได้
แล้วแต่ความวิจิตรของจิต

ถ. อยากทราบเหตุ

สุ. เป็นผลของกุศลอย่างอ่อน ทำให้อุเบกขาสันติริณกุศลวิบากทำกิจ
ปฏิสนธิ

ท่านผู้ฟังมีแต่กุศลอย่างสูงกันทั้งนั้นอย่างนั้นหรือในวันหนึ่ง ๆ ในชีวิตหนึ่งชาติหนึ่ง หรือว่ามีกุศลอย่างอ่อนบ้าง อย่างสูงบ้าง และขณะไหนที่เป็นกุศลกรรมอย่างสูง ก็สามารถจะรู้วาระจิตของตนเองว่า ขณะนั้นเป็นกุศลกรรมอย่างสูง

อย่างท่านที่ศึกษาธรรม และเกิดความผ่องใสเบิกบาน เมื่อเข้าใจละเอียดขึ้นลึกซึ้งขึ้น ในขณะนั้นก็เป็นกุศลกรรมที่เป็นดีเหตุกะ ประกอบด้วยปัญญา ต่างกับขณะที่ยังไม่ค่อยจะเข้าใจอะไรนัก แต่ก็เกิดความสนใจ ยังเป็นญาณสัมปยุตต์ คือ ยังเป็นทางฝ่ายปัญญา ไม่เหมือนกับขณะอื่น ซึ่งอาจจะให้ท่านจริง รักษาศีลจริง แต่ไม่ได้ศึกษาพระธรรมที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม เพราะฉะนั้น กุศลก็ย่อมมีอ่อนลง ๆ จนถึงอ่อนมาก และก็มีสูงขึ้น ๆ มีกำลังขึ้น ๆ จนถึงมีกำลังมาก แม้ว่าเป็นเพียงมหากุศล ก็ยังสามารถที่จะถึงวิปัสสนาญาณชั้นต่าง ๆ ก่อนที่จะถึงโลกุตตระ เพราะฉะนั้น กำลังของกุศลซึ่งประกอบด้วยปัญญาก็เพิ่มขึ้น ๆ มาก สำหรับอย่างอ่อนก็มีอย่างอ่อน ๆ และอ่อนมากไปเรื่อย ๆ

สำหรับคำถามที่ว่า ทำไมโสมนัสสันติริณกุศลวิบากไม่ทำกิจปฏิสนธิ คือ จิตที่เป็นอุเบกขสันติริณกุศลวิบากปฏิสนธิเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน เมื่อเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน ต้องไม่ประกอบด้วยโสมนัสเวทนา เพราะในมหากุศล ๔ ดวง ๔ ดวงเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา อีก ๔ ดวงเกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา และใน ๔ ดวงนั้น เกิดร่วมกับปัญญา อีก ๔ ดวงไม่เกิดร่วมกับปัญญา และเป็นอสังขาริก เกิดโดยไม่อาศัยการชักจูง ๔ ดวง อีก ๔ ดวงเป็นสังขาริก คือ เป็นจิตที่มีกำลังอ่อน เกิดโดยอาศัยการชักจูง ซึ่งเป็นการแสดงว่า เมื่อเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน ต้องไม่ประกอบด้วยโสมนัสเวทนา เพราะฉะนั้น โสมนัสสันติริณะจึงไม่ทำกิจปฏิสนธิ เมื่อโสมนัสสันติริณะไม่ทำกิจปฏิสนธิ ก็ไม่ทำกิจภวังค์ ไม่ทำกิจจุติ แต่ทำสันติริณกิจและตทาลัมพนกิจ

ถ. ก็ยังสงสัยอยู่ว่า ทำไมจึงทำหน้าที่ปฏิสนธิไม่ได้

สุ. เพราะว่าเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน อุเบกขาสันติริณะจึงทำกิจปฏิสนธิ ถ้าเป็นโสมนัสต้องมีกำลังกว่าอุเบกขา ไซ้ไหม ระหว่างโสมนัสสันติริณกุศลวิบากกับอุเบกขาสันติริณกุศลวิบาก โสมนัสสันติริณกุศลวิบากต้องเป็นผลที่ดีกว่า เพราะเป็น

โสมนัส แต่การเกิดเป็นบุคคลพิการ บ้า ใ้ บอด หนวก ต้องเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน กุศลอย่างอ่อน คือ กุศลซึ่งไม่ใช่โสมนัส ถ้ากุศลนั้นเป็นโสมนัส ต้องเป็นกุศลที่มีกำลัง ก็ต้องเป็นมหาวิบากที่ทำกิจปฏิสนธิ

ถ. แต่ในอเหตุกกุศลวิบาก ๔ ดวง นำแปลกที่โสมนัสสันตிரณวิบากทำไม ด้อยกว่าอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก

ส. ไม่ได้ด้อยกว่า เพราะที่โสมนัสสันตிரณกุศลวิบากเกิดขึ้น ต้องเป็นวิถิจิต ที่ทำสันตிரณกิจ พิจารณาอารมณ์ที่เป็นอดีตวิภูฐานมณ อตฺตวิภูฐานมณหมายถึงอารมณ์ที่ประณีตยิ่ง โสมนัสสันติริณจะจึงจะเกิดได้ ถ้าอารมณ์นั้นไม่ใช่อารมณ์ที่ประณีตยิ่ง อุเบกขาสันติริณกุศลวิบากทำกิจสันติริณะ

ถ. โสมนัสเวทนาในกุศลวิบากสันติริณจิต กับโสมนัสเวทนาในมหากุศลวิบาก ต่างกันอย่างไร

ส. โสมนัสไม่ต่างกัน โสมนัส คือ เวทนา โสมนัสเวทนาไม่ใช่ อุเบกขาเวทนา โสมนัสเวทนาไม่ใช่โสมนัสเวทนา เพราะฉะนั้น ไม่ว่าโสมนัสเวทนาจะเกิดกับจิตชาติอะไร โดยสภาพแล้วไม่ต่าง

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า โสมนัสสันติริณกุศลวิบากไม่ทำกิจปฏิสนธิ

ส. ไม่ทำกิจปฏิสนธิ เพราะปฏิสนธิ้นั้นเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน เมื่อเป็นกุศลอย่างอ่อน ในขณะนั้นต้องเป็นอุเบกขาทำกิจปฏิสนธิ

สำหรับการกระทำกุศลแต่ละครั้ง ที่จะรู้ว่าเป็นกุศลที่มีกำลัง หรือไม่มีกำลัง ก็โดยเวทนาที่เกิดร่วมกับกุศลในขณะนั้น ๆ ถ้าเป็นกุศลที่มีกำลัง ขณะนั้นเวทนาเป็นโสมนัส เวลาทำกุศลใดและเกิดโสมนัส ปลายปลื้มยินดี ขณะนั้นเป็นกุศลที่มีกำลัง แต่ขณะใดที่ทำกุศลและรู้สึกเฉย ๆ ไม่ปลายปลื้มโสมนัส ขณะนั้นก็ยังเป็นกุศล แต่ว่าเป็นอุเบกขาเวทนา เพราะฉะนั้น ผลของมหากุศลที่เป็นโสมนัสกับมหากุศลที่เป็นอุเบกขาจึงต่างกัน

สำหรับมหากุศลที่เป็นโสมนัส แม้จะไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็ยังทำให้เกิดเป็น กษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คหบดีมหาศาลได้ แต่ไม่ประกอบด้วยปัญญา

สำหรับมหากุศลที่เกิดร่วมกับโสมนัส และประกอบด้วยปัญญา นอกจากจะทำให้เกิดเป็นกษัตริย์มหาศาล พราหมณ์มหาศาล คหบดีมหาศาล ยังเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาด้วย นี่เป็นความต่างกัน

เพราะฉะนั้น จะเห็นผลของกุศลที่ประกอบด้วยโสมนัสเวทนา ที่ให้ผลอย่างสูง ทำให้เกิดเป็นกษัตริย์ชาติต่าง ๆ ประเทศต่าง ๆ ได้ แต่กษัตริย์ใดจะมีโอกาสได้ฟังพระธรรม ต้องเป็นผู้ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากญาณสัมปยุตต์

ข้อที่น่าคิด คือ มหาวิบากที่เป็นโสมนัส ใครจะรู้ได้ มหากุศลที่เป็นโสมนัสรู้ได้ในขณะที่กุศลจิตเกิดและโสมนัส ผู้ที่กระทำกุศลและโสมนัส สามารถที่จะรู้สภาพของจิตที่เป็นโสมนัสในกุศลขณะนั้นได้ แต่ปฏิสนธิที่เป็นโสมนัส ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้

เพราะฉะนั้น โสมนัสเวทนาชาติวิบากทั้งหมด ใช้คำว่าทั้งหมด รู้ไม่ได้ จะก็ดวงก็ตาม โสมนัสเวทนาที่เป็นชาติวิบากทั้งหมดรู้ไม่ได้ เพราะอะไร เพราะทำกิจปฏิสนธิ ก็ไม่รู้ ทำกิจภวังค์ ก็ไม่รู้อีก จะเป็นโสมนัสหรือจะเป็นอุเบกขาก็คือภวังค์นั่นเอง ไม่รู้อารมณ์ใด ๆ ที่ปรากฏทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ก็เกือบจะกล่าวได้ว่า ไม่มีความหมายอะไร เพราะไม่ใช่วิถิจิต ไม่ใช่จิตเห็น ไม่ใช่จิตได้ยิน ไม่ใช่จิตได้กลิ่น นี่กล่าวถึงเฉพาะมหาวิบากกับสันตริณวิบากที่ทำกิจปฏิสนธิ แต่ถ้าเป็นวิบากอื่นซึ่งเป็นวิถิจิต ก็ยังสามารถที่จะเห็นอารมณ์ที่ดี แต่แม้กระนั้นใครรู้ เวลาที่เป็นวิบาก

ผู้ฟัง ปัญหาที่ว่า กินเหล้าเจริญสติปฏิฐานได้ไหม คือ ทางการแพทย์ยอมรับว่า ถ้าดื่มสักถึงสองถึง แก้วสองแก้ว ทำให้กระปรี้กระเปร่าขึ้น แหลมคมขึ้น แต่หลังจากนั้นทำให้จิตวิปริตไปได้ แต่แก้วแรกสองแก้วแรกผมคิดว่า เจริญสติปฏิฐานได้ ถ้าทำถูกต้อง หรือรู้วิธีทำ

อีกเรื่องหนึ่ง ที่อาจารย์เล่าว่า มีเจ้าชายองค์หนึ่งในสมัยพุทธองค์ ชอบเสวยน้ำจัณฑ์เป็นอาภิน เมื่อสิ้นชีวิตได้รับศีล พระพุทธองค์พยากรณ์ว่า ได้เป็นพระโสดาบัน ผมก็ไม่ค่อยได้ อาจารย์ช่วยขยายความด้วย

ส. เรื่องของการดื่ม เป็นเรื่องของความยินดีในรส ซึ่งแต่ละท่านก็มีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน ผู้ที่อบรมเจริญสติปฏิฐาน กำลังเจริญปัญญา จึงไม่ใช่

พระอริยบุคคล ถ้าเป็นพระอริยบุคคล คือ เป็นผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว เป็นพระโสดาบัน สมบูรณ์ในศีล ๕ จะไม่มีการล่วงศีล ๕ จะไม่มีการดื่มน้ำเมา สำหรับผู้ที่ เป็นพระอริยะ แต่ก่อนที่จะเป็นพระอริยะ ใครจะกินหรือจะบังคับสิ่งที่เคยพอใจของ แต่ละบุคคลที่เคยสะสมมาได้

ในขณะที่กำลังรับประทานอาหาร หลายคนบอกว่าสติไม่ค่อยเกิด แต่บางท่านก็บอกว่า สติค่อย ๆ เริ่มเกิดบ้างแล้ว เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องบังคับว่าต้องการให้สติเกิดในขณะไหน เช่น อยากจะให้สติเกิดเวลารับประทานอาหาร แต่ต้องแล้วแต่สติ ถ้าคนที่กำลังดื่มสุรา ยังไม่ถึงขั้นที่จะเมามาย สติเกิดได้ไหม เป็นสิ่งที่ควรพิจารณาตามความเป็นจริง กำลังหัวเราะสนุกสนาน ดูหนังดูละคร สติเกิดได้ไหม

ชีวิตของคฤหัสถ์ เป็นผู้ที่ย่อมเจริญสติปฏิฐานในเพศของคฤหัสถ์ ซึ่งคฤหัสถ์ควรจะมีนิจศีล คือ ศีล ๕ เป็นเรื่องที่ทุกคนบอกว่าควร แต่ใครจะทำได้โดยสมบูรณ์ ผู้ที่มีศรัทธาย่อมสามารถที่จะกระทำได้ แต่ไม่ใช่เป็นสมุจเฉทวิริติ อาจจะเป็นเฉพาะในช่วงเวลาหนึ่งเวลาใด หรือว่าชาติหนึ่งชาติใด แต่ไม่ได้หมายความว่า บุคคลนั้นจะถึงพร้อมด้วยคุณธรรมเช่นพระโสดาบัน คือ สมบูรณ์ด้วยศีล ๕ โดยตลอด เพราะฉะนั้น ย่อมจะมีการล่วงศีลตามกำลังของการสะสม หรือตามอหิยาศัย ตามความพอใจของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็นในศีลข้อที่ ๑ ในศีลข้อที่ ๒ ในศีลข้อที่ ๓ ในศีลข้อที่ ๔ และในศีลข้อที่ ๕

แต่การที่ผู้ใดจะมีศรัทธารักษาศีลข้อใดได้มาก มันคง ก็ต้องแล้วแต่การสะสม บางท่านไม่ฆ่าสัตว์ แต่ไม่ได้หมายความว่า ท่านผู้นั้นจะไม่พูดปด หรือว่าจะไม่กระทำทุจริตกรรมในศีลข้ออื่น

เพราะฉะนั้น เรื่องของการดื่มสุรา ถ้าขณะที่กำลังยกแก้วขึ้น สติจะเกิดได้ไหม กำลังเอาช้อนตักอาหาร สติจะเกิดได้ไหม ตามปกติตามความเป็นจริง ไม่มีการจำกัดหรือยับยั้งว่า ถ้าผู้นั้นเป็นผู้ที่ดื่มสุรา สติปฏิฐานจะไม่เกิดเลย แต่สติปฏิฐานย่อมไม่เกิดแน่ในขณะที่มา

แต่ก่อนที่จะมา ก็เหมือนกับการบริโภคอาหารอย่างหนึ่งอย่างใด สติย่อมจะเกิดได้ตามสมควร แล้วแต่แต่ละบุคคล ซึ่งเป็นปัจจัยตั้งจริง ๆ จะมีใครสักคนหนึ่งบอกได้ไหมว่า ขณะที่กำลังหยิบสุรา กำลังผสม สติจะไม่เกิดเลย จะไม่ให้สติเกิดเลยได้ไหม ไม่ได้ สติเกิด และสติก็ดับ เหมือนกับผู้ที่กำลังอบรมเจริญสติปัฏฐานโดยทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นการบริโภคชนิดหนึ่งชนิดใด อาหารประเภทหนึ่งประเภทใด การกระทำทางกายทางวาจาอย่างหนึ่งอย่างใด

แต่ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้วไม่ดื่มสุรา ถ้าก่อนที่จะเป็นพระอรหันต์แล้วไม่มีใครสามารถห้ามได้ และไม่มีใครสามารถห้ามบุคคลนั้นไม่ให้เจริญสติปัฏฐานด้วย เพราะว่าสติปัฏฐานย่อมเกิดโดยความเป็นอนัตตา

๑๒๖๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๖

ส. การทำสมาธิแบบอื่นนอกพระพุทธศาสนา เป็นมิจฉาสมาธิ ถ้าเป็นสมาธิที่เป็นไปในทางพระพุทธศาสนา ต้องเป็นสัมมาสมาธิอย่างเดียว ไม่ใช่มิจฉาสมาธิ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมในเรื่องของการเจริญกุศลทุกประการ แม้แต่ในเรื่องของความสงบ และที่ใช้คำว่า สมาธิ เนื่องจากพุทธบริษัทย่อมเข้าใจแล้วว่า สมาธิในพระพุทธศาสนานั้นหมายถึงความสงบที่เป็นกุศล ไม่ใช่สมาธิอะไร ๆ ก็ได้ ซึ่งนั่นไม่ใช่สมาธิในพระพุทธศาสนา

ผู้ที่ทำสมาธิควรเข้าใจก่อนว่า เพราะเหตุใดจึงจะทำสมาธิ ซึ่งส่วนมากจะตอบว่า เพราะไม่อยากให้จิตกระสับกระส่าย กระวนกระวาย เปรี้ยว ร้อน เต็ด ร้อน เป็นอกุศลด้วยโลภะหรือด้วยโทสะ แต่ผู้ที่มีความเข้าใจหรือไม่ว่า ขณะที่กุศลจิตเกิด ขณะนั้นอกุศลจิตไม่เกิด ไม่ใช่ว่าเพียงความอยาก หรือความต้องการที่จะให้จิตจดจ้องอยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดโดยไม่รู้จักความต่างกันของกุศลจิตและอกุศลจิตว่าตามปกติธรรมดา นั้น ขณะที่ไม่ใช่จิตที่เป็นไปในทาน ไม่ใช่จิตที่เป็นไปในศีล ไม่ใช่จิตที่เป็นไปในความสงบ หรือว่าไม่ใช่จิตที่เป็นไปในการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ขณะนั้นทั้งหมดเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะทำสมาธิต้องรู้ว่า ในขณะนั้นจิตเป็นไปในทานหรือเปล่า เป็นไปในศีลหรือเปล่า เป็นไปในความสงบหรือเปล่า เป็นไปในการเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่ ก็ไม่ใช่สมาธิหรือสมถภาวนาในพระพุทธศาสนา แต่เป็นมิจฉาสมาธิ

จากการที่ได้พูดถึงมิจฉาสมาธิ เช่น เรื่อง TM และอาจจะเป็นสมาธิอื่น ๆ ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติอาจจะดเว้นการดื่มสุราชั่วคราว ไม่ใช่ตลอดไป ผู้ที่ไม่สูบบุหรี่

หลังจากที่สูบบุหรี่มาหลายสิบปี ต้องทำ TM ก่อนหรือเปล่า หรือสามารถไม่สูบบุหรี่ก็ได้ แม้จะเคยสูบบุหรี่มาหลายปี โดยไม่จำเป็นต้องทำสมาธิอะไรเลย

มีตัวอย่างชีวิตของท่านผู้หนึ่ง ซึ่งครั้งหนึ่งในชีวิตของท่าน ท่านเป็นผู้ที่ใช้ชีวิตด้วยการดื่มสุรามากจนเป็นที่เลื่องลือ แต่แล้ววันหนึ่งก็มีเหตุการณ์ที่ทำให้ท่านไม่ดื่มสุราตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นไป โดยที่ท่านก็ไม่ได้ทำสมาธิ TM หรือสมาธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพราะฉะนั้น จะเชื่อถือได้ไหมว่า การทำมิจาสมาธิอย่างหนึ่งอย่างใดทำให้ผู้นั้นไม่ดื่มสุราหรือไม่สูบบุหรี่ ซึ่งความจริงเป็นแต่เพียงความตั้งใจก็ได้ที่เกิดขึ้น มีเจตนาที่จะงดเว้น เพราะมีเหตุการณ์หรือสิ่งที่จะทำให้งดเว้นอย่างนั้น อย่างบางท่านไม่ยอมงดจนหมดสิ่งว่า ถ้าไม่งดจะเป็นโรคภัย ก็ปรากฏว่างดได้ แต่ถ้าไม่ถึงขั้นนั้น ก็ไม่งด

เพราะฉะนั้น การที่ใครจะดูเสมือนว่ารักษาศีลข้อหนึ่งข้อใดเพิ่มขึ้น ก็อย่าเพิ่งพิจารณาว่าเป็นผลของมิจาสมาธิ หรือการไม่ได้อบรมเจริญปัญญาถึงการดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท เพราะเป็นการละเว้นเพียงชั่วคราวชั่วคราว หรืออาจจะตลอดชาตินี้ แต่ชาติอื่นก็ไม่แน่อีก ตราบใดที่ยังมีโลภะ โทสะ โมหะ มีมิจาปฏิรูป มีอกุศลที่จะทำให้งดเว้นไปในสังสารวัฏ เพราะยังไม่ใช่พระอรหันต์บุคคล ก็ต้องมีความยินดีพอใจในรูปในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ แม้แต่ผู้ที่อบรมเจริญฌานกุศลจนกระทั่งสามารถเกิดในพรหมโลกเป็นพรหมบุคคล เมื่อสิ้นอายุของการเกิดในพรหมโลกเป็นพรหมบุคคลแล้ว ก็ยังต้องกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก คือ ความยินดีพอใจในรูปในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมในภูมิที่มีชั้น ๕ จึงไม่สามารถเป็นพระโสดาบันได้ในรูปพรหมภูมิ เพราะต้องมีปัญญาที่สามารถพิจารณารู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจจริง ๆ ไม่ใช่จะเว้นทวารหนึ่งทวารใด เช่น จะเว้นทวารตา ไม่พิจารณา และจะเป็นพระอรหันต์บุคคล ดังนั้น ผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิดจึงไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ หรือแม้ผู้ที่ไม่พิจารณาแต่ไม่อบรมเจริญปัญญาให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางทวารทั้ง ๖ โดยทั่วถึงจริง ๆ ก็ไม่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ. ผมได้ฟังคำบรรยายของผู้ปฏิบัติธรรมที่อื่น ๆ เขาบรรยายว่า การเจริญสมาธิทำได้ง่าย ผู้บรรยายเองบอกว่า เขาเจริญเพียง ๓ เดือนก็บรรลุสำเร็จปฐมฌาน และมีมโนมยิทธิด้วย สามารถรู้ใจคนอื่น ผมถามเขาว่า ในขณะที่จิตอยู่ในฌาน หรือที่เรียกว่าฌานจิตนั้น รู้อารมณ์ทางตา ทางหูได้ไหม เขาบอกว่า ได้ ผมก็ค้านว่า ตามหลักแล้วจิตเป็นอัปปนามีอารมณ์หนึ่งอารมณ์เดียว และเป็นอารมณ์ทางมโนทวาร ถ้ายังรับอารมณ์ทางทวารอื่นได้ด้วย คงไม่ใช่ฌานแน่ เขาบอกว่า ที่คุณรู้มานั้นผิด ตามหลักแล้วรู้อารมณ์ทางอื่นได้

ส. ท่านผู้ฟังว่าอย่างไร

ถ. ผมก็ยังเห็นว่า ผู้ที่อยู่ในฌาน จิตที่เป็นฌาน ต้องมีอารมณ์เดียวเท่านั้น เป็นอัปปนา

ส. ท่านผู้ฟังว่าอย่างไรต่อไป ในการสนทนานั้น

ถ. เขาบอกว่า อย่าถามมากเกินไป ปฏิบัติไปก็รู้เอง ผมก็บอกว่า อย่างนี้ ขึ้นต้นก็ผิด ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์แล้ว เพราะไม่ให้รู้อะไร จะให้ปฏิบัติขึ้นมาเอง ผมว่าไม่ใช่ หนทางของพระพุทธศาสนาแน่ คงเป็นหนทางนอกศาสนา เพราะการที่จะรู้อะไร ถ้าไม่ศึกษาให้เข้าใจถ่องแท้และประพฤติดุปฏิบัติไป โอกาสที่จะผิดก็มีมาก ผมก็ยังสงสัยที่เขาพูดว่า เมื่อจิตเป็นฌานแล้วรับอารมณ์ทางอื่นได้ด้วย

ส. ฌานจิตเป็นอัปปนาสมาธิ คือ สมาธิที่แนบแน่นในอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบทางมโนทวารทวารเดียว ขณะใดที่มีการเห็น ขณะนั้นไม่ใช่ฌานจิต ต้องเป็นจักขุวิญญาณ และเป็นจักขุทวารวิถิจิต ขณะใดที่มีการได้ยิน ขณะนั้นต้องเป็นโสตวิญญาณ เป็นโสตทวารวิถิจิต จะเป็นฌานจิตไม่ได้

ถ. ถ้าเขาได้ปฐมฌานจริง จะต้องไปถามใครไหม

ส. ข้อปฏิบัติอย่างไรที่ทำให้ได้ปฐมฌาน สำคัญที่สุด คือ ข้อปฏิบัติ ถ้าท่านผู้ฟังไม่ได้สอบถาม ไม่ได้ศึกษาเรื่องข้อปฏิบัติ ท่านผู้ฟังย่อมจะลงเลสงสัยว่า ผลที่ท่านผู้นั้นกล่าวนั้นเป็นผลที่ถูกต้องหรือไม่ เพราะไม่ได้ศึกษาในเหตุที่จะให้ฌานจิตเกิด แต่ถ้าเป็นผู้ที่ศึกษา เข้าใจในเหตุที่จะให้ฌานจิตเกิด ใครบอกว่าฌานจิตเกิด

ท่านผู้ฟังย่อมทราบจากข้อปฏิบัติของบุคคลนั้นว่า เป็นเหตุที่จะทำให้มานจิตเกิดได้จริง หรือไม่จริง

ผู้ฟัง ตัวเขาเองก็คงไม่ต้องให้ใครมารับรองถ้าเป็นปฐมฌานจริง ที่เขาปฏิบัติอยู่ ๓ เดือน รายละเอียดในการปฏิบัติ เขาคงไม่ได้บรรยายให้ฟัง

ส. การปฏิบัติธรรมเพื่ออะไร ไม่ว่าจะเป็นสมถภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา หรือแม้แต่การศึกษารธรรม ยังไม่ถึงการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งอย่างใด เพียงการศึกษารธรรม ในขณะที่กำลังฟังอยู่เดี๋ยวนี้ เพื่ออะไร นี่เป็นเหตุที่จะทำให้มานจิตเกิดหรือไม่เกิด วิปัสสนาเกิดหรือไม่เกิด คือ ต้องรู้จุดประสงค์ของการฟังว่าเพื่ออะไร การเจริญสมถภาวนาที่จะทำให้มานจิตเกิด เพื่อจะให้คนอื่นรับรองอย่างนั้นหรือ นั่นไม่ใช่เหตุผล

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องคิดถึงการรับรอง ไม่ว่าจะเป็นการอบรมเจริญสมถะ หรือวิปัสสนาก็ตาม ถ้าเข้าใจว่า การอบรมเจริญปัญญาเพื่อดับกิเลส หรือระงับกิเลส เท่านั้น

แม้แต่การฟังธรรม เพื่ออะไร ก็ต้องเพื่อเข้าใจพระธรรม และปัญญาที่เข้าใจนั้นเองจะทำกิจของปัญญา คือ ละคลายกิเลส ซึ่งสภาพธรรมอื่นที่ไม่ใช่ปัญญาไม่สามารถจะทำกิจนี้ได้เลย ถ้าการฟังธรรมเพื่อต้องการที่จะรู้มาก ๆ นั่นไม่ใช่จุดประสงค์ หรือการเจริญฌานเพื่อจะให้คนอื่นรับรอง ก็ไม่ใช่จุดประสงค์อีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ก็ผิดตั้งแต่เริ่มต้น

ถ. กุศลเกิดได้ที่ทวาร

ส. ๖ ทวาร

ถ. หมายถึงกุศลขั้นสติปัญญานด้วยหรือเปล่า

ส. ด้วย

ถ. แต่วิปัสสนาญาณ ทางปัญจทวารเกิดไม่ได้ ใช่ไหม

ส. ไม่ได้ แต่ไม่ได้หมายความว่า ขณะนั้นไม่มีกุศลญาณสัมปยุตต์ทางปัญจทวาร นี่เป็นความละเอียด

ทุกท่านที่ศึกษาธรรม จะทราบได้ว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงนั้น ไม่เป็นสอง คือ จะไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น เช่น มหากุศลจิต หรือ กามาวจรจิตเกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร ก็ต้องเกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร

ถ. วิปัสสนาญาณเกิดทางปัญจทวารไม่ได้

ส. แน่นนอน

ถ. และทางปัญจทวารจะมีสติปฏิฐานได้ไหม

ส. ควรจะได้ แต่ไม่ใช่วิปัสสนา ถ้าเป็นวิปัสสนา ต้องเป็นมโนทวารวิธื เพราะฉะนั้นสภาพของมโนทวารวิธืเท่านั้นที่กำลังปรากฏด้วยความชัดเจน แต่ไม่ได้หมายความว่าขณะนั้นจะปราศจากซึ่งปัญจทวารวิธื เพราะวิปัสสนาญาณก็รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายด้วย ไม่ใช่ว่าในขณะนั้นไม่มีตา ไม่มีหู ไม่มีจมูก ไม่มีลิ้น ไม่มีกายที่วิปัสสนาญาณจะรู้ จะมีแต่เฉพาะอารมณ์ทางมโนทวารทวารเดียวเท่านั้นที่วิปัสสนาญาณจะรู้ ไม่ใช่

วิปัสสนาญาณเป็นปัญญาที่รู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมทุกอย่าง ทั้ง ๖ ทวาร แต่วิปัสสนาญาณคือปัญญาที่ถึงความสมบูรณ์ที่รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมนั้นเกิดทางมโนทวารวิธื

แต่ไม่ได้หมายความว่า ในขณะนั้นไม่มีปัญจทวารวิธื และไม่ได้หมายความว่าในขณะนั้นไม่มีมหากุศลทางปัญจทวารวิธื แต่เพราะทางปัญจทวารวิธืสามารถรู้เพียงรูปซึ่งยังไม่ดับ ไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมด้วย เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่วิปัสสนาญาณ

ถ. ที่ทางปัญจทวาร จะถือว่าปัญญาใหม่

ส. มหากุศลญาณสัมปยุตต์เกิดได้ก็ทวาร ท่านที่ศึกษาแล้วจะปฏิเสธใหม่ว่า มหากุศลญาณสัมปยุตต์เกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร

ถ้าไม่เข้าใจความละเอียด หรือไม่พิจารณาโดยละเอียด จะเกิดความสับสน แต่ถ้าพิจารณาด้วยความละเอียดจริง ๆ พร้อมทั้งพิสุจน์ธรรมด้วยการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เมื่อประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม ก็ตรงกัน

ถ. ในหนังสือบอกว่า อุเบกขาในโลกมูลจิตมีความยินดีนิดหน่อย ปกติ อุเบกขาเป็นความเฉย ๆ ใช่มั้ย

ส. อย่าปนกันระหว่างสภาพของโลกเจตสิกกับเวทนาเจตสิก โลกเจตสิก เป็นสภาพที่ต้องการ ดิตช้อง ยึดมั่น ไม่สละ ไม่ปล่อย เป็นลักษณะของความพอใจ นั้นเป็นวิเศษลักษณะ หรือปัจจัยตตลักษณะของโลกเจตสิก แต่โสมนัสเวทนาไม่ใช่ โลกเจตสิก

โสมนัสเวทนาเป็นความรู้สึก ทุกคนมีความรู้สึก และสามารถจะบอกได้ว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ นั่นคืออาการที่ปรากฏของความรู้สึก หรือว่าเฉย ๆ ขณะนี้บอกได้ตรงกับสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่าเฉย ๆ หรือว่าโสมนัส หรือว่าโทมนัส หรือว่าเป็นสุข หรือว่าเป็นทุกข์ นั่นคือลักษณะของเวทนา

เพราะฉะนั้น เวลาที่โลกมูลจิตเกิด เพราะมีโลกเจตสิกเกิดร่วมด้วย เป็นสภาพที่ต้องการอารมณ์ แต่ในขณะที่กำลังต้องการนั้น แล้วแต่ว่าเวทนาที่เกิดร่วมด้วยจะเป็นความรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ เฉย ๆ หรือว่าเป็นความรู้สึกโสมนัส

ท่านผู้ฟังคงจะมีความต้องการอะไรหลายอย่างในวันนี้ สามารถจะสังเกตความต่างกันของเวทนาได้ใหม่ว่า สิ่งที่ต้องการนั้นบางครั้งก็ไม่ประกอบด้วยโสมนัสเวทนาเลย แต่ว่าต้องการ ไม่ใช่ไม่ต้องการ อย่างต้องการดินสอเพื่อเขียนหนังสือ เป็นโสมนัสไหม ก็เฉย ๆ แต่ต้องการ ไข่มุก เพราะฉะนั้น ก็เป็นโลกมูลจิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา

ถ. โสมนัสจะมีอุเบกขา ที่มีความรู้สึกเฉย ๆ บ้างไหม

ส. โสมนัส คือ โสมนัส อุเบกขา คือ อุเบกขา ทำไมอยากจะปนโสมนัสกับอุเบกขา ในเมื่อความต้องการมีทั้งที่เกิดร่วมกับอุเบกขาและที่เกิดร่วมกับโสมนัส ก็ต้องแยกกัน

ขณะไหนได้สิ่งใดซึ่งพอใจยินดีมาก รับประทานอาหารที่อร่อยถูกปาก ขณะนั้นเป็นโสมนัสไม่ใช่อุเบกขา แต่ขณะที่รับประทานอาหารธรรมดา ๆ ไม่มีความอร่อยเป็นพิเศษ ขณะนั้นทุกคนก็บอกได้ถึงความรู้สึกของตัวเองว่า ขณะนั้นเป็นอะไร อุเบกขา

หรือโสมนัส และขณะใดที่ไม่ใช่ความรู้สึกไม่แหลมขึ้น ไม่สบายใจ ก็ไม่พ้นจาก โลกมุลจิต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอุเบกขา เพราะนาน ๆ ครั้งจึงจะมีโลกมุลจิตที่เกิดร่วมกับ โสมนัสเวทนา

ถ. ทุกสิ่งเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัย โลกนี้ไม่มีอะไรนอกจากรูปกับนาม รูปกับนามเกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุปัจจัย เพราะฉะนั้น ยังมีเหตุปัจจัยอีกอย่างหนึ่ง เป็นอย่างที ๓ คือ ต้องมีรูป มีนาม และมีเหตุปัจจัย แต่เหตุปัจจัยอยู่ตรงไหน

ส. ธรรมดาต้องตรง ไม่มีอะไรนอกจากนามธรรมและรูปธรรม คำนี้ถูกไหม

ถ. ถูก

ส. เพราะฉะนั้น นามธรรมและรูปธรรมนั่นเอง ต่างเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน

ถ. หมายความว่า เหตุปัจจัย คือ รูปกับนาม ใช่ไหม

ส. ใช่ แต่สภาพธรรมที่เป็นปรมาัตถธรรมมี ๔ และบัญญัติธรรมอีกหนึ่ง ทั้งปรมาัตถธรรมและบัญญัติธรรมเป็นปัจจัยได้

ถ้ากล่าวถึงปรมาัตถธรรม นามธรรมและรูปธรรมนั่นเองเป็นปัจจัย ไม่ใช่สิ่งอื่น รูปเป็นปัจจัยแก่รูปได้ รูปเป็นปัจจัยแก่จิตและเจตสิกได้ จิตเป็นปัจจัยแก่เจตสิกได้ จิตเป็นปัจจัยแก่เจตสิกและรูปได้ เจตสิกเป็นปัจจัยแก่จิตได้ เจตสิกเป็นปัจจัยแก่จิต และรูปได้ ก็ไม่พ้นจากนามธรรมและรูปธรรม

ถ. เหตุปัจจัยกับกรรมต่างกันหรือเปล่า

ส. กรรมเป็นปัจจัยหนึ่งในหลายปัจจัย

๑๒๖๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๖

ถ. การเจริญสติปัฏฐานนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสติปัฏฐานไว้ ๔ สติปัฏฐานหนึ่ง คือ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ซึ่งพระองค์ทรงแสดงว่า จิตมีราคะ ก็ให้รู้ว่ามีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ก็ให้รู้ว่ามีจิตปราศจากราคะ หรือจิตมีโทสะ มีโมหะ ก็ให้รู้ว่ามีโทสะ มีโมหะ แต่ผู้เจริญสติปัฏฐานใหม่ ๆ บางครั้งสติปัฏฐานเกิดขึ้นแล้ว แต่ไม่สามารถที่จะรู้ว่ามีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ไม่ทราบว่าจะอาจารย์มีเคล็ดลับอะไรที่จะให้รู้ว่ามีราคะ หรือจิตปราศจากราคะ ยังแยกไม่ออก

ส. เรื่องของเคล็ดลับไม่มีในพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีแต่ปัญญา คือ ความเข้าใจถูก ตั้งแต่ขั้นของการฟัง เพราะผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่พระปัจเจกพุทธเจ้า เป็นพุทธบริษัท ตั้งแต่อัครสาวก คือ ท่านพระสารีบุตร เป็นต้นไป เป็นสาวก คือ ผู้ฟัง เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องเคล็ดลับ แต่เป็นเรื่องการอบรมเจริญปัญญาด้วยการฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ถึง ๔๕ พรรษา จึงเป็นสิ่งที่มียุทธวิธีมาก อย่าคิดว่าพระธรรมที่ทรงแสดงนั้นไม่มีประโยชน์

บางท่านเล่าให้ฟังว่า มีผู้กล่าวว่า ไม่ต้องศึกษาธรรม ไม่ต้องฟัง ปฏิบัติเลยทันที ถ้าท่านผู้นั้นมีชีวิตอยู่ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน คงจะไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ขออย่าทรงแสดงธรรมเลย เพราะไม่ต้องมีใครฟังพระธรรม ก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

แต่ที่ทรงแสดงพระธรรมตลอด ๔๕ พรรษา เป็นพระมหากรุณา โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้โดยเร็ว คือ ไม่ใช่ผู้ที่เป็นอุคฆฏิตัญญูบุคคล หรือวิปัสสิคัตัญญูบุคคล แต่เป็นผู้ที่จะต้องฟังพระธรรม และพิจารณาไตร่ตรองเหตุผลโดยละเอียดถี่ถ้วนจริง ๆ ที่จะทำให้รู้ว่า ธรรมใดเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และ

ธรรมใดเป็นธรรมที่บุคคลอื่นเข้าใจและคิดว่า เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง
นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมาก

เพราะฉะนั้น การที่สติจะระลึกถึงลักษณะของจิต ไม่ใช่เคล็ดลับ แต่เป็นเรื่องที่
จะต้องเข้าใจว่า จิตเป็นปรมาตมธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เพียงสั้น ๆ อย่างนี้ สติ
ก็ไม่ระลึก หรือระลึก ก็อาจจะระลึกไม่ถูก เพราะโดยมากขึ้นกับการพิจารณาสิ่งหนึ่ง
สิ่งใดที่เป็นรูปธรรม เช่น มีรูปร่างสดุดฐานต่าง ๆ ปรากฏให้รู้ได้ทางตา หรือเป็นเสียงที่
ปรากฏให้รู้ได้ทางหู เป็นกลิ่นที่สามารถรู้ได้ทางจมูก เป็นรสต่าง ๆ ไม่ว่าจะวิจิตร
อย่างไร ก็ยังสามารถที่จะลิ้มได้ทางลิ้น

แต่นามธรรม ไม่มีรูปร่างสดุดฐานใด ๆ เลย เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ตลอด
พระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งหมด ลักษณะของจิต คือ สภาพรู้ ธาตุรู้ อาการรู้
เพราะฉะนั้น ต้องไม่ลืม การที่จะเข้าใจในลักษณะของจิต ถ้าจิตไม่เกิดขึ้นรู้อารมณ์
ต่าง ๆ ก็ไม่สามารถพิจารณาได้ว่า ขณะที่อยู่อารมณ์ต่าง ๆ นั้น มีจริง และเป็นจิต

เช่น ขณะที่นั่งนอนหลับสนิทเป็นภวังค์ ไม่มีการเห็นเลย จะรู้ได้ใหม่ว่า จิตขณะ
ไหน เพราะขณะนั้นไม่เห็น ขณะที่เป็ภวังค์ก็ไม่ได้ยินอะไร จะรู้ลักษณะของจิตได้ใหม่
ในขณะที่ไม่ได้ยินอะไรเลย หรือในขณะที่ไม่ได้คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ในขณะที่เป็น
ภวังค์ นอนหลับสนิท จะรู้ได้ใหม่ว่า จิตเป็นสภาพที่คิดนึก

แต่เมื่อใดที่จิตไม่เป็นภวังคจิต จิตเป็นวิถิจิต เกิดขึ้นรู้อารมณ์ทางหนึ่งทางใด
มีสภาพธรรมที่เป็นปรมาตมธรรมปรากฏ เช่น เป็นรูปธรรมปรากฏทางตา เป็น
นามธรรมที่กำลังรู้คือเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้ที่กำลังเห็น เป็นอาการรู้ เป็น
ธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ จะฟังอย่างนี้ในฐานะที่เป็นสาวกไปอีกสักก็กัปกัตามแต่ จนกว่า
ความเข้าใจจะมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น คือรู้ว่า ธาตุรู้ อาการรู้ ไม่มีรูปร่าง
ลักษณะ เป็นแต่เพียงอาการหรือเป็นสภาพที่กำลังเห็น หรือว่ากำลังได้ยินเสียงที่กำลัง
ปรากฏ

ถ้าระลึกได้แบบนี้ ขณะนั้นก็จะน้อมพิจารณาลักษณะของสภาพรู้ ซึ่งต่างกับ
รูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ถ. ที่ผมถาม ผมหมายถึงผู้ที่ปฏิบัติ ฟังแล้ว เข้าใจแล้ว แต่สติปัฏฐานเกิดขึ้นไม่สามารถที่จะรู้ชัดว่า ขณะนี้จิตเป็นโลภะ หรือเป็นโมหะ หรือเป็นมहाกุศล เพราะโดยเวทนา โลภะก็ดี โมหะก็ดี มหากุศลก็ดี เวทนาเป็นอุเบกขาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติ เมื่อสติปัฏฐานเกิดขึ้นพิจารณาจิตของตัวเองในขณะนั้น ยังมีความเห็นผิด เข้าใจผิดได้ เช่น หลายท่านบอกว่า ขณะที่สติปัฏฐานเกิดขึ้นระลึกถึงสภาพลักษณะจิตที่กำลังง่วง ท่านบอกว่าเป็นโมหมูลจิต แต่โดยการศึกษารู้ว่า ขณะที่ง่วงเป็นโมหมูลจิตไม่ได้ ต้องเป็นโลภมูลจิตที่เป็นสสังขาริกดวงหนึ่งใน ๔ ดวง หรือเป็นโทสมูลจิตที่เป็นสสังขาริกจิต ๑ ดวง คือ ดวงใดดวงหนึ่งใน ๕ ดวง เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจแล้ว ปฏิบัติถูกแล้ว แต่ก็ยังเห็นผิดว่า โลภะ โทสะ เป็นโมหะได้

สุ. อย่าลืม ปฏิบัติถูก หมายความว่า ขณะใดที่สติเกิด ขณะนั้นระลึกถึงลักษณะสภาพปรมาัตถธรรม ไม่ใช่นึกถึงชื่อ

ขณะที่ปฏิบัติถูก ขณะที่สติปัฏฐานเกิด เป็นขณะที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพปรมาัตถธรรม ไม่ใช่ขณะที่กำลังพยายามนึกถึงชื่อว่า ขณะนี้จิตชื่อว่าอะไร

ต้องเข้าใจว่า ความรู้ที่เกิดจากการฟัง เพื่อให้เข้าใจว่ามีจิตหลายประเภทเพื่ออะไร ก็เพื่อให้รู้ว่าไม่ใช่อัตตา จิตแต่ละประเภทที่เกิดต้องอาศัยเหตุปัจจัยจึงเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว ถ้าสติไม่เกิดระลึก ก็จะไม่เพียงแต่เดาว่า วันนี้ทั้งวันเป็นโลภะ

แต่วันนี้ทั้งวัน ขณะนี้เป็นอะไร ไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมได้ นั่นคือขณะที่ศึกษาชื่อต่าง ๆ และเรื่องของปรมาัตถธรรม แต่ไม่ใช่ขณะที่สติปัฏฐานเกิด

ถ้าเป็นขณะที่ปฏิบัติถูก เป็นสัมมามรรค เป็นสติปัฏฐาน สติจะระลึกถึงลักษณะของปรมาัตถธรรม ไม่ใช่นึกถึงชื่อ และในขณะที่กำลังระลึกถึงลักษณะของปรมาัตถธรรม สภาพธรรมนั้นที่เป็นรูปธรรมที่ปรากฏ ถ้านามธรรมไม่เกิดขึ้นรู้ลักษณะของรูปธรรมนั้น รูปธรรมนั้นปรากฏไม่ได้ เพราะฉะนั้น ในขั้นต้น ยังไม่มีใครสามารถแยกขาดลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมโดยการประจักษ์ แต่สามารถจะเข้าใจลักษณะของรูปธรรมได้ด้วยการฟัง สามารถเข้าใจลักษณะของนามธรรมได้จากการฟัง แต่ว่ายังไม่ใช่การประจักษ์แจ้ง

เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการฟัง เพื่อเป็นสังขารขั้นปรับปรุงแต่งขณะที่สติระลึก น้อมไปที่จะรู้ลักษณะของรูปหรือนามซึ่งต่างกัน ทีละอย่าง และทีละขณะ แต่ไม่ใช่ พยายามไปใส่ชื่อ่ว่า ขณะนี้เป็นโมหมูลจิต หรือว่าขณะนั้นเป็นโลภมูลจิต เพราะถ้า เรียกชื่อ ขณะนั้นไม่ได้รู้ลักษณะว่า จิตเป็นสภาพรู้ที่ไม่ใช่ตัวตน

ลักษณะของสภาพธรรมต่าง ๆ กัน ในวันหนึ่ง ๆ และจะไม่ย้อนกลับมาอีก อย่างลืม สภาพธรรมทั้งหมดเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ปรากฏเพียงชั่วขณะที่เล็กน้อย และดับไป และจะไม่ย้อนกลับมาอีกเลยในสังสารวัฏ เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานจะเกิด ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมขณะไหนได้ทั้งคืน เป็นลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ โดยไม่ต้องเป็นห่วงว่า เมื่อก็หมดไปแล้ว หรืออะไรจะเกิดต่อ เป็นจิตชื่ออะไร ไม่จำเป็นต้องนึกถึงชื่อ แต่ให้ทราบ ว่า ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏใน ขณะนั้น สภาพรู้เป็นอย่างไร สภาพรู้ อากาโรจฺจํ ๗ ซึ่งไม่ใช่เพียงชื่อเป็นอย่างไร นั่นคือการอบรมเจริญสติปัฏฐาน

ถ้าสามารถน้อมพิจารณารู้ลักษณะของสภาพรู้ และรู้ในอากาโรจฺจํ เป็นสภาพรู้ แต่ละขณะ เช่น ขณะที่ได้เห็น เป็นสภาพรู้ขณะหนึ่ง ขณะที่ได้ยิน เสียงปรากฏ เป็นสภาพรู้อีกขณะหนึ่ง ถ้ารู้ในลักษณะของสภาพรู้ ขณะนั้นไม่ใช่ชื่อ และจะละการ ยึดถือสภาพรู้ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะรู้เพิ่มขึ้นในลักษณะของสภาพรู้ และในลักษณะของรูปธรรมซึ่งไม่ใช่สภาพรู้ แต่ถ้าจะใส่ชื่อไปเรื่อย ๆ ก็ไม่ใช่สติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้ที่ละเอียดที่จะรู้ว่า ความเข้าใจขั้นการฟังอย่างหนึ่ง ความเข้าใจขั้นพิจารณาเหตุผลอย่างหนึ่ง ความเข้าใจในขณะที่เกิดสติและเริ่มศึกษา อีกอย่างหนึ่ง และความรู้ชัดประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมที่สติระลึกรู้ นั้น ก็อีกอย่างหนึ่ง

ถ. การเจริญสติปัฏฐาน วันหนึ่ง ๆ ขณะที่ระลึกรู้ในปรมัตถธรรมนั้น เมื่อ ระลึกรู้ในปรมัตถธรรม เราจะทำเป็นบันทึกได้ไหม

ส. เพื่ออะไร

ถ. เพื่อเปรียบเทียบว่า พຽ່ງนี้ຈະມາກກວ່າໄມ ຫຼືຈະນ້ອຍກວ່າ ຫຼືຈະໄມມີ

- ส. ต้องระลึกอยู่เสมอว่า เพื่ออะไร เพื่ออะไร
- ถ. เพื่อว่าวันต่อไปควรจะมีมากกว่า
- ส. ถ้าน้อยกว่า
- ถ. น้อยกว่า ก็จะได้ใช้วิริยะต่อไป
- ส. และระลึกถึงที่ขณะ
- ถ. นั่นสิ กำลังจะถามอาจารย์ว่า ในขณะที่ระลึกถึงแล้ว ผมขีดไว้ ๑ ขณะต่อไปจะนับอีกหนึ่งขณะ
- ส. ในขณะที่กำลังขีด ก็หลงลืมสติแล้ว แทนที่จะขีด ระลึกต่อไปจะดีกว่าไหม
- ถ. ระลึกต่อไป ก็ถือว่าได้อีกหนึ่งขณะหรือ
- ส. ในขณะที่ถือว่าได้อีกหนึ่งขณะ นั้นไม่ใช่สติปัฏฐาน แทนที่จะถือว่าได้อีกหนึ่งขณะ ก็เป็นสติที่ระลึกต่อไปเรื่อย ๆ
- ถ. แต่ละครึ่งในวันหนึ่ง ๆ ที่เราระลึกถึงในปรมาัตถธรรมแล้ว ระลึกถึงแล้วจะต่อไปอีกว่า วันนี้สติระลึกตอนนี้ และเราก็ระลึกต่อไป เราไม่ยอมหยุด
- ส. เก่ง เราไม่ยอมหยุดนี่เก่งจริง ๆ
- ถ. เห็นทางตา วันนี้ตั้งแต่เช้าไม่เห็นเลย เวลาเห็น ได้มอง ได้อะไร
- ส. นั่นหรือสติปัฏฐาน
- ถ. ที่แรกนั้นใช่ ต่อไปคงจะไม่ใช่
- ส. ใช่ ในขณะไหน และไม่ใช่ในขณะไหน
- ถ. ใช่ ในขณะแรก
- ส. ขณะแรกคือขณะไหน
- ถ. ขณะที่ระลึกถึง
- ส. ขณะที่สติเป็นอนัตตาเกิดขึ้น จึงเป็นสัมมาสติ
- ถ. คราวนี้ทำให้คิดต่อไป
- ส. คิดต่อไป ก็เป็นตัวตน

ถ. เวลาเจริญสติ ไม่ต้องคำนึงถึงชื่อ และไม่ต้องคำนึงถึงว่า จิตนั้นเป็น กุศลหรืออกุศล และทำอย่างไรจึงจะละอกุศล เจริญกุศลได้

สุ. ลักษณะสภาพของอกุศลเป็นอย่างหนึ่ง ลักษณะสภาพของกุศลเป็นอีกอย่างหนึ่ง แม้ไม่ใช่ชื่อ ไม่ต้องมีการบัญญัติเรียกอกุศล สภาพที่เป็นอกุศลก็เป็นอกุศลโดยลักษณะของธาตุนั้น ๆ เอง โดยไม่ใช่ชื่อ สภาพที่เป็นกุศลก็เป็นกุศล

แต่ที่เรารู้ว่า สภาพใดเป็นกุศล สภาพใดเป็นอกุศล ต้องเจริญสติปัฏฐานเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะมีกล่าวไว้ในตำรา แต่ถ้าสติปัฏฐานไม่เกิด ไม่มีทางรู้ได้เลยว่า โสมนัสในโลภะต่างกับโสมนัสที่เป็นกุศลเพียงไร

เวลาที่มีความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ แท้ที่จริงในขณะนั้นถ้าสังเกตจะรู้ว่า เป็นความกระวนกระวาย กระสับกระส่าย ไม่สงบ ในขณะที่กำลังพอใจ เมื่อเป็นความพอใจในรูป ขณะนั้นไม่สงบ ขณะที่กำลังพอใจในเสียงเพลง ยุคนี้นักร้องก็มีวงดนตรีหลายวงเป็นที่ชอบใจของหลายวัย เพราะฉะนั้นในขณะที่กำลังฟังเสียงดนตรีเสียงหนึ่งเสียงใด และรู้สึกเพลิดเพลินพอใจมาก ถ้าขณะนั้นสติระลึกรู้ได้ว่า ความโสมนัสพอใจในขณะนั้น ประกอบด้วยความกระสับกระส่าย กระวนกระวาย ไม่ว่าจะในรส ในกลิ่น หรือในโณภูมัพพะ

ตรงกันข้ามกับขณะที่ฟังพระธรรมและเข้าใจขึ้น มีเหตุปัจจัยที่จะให้โสมนัสความรู้สึกโสมนัสนั้น สงบ ขณะนั้นไม่มีความกระสับกระส่าย กระวนกระวายเหมือนขณะที่กำลังพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ

เพราะฉะนั้น ลักษณะของอกุศลเป็นอกุศล โดยไม่จำเป็นต้องเรียกชื่อใด ๆ ทั้งสิ้น ลักษณะของกุศลก็เป็นกุศล ถ้าสติระลึกรู้ จึงสามารถรู้ความต่างกันได้ แต่ถ้าสติไม่ระลึกรู้ ก็เป็นสิ่งที่กล่าวไว้ในตำราว่า โสมนัสเวทนาเกิดกับอกุศลจิต คือ โภกมุลจิตก็ได้ หรือว่าโสมนัสเวทนาเกิดกับกามาวจรกุศลจิตหรือมหากุศลจิตก็ได้ เท่านั้นเอง

แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เวลาที่เกิดเมตตาช่วยให้คนอื่น เข้าใจถูก ละอกุศลได้ ขณะนั้นจิตผ่องใส โสมนัสที่สามารถช่วยให้คนอื่นพ้นจากความเห็นผิด ในขณะนั้นจะต่างกับขณะที่ได้รูป ได้เสียง ได้กลิ่น ได้รส ได้โณภูมัพพะ

ที่พอใจ จะเห็นได้ชัดว่า แม้ว่าเวทนาจะเป็นโสมนัส แต่โสมนัสเวทนาที่เกิดกับกุศล ต่างกับโสมนัสเวทนาที่เกิดกับกุศล

ถ. ขอคำอธิบายที่ว่า ไม่ติดในอนุพยัญชนะ

ส. นิमितด้วยหรือเปล่า

ถ. ต้องมีนิมิตอนุพยัญชนะด้วย

ส. ถ้าไม่ใช่ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะไม่เข้าใจอรรถของการไม่ยึดมั่น หรือไม่ยินดี ไม่ติดข้องในนิมิตอนุพยัญชนะ เพราะเมื่อเห็น สติไม่เกิด ย่อมเป็นสิ่งที่หนึ่ง สิ่งใดทันที เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ เป็นสิ่งต่าง ๆ จะไม่ให้ยินดีในนิมิตและ อนุพยัญชนะได้อย่างไร ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน

ถ้ามีใครมาบอกว่า อย่ายินดีในนิมิตอนุพยัญชนะ

สภาพธรรมไม่ใช่อัตตา ไม่ได้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครที่จะทำตาม คำสั่งได้ว่า อย่ายินดี อย่าติดข้องในนิมิต ในอนุพยัญชนะ แต่ในขณะที่สติระลึกรู้ กำลังศึกษา เริ่มเข้าใจว่า ในขณะที่เห็น แท้ที่จริงแล้วเป็นแต่เพียงนามธรรมที่กำลัง เห็นสิ่งที่ปรากฏ และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ ถ้าปราศจากธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม จะปรากฏไม่ได้

เพราะฉะนั้น มหาภูตรูปเป็นรูปใหญ่ เป็นรูปที่มีอยู่ทั่วไปในรูปทั้งหลาย ไม่ว่า จะเป็นรูปที่ปรากฏทางตา เสียงที่ปรากฏทางหู กลิ่นที่ปรากฏทางจมูก รสอาหารที่ ปรากฏทางลิ้นก็ตาม หรือสิ่งที่กระทบสัมผัสกาย จะปราศจากธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมไม่ได้

ถ้าสติระลึกรู้ทางกาย รู้ว่าธาตุนี้มีจริง แต่สีไม่ปรากฏในขณะที่กระทบแข็ง เพราะฉะนั้น เวลาที่มีการเห็น และรู้ว่าถ้าไม่มีธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม สีต่าง ๆ ก็ ไม่ปรากฏ จะทำให้ละคลายการติดในนิมิตอนุพยัญชนะลงที่ละเล็กทีละน้อย เพราะมี ความรู้ขึ้น แต่ไม่ใช่ด้วยการตั้งอกตั้งใจหลับหูหลับตา หรือว่าไม่มอง หรือว่ามองแล้ว ก็ทำไม่เห็น เป็นเรื่องการเสแสร้ง ไม่ใช่เรื่องของปัญญาที่เจริญจนกระทั่งสามารถที่จะ ไม่ติดในนิมิตอนุพยัญชนะได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมสามารถเข้าใจธรรมนี้ หรือผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานก็เริ่มที่จะเข้าใจ ถ้าสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏแต่ละทางเพิ่มขึ้น

ถ. สภาพธรรมที่เราจะระลึกรู้ จะต้องเป็นสภาพธรรมที่เราต้องศึกษามาก่อนหรือเปล่า

ส. สิ่งที่มี เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แต่ถ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงตรัสรู้และไม่ทรงแสดง บุคคลอื่นย่อมไม่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้เลย

ทุกคนเกิดมามีขันธ คือ รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ หรือจะกล่าวว่า มีร่างกาย มีจิตใจ และกียัตถิรูปร่างกายทั้งหมด ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าและจิตใจ รวมทั้งความรู้สึกแต่ละขณะว่าเป็นเรา แต่สิ่งนั้นไม่ใช่เรา มี แต่ไม่ใช่เรา

๑๒๗๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๖๖

ถ. สมมติว่าเราศึกษา ...

ส. ให้รู้ว่าไม่ใช่เรา

ถ. เรารู้ว่า สภาพต่าง ๆ เช่น โลภะ โทสะ โมหะ แยกไปคนละอย่าง ๆ และเราไม่เคยเรียนรู้เลยว่า ง่วงนอนเป็นสภาพอย่างไร อยู่มาวันหนึ่ง เราเกิดมีสติ ระลึกสภาพง่วงนอน และเราแยกออกไปว่า เป็นสภาพอีกอย่างหนึ่ง โดยที่เราไม่ได้ ศึกษาและฟังมาก่อน จะเป็นไปได้ไหม อย่างผมเคยฟังธรรมมาว่า จะต้องระลึกว่า จิตเรามีโลภะ หรือโทสะ หรือโมหะ ก็ลองทำดู ตามระลึกรู้โลภะ โทสะ โมหะ มีอยู่ ครั้งหนึ่งระลึกที่ตา ที่หู นึกขึ้นมาว่า ตาเราก็รับรู้รูป ซึ่งแยกต่างหากจากโลภะ โทสะ โมหะ ทำไมพวกนี้เขาไม่จับมารู้ด้วย ทั้งที่ผมไม่เคยฟังมาก่อน จะถือว่าเป็นการรู้โดยที่ไม่ได้ศึกษามาก่อนหรือเปล่า

ส. วิธีที่กล่าวนี้ ง่ายหรือยาก ที่ทำนี้

ถ. หมายความว่าอย่างไร

ส. ที่ท่านผู้ฟังปฏิบัติ จนกระทั่งได้ผลอย่างนี้ เป็นวิธีที่ยากหรือง่าย

ถ. ตอนที่ทำ ตอนแรกยาก นาน แต่ตอนที่รู้ ...

ส. ที่ว่ายากนั้น ยากอย่างไร

ถ. ยาก เพราะตอนนั้นเราไม่เข้าใจว่า เราจะจับดูอะไร ตรงไหน อีกอย่าง เราไปฝึกความรู้สึกว่า เราจะต้องดูโลภะ โทสะ โมหะ อย่างเดียว คือ เราก็ฝึก ๆ บังคับ แต่เวลาที่รู้สิ่งที่เกิดง่าย ๆ ก็รู้ขึ้นมา

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ว่าตอนต้นจะยาก ตอนหลังจะง่าย ก็คือเรา ใช่มั้ย

ถ. ใช่

ส. ก็ไม่ใช่หนทางที่จะเจริญปัญญา ที่จะรู้ว่าสภาพธรรมทุกอย่าง ไม่ใช่เรา นี่คือการต่างกันของการที่ทำตามคำสั่งหรือคำบอกเล่า กับการอบรมเจริญปัญญาให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมว่าเป็นอนัตตา ซึ่งสัมมาสติจะต่างกับขณะที่เราทำอยู่ตลอดเวลา คือ เมื่อได้รับคำบอกเล่าให้ทำอย่างนี้ เราก็ทำตามที่ถูกบอก และก็ทำตามไปอีก ทำตามไปอีก ก็เป็นเรื่องของการทำตาม เวลาที่ผลเกิดขึ้นก็คิดว่า นี่คือผล แต่ทั้งหมดนั้นคือเรา ไม่ใช่สัมมาสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ สามารถแยกข้อปฏิบัติที่ต่างกันได้ไหม ข้อปฏิบัติซึ่งทำ กับข้อปฏิบัติซึ่งเข้าใจ และสติเกิดทำกิจของสติ ไม่ใช่เราทำ

ท่านผู้ฟังมีความรู้สึก ว่า ท่านผู้ฟังต้องทำ ใช่ไหม บางครั้งตอนแรก ๆ ใหม่ ๆ ทำยาก ต้องบังคับบ้าง อะไรบ้าง ก็เราทั้งนั้น ใช่ไหม ที่กำลังบังคับ ที่กำลังทำ

นี่คือการต่างกันของข้อปฏิบัติซึ่งเป็นการทำ กับข้อปฏิบัติซึ่งเป็นมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งตามปกติเมื่อไม่ใช่โลกุตตรจิต ก็เป็นมรรคมีองค์ ๕ เกิดขึ้นกระทำกิจของมรรคนั้น ๆ เช่น สัมมาสติ เกิดขึ้นกระทำกิจจะระลึก รู้ ไม่ใช่เรา เวลาที่สัมมาสติเกิดขึ้น กระทำกิจจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง ในขณะนั้น ไม่ใช่เรากำลังทำตามที่มีคนบอกให้เราทำ

ถ. ระยะหลัง เข้าใจครั้งหนึ่งแล้ว ตอนหลังไม่ต้องไปนั่งคอยพะวงให้เกิด เพียงแต่ว่าผมศึกษา พยายามอ่านธรรมมาก ๆ บางอย่างก็ตรงกับสภาพที่ระลึกรู้ขึ้นมา แค้นนั่นเอง

ส. ระลึกที่ไหน

ถ. อย่างได้ยินเสียง ก็ระลึกได้ว่าได้ยิน ขณะนั้นไม่ได้ไปสนใจว่าคืออะไร เพียงระลึกขึ้นมาและรู้ว่า ขณะที่ได้ยินเป็นขณะที่แยกต่างหากไปจากขณะที่เรากำลังคิดนึก

ส. ความเป็นตัวตนยังแอบแฝงอยู่หรือเปล่าในขณะนั้น

ถ. ตามความรู้สึกของผม ขณะนั้นช่วงที่ได้ยิน ความเป็นตัวตนไม่มี

ส. ถ้าไม่มี หมายความว่า จะต้องเริ่มศึกษา ค่อย ๆ รู้ลักษณะที่เป็นสภาพรู้ ไม่ใช่ปล่อยให้เลย ๆ เพราะเวลาที่รู้ว่าเป็นสภาพรู้ โดยตำราที่อ่าน รู้ในขณะที่กำลังอ่าน แต่ในขณะที่ได้ยินเกิดขึ้น ขณะนั้นมีอภิสถิติศึกษา อภิจิตตศึกษา อภิปญญาศึกษา หรือเปล่า เพราะเหตุว่าไม่ใช่ให้ปล่อยไป แต่จะต้องมีอภิสถิติศึกษา อภิจิตตศึกษา อภิปญญาศึกษา คือ ศึกษาในขณะที่สติกำลังระลึกที่ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมเพื่อความรู้จะได้เพิ่มขึ้น ไม่ใช่ปล่อยให้เลยและคิดว่ารู้แล้วจากการศึกษา ถ้าเป็นอย่างนั้น จะเอาความรู้จากการฟังและการอ่านมารวมกับขณะที่สติเกิด แต่ไม่ใช่ความรู้พร้อมสติที่ระลึกลักษณะของสภาพธรรม

ถ. การเจริญสติ คือ การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมต่าง ๆ ที่กำลังปรากฏ ใช่ไหม

ส. สติกระทำกิจของสติ คือ ระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. โดยไม่ต้องรู้ว่าเป็นรูปอะไร เป็นนาม เป็นจิตเจตสิกประเภทไหน ใช่ไหม

ส. ไม่ต้องนึกถึงชื่อ เพราะลักษณะของสภาพนั้นกำลังปรากฏ เช่น กลิ่น กำลังปรากฏ ต้องบอกว่าเป็นชื่อกลิ่นหรือเปล่า ในเมื่อเป็นกลิ่น และสติระลึกที่กลิ่น หรือสติระลึกที่สภาพที่กำลังรู้กลิ่น

ถ. แต่ตามความเป็นจริงอดคิดไม่ได้ อย่างเวลามีมานะ ก็อดคิดไม่ได้ว่า มานะกำลังเกิดขึ้น

ส. ไม่มีใครห้ามว่า ไม่ให้คิด อย่าลืม การอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ห้ามคิด ถ้าใครคิดจะห้าม ยับยั้งไม่ให้คิด นั่นไม่ใช่สติปัฏฐาน

ถ. ขณะที่กำลังคิดอยู่นั้น มีสติหรือเปล่า

ส. สติสามารถระลึกได้ว่า ขณะคิด เป็นสภาพคิด ไม่ใช่เราที่คิด เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นรู้เรื่อง รู้คำที่คิด เพราะว่าจิตเห็นคิดไม่ได้ จิตได้ยินคิดไม่ได้ จิตคิดไม่เห็น จิตคิดไม่ได้ยิน แต่จิตคิดกำลังรู้คำ รู้เรื่องที่กำลังคิด

ถ. รู้สึกว่าการเจริญสติคงไม่ยาก เพราะสิ่งต่าง ๆ ลักษณะน้อย เหมือนกัน
อย่างรูปทั้งหมดมีลักษณะเหมือนกัน ไซ้ไหม

ส. รูปที่ปรากฏทางตามีลักษณะเดียว คือ สามารถจะปรากฏทางตาได้

ถ. รูปที่ปรากฏทางกาย ก็เหมือนกันหมด ไม่ว่าเย็น ร้อน อ่อน แข็ง
คือ ปรากฏให้รู้ได้ทางกาย

ส. ไซ้ มีแค่ ๖ ไซ้ไหม และไม่ยากด้วย เกิดบ่อย ๆ นั้นแหละที่สำคัญที่สุด
ต้องมีปัจจัยที่จะให้สติเกิดระลึกได้บ่อย ๆ เนือง ๆ

ถ. ปัญหายู่ตรงที่เรื่องคิด จะเลยไปถึงเรื่องที่เรียนรู้มา จะคิดเรื่อยเปื่อย
ไป สติก็หมดตอนนั้น

ส. ถ้ารู้ว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่เราที่กำลังคิด จะไม่เดือดร้อน แต่เพราะยัง
ไม่รู้ว่าเป็นนามธรรมที่คิด ยังเป็นเราคิดต่างหากที่เดือดร้อน แต่ถ้ารู้จริง ๆ ว่า ไม่ว่าจะ
คิดอะไรทั้งนั้น คือ นามธรรมนั่นเองที่กำลังคิด ไม่ใช่นามธรรมที่เห็น ไม่ใช่นามธรรมที่
ได้ยิน และประเดี๋ยวนามธรรมก็คิด ก็คือนามธรรมชนิดหนึ่งที่คิด และกั้ดับหมดไป

ถ้าละเยื่อใยการยึดถือนามธรรมที่คิดว่าเป็นตัวตนออกได้ ก็ไม่เดือดร้อน ไม่ว่า
นามธรรมหนึ่งนามธรรมใดจะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยก็คือนามธรรมเท่านั้นเอง เกิดขึ้น
และดับไป เหมือนกันหมด นี่เป็นเหตุที่จะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมทั่วทั้ง
๖ ทาง เพื่อละคลายการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ถ้ายัง
ไม่ทั่ว ย่อมมีการยึดถือสภาพธรรมหนึ่งสภาพธรรมใดว่าเป็นเรา

ถ. การไม่ยึดถือสภาพธรรม นี่คือปัญญาที่เกิดจากการเจริญสติ ไซ้ไหม

ส. ไซ้ เป็นหนทางเดียว

ถ. ถ้ายังไม่ถึงขั้นที่จะละจะคลาย เรียกว่ามีปัญญาหรือยัง

ส. ค่อย ๆ อบรมไป

ถ. ไม่รู้สึกว่ามีปัญญาเกิด

ส. รู้สึกได้อย่างไร เวลาจับด้ามมีด ด้ามมีดวันหนึ่งต้องสึกแน่เพราะการจับ
แต่ในขณะที่จับรู้ไหมว่าด้ามมีดกำลังสึก ฉันทิ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดย

ชัดเจนว่า อาศัยสติเป็นหนทางเดียว ที่เกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏบ่อย ๆ เนื่อง ๆ เท่านั้น ไม่มีหนทางอื่นเลย

ก่อนบรรยายได้สนทนากับท่านผู้ฟัง มีท่านผู้ฟังบอกว่า ท่านจะใช้สติอย่างไร เมื่อไร จะใช้ปัญญาเมื่อไร อย่างไร ทำสมณะก่อนและจะใช้สติปฏิฐานตอนนั้นตอนนี ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ใช่ว่าท่านมีแล้วจะใช้ ยังไม่มีอะไรทั้งนั้น และจะใช้ได้อย่างไร

ถ้าบอกให้ใช้สติ ใครมีสติแล้วมาก ๆ ที่จะใช้บ้าง บอกให้ใช้ปัญญา ใครมีปัญญาแล้วมาก ๆ ที่จะเอามาใช้บ้าง จะเอาสติที่ไหนมาใช้ จะเอาปัญญาที่ไหนมาใช้ ในเมื่อไม่มี สติและปัญญาก็ต้องค่อย ๆ อบรมจนเจริญขึ้น เกิดขึ้น จึงมี ไม่ใช่ว่าทุกคนมีแล้วแต่ไม่เอามาใช้

คราวก่อนเป็นเรื่องของปฏิสนธิจิต ซึ่งเป็นจิตที่สำคัญ เพราะหลังจากจุติจิตของชาติที่แล้ว ปฏิสนธิจิตจะต้องเกิดต่อ จึงควรที่จะเข้าใจในเรื่องของปฏิสนธิจิตว่าเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

มหากุศลจิตมี ๘ ดวง ทำให้กุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิได้ ๘ ดวง ซึ่งความสมบูรณ์พร้อมด้วยลาภ ยศ สกุล เกียรติ ชื่อเสียง บริวาร ก็ต่างกันไปตามผลของกรรม

อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากทำกิจปฏิสนธิในภุมิมมนุษย์และสวรรค์ชั้นต่ำคือชั้นจาตุมหาราชิกาได้ แสดงว่าเป็นผลของกุศลอย่างอ่อน จึงไม่ประกอบด้วยโสมนัสเวทนา เพราะกุศลที่มีกำลังเท่านั้นที่จะประกอบด้วยโสมนัสเวทนา

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผลของกุศลที่มีกำลัง จิตที่ปฏิสนธิก็ต้องเป็นมหาวิบาก และเมื่ออุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากเป็นผลของกุศลอย่างอ่อนที่สุด อุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากจึงทำกิจปฏิสนธิ ไม่ใช่โสมนัสสันตிரณะ

ถ. คนปัญญาอ่อนเกิดเพราะจิตดวงนี้ด้วยหรือเปล่า

ส. ไม่รู้เรื่องอะไร ใช่ไหม ก็ต้องเป็นปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก แม้ผู้ที่ไม่ได้ปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบาก แต่ไม่ค่อยจะฉลาดก็มี ใช่ไหม ผู้ที่พร้อมด้วยยศศักดิ์ บริวาร โภคสมบัติต่าง ๆ เป็นเศรษฐีมั่งมี แต่ว่าขาดปัญญา

เพราะไม่ใช่ผลของกรรมซึ่งเนื่องกับปัญญา เพราะฉะนั้น เวลาที่มหาวิบากทำกิจปฏิสนธิ จึงเป็นมหาวิบากประเภทญาณวิปปยุตต์ คือ ไม่ประกอบด้วยปัญญา

แม้แต่ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากญาณวิปปยุตต์ ก็ยังปัญญาน้อย ไม่สามารถเข้าใจธรรมได้แจ่มแจ้ง ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ไม่สามารถอบรมเจริญความสงบถึงขั้นฌานจิตได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันตிரณกุศลวิบากซึ่งเป็นผลของกุศลที่อ่อนกว่านั้นอีก ก็จะต้องเป็นผู้ที่นอกจากเป็นผู้ที่พิจารณาตั้งแต่กำเนิด ก็ยังเป็นผู้ที่ไม่เฉลียวฉลาด หรือว่าไม่สามารถที่จะเข้าใจเรื่องราวอะไรได้ที่ใช้คำว่าปัญญาอ่อนก็ได้

ถ. อย่างเรา ๆ ที่ปฏิสนธิมาจากมหากุศล จะทราบได้ไหมว่า เราปฏิสนธิมาจากมหาวิบากดวงไหน

ส. ไม่มีทาง มหาวิบากมี ๘ ดวง ซึ่ง ๔ ดวงประกอบด้วยปัญญา อีก ๔ ดวงไม่ประกอบด้วยปัญญา ถ้าเป็นผู้ที่เฉลียวฉลาดในทางโลก เป็นมหาวิบากญาณวิปปยุตต์ก็ได้ที่ทำการปฏิสนธิ เพราะผู้ที่เฉลียวฉลาดในทางโลก อาจจะไม่เข้าใจพระธรรมเลย หรืออาจจะเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนไปก็ได้ แต่ผู้ที่สามารถเข้าใจพระธรรมเข้าใจสภาพธรรม เหตุผลถูกต้องตามความเป็นจริงได้ ก็อาจจะสันนิษฐานหรือประมาณได้ว่า เป็นผู้ปฏิสนธิด้วยมหาวิบากญาณวิปปยุตต์ดวงหนึ่งดวงใดใน ๔ ดวง แต่ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ว่า เป็นดวงไหนใน ๔ ดวง

ถ. ถ้าเราศึกษาธรรมมาก ๆ และมีความรู้ในธรรมมาก ๆ ขณะที่กำลังจะจุติและปฏิสนธิ ถ้าเรามีปัญญามาก เราจะรู้ได้ทันทีไหมว่า เราจะปฏิสนธิด้วยมหากุศลดวงใด

ส. ดวงใด นี่ยาก ที่จะรู้ว่าปฏิสนธิด้วยจิตดวงหนึ่งดวงใดใน ๔ ดวง หรือใน ๘ ดวง

เวลาที่ใกล้จะจุติ คือ ก่อนจะตาย จะมีใครรู้ล่วงหน้าไหมว่า เป็นขณะไหน เพราะมักจะมีคำถามเสมอว่า ก่อนตายจะทำอย่างไรดี จะเตรียมตัวเฉพาะตอนจะตาย เข้าใจว่าสามารถจะทำได้ ถ้าสามารถจะทำตอนตายได้ ก็ทำเสียตอนนี้ไม่ดีหรือ

ทำไมจะต้องคอย ตอนนี้ผัดไป ไม่ทำ ๆ และจะไปทำตอนจะตาย ถ้าขณะนี้ทำไม่ได้ ตอนตายจะทำได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น ถ้าต้องการให้กุศลประเภทไหนเกิด ต้องสะสมกุศลประเภทนั้น ๆ ตั้งแต่ยังไม่ตาย เช่น ถ้าต้องการให้ปฏิสนธิจิตเป็นญาณสัมปยุตต์ ประกอบด้วย ปัญญา จะต้องอบรมเจริญกุศลซึ่งเป็นไปในการศึกษาธรรม ให้ประกอบด้วยปัญญา เป็นปัจจัยทำให้มหาวิบากญาณสัมปยุตต์สามารถจะเกิดได้ แต่ก็ต้องแล้วแต่กรรม ซึ่งเรื่องของกรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก

ท่านผู้ฟังที่นั่งอยู่ในที่นี้ ไม่มีโอกาสทราบเลยว่า การที่ท่านเกิดมาเป็นบุคคลนี้ ในชาตินี้ เป็นผลของท่านอะไร ในชาติไหน หรือเป็นผลของศีล หรือเป็นผลของการ พังกรรม การอบรมเจริญปัญญา และกุศลที่ท่านนั้นมีขึ้นเป็นอธิบดี หรือมีวิริยะ เป็นอธิบดี หรือมีปัญญาเป็นอธิบดี ก็ไม่มีทางที่จะทราบได้ เพราะเป็นสิ่งที่หมดสิ้น ไปแล้ว

แต่อย่าลืม ท่านที่มีสมบัติ ท่านหาที่เก็บสมบัติอย่างปลอดภัยที่สุด คิดว่า สมบัติของท่านจะเก็บไว้อย่างไรจึงจะปลอดภัยที่สุด แต่ไม่มีที่ไหนที่จะปลอดภัยเท่ากับ ที่ที่เก็บกรรม ปลอดภัยที่สุด เพราะเก็บอยู่ที่จิตทุก ๆ ดวง ใครจะเอาไปไม่ได้เลย ลมไม่กระทบสัมผัส แดดไม่แผดเผา ไม่มีที่ไหนที่ปลอดภัยที่จะเก็บสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ เท่ากับที่เก็บของกรรม

น่ากลัวไหม หรือว่าดีใจที่มีที่เก็บซึ่งปลอดภัยมาก อกุศลกรรมทั้งหมดที่ได้ กระทำแล้ว ไม่มีทางหายสูญไปได้ หรือว่ากุศลกรรมก็เช่นเดียวกัน เก็บไว้อย่าง ปลอดภัยที่สุดในจิตทุก ๆ ขณะ แต่ละขณะ

ถ. อย่างมีความเพียร พยายามศึกษาธรรม พยายามเจริญสติ เรามีวิริยะ มาศึกษาที่นี้ ซึ่งปกติเวลาทำงานไม่มีสติเลย เพราะไม่มีความเข้าใจ อยู่ที่นี่รู้สึกว่ สติเกิดมากกว่า

ส. และจะทำอย่างไร

ถ. ก็ศึกษา

ส. ขออนุโมทนา

ถ. สงสัยเรื่องมหาวิบากและมหากุศล อย่างเราให้ทานและเกิดปีติ เช่น ตักบาตรและให้เป็นสังฆทาน เมื่อเราศึกษาเรื่องสังฆทานก็พยายามทำสังฆทาน ทั้งเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทุกอย่าง จากการศึกษา ชาตินี้เรามีปัญญามากกว่าชาติก่อน ตามความเข้าใจของผม เพราะผมศึกษาเพิ่มมากขึ้น ๆ เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะไปเกิดในนรก ยังมีมากหรือเปล่า

ส. ควรที่จะเข้าใจเรื่องของกรรมจริง ๆ เพราะท่านผู้ฟังอาจจะคิดถึงเฉพาะกรรมในชาตินี้ว่า ท่านพยายามชวนชวหาทางที่จะปิดประตูอบาย ไม่ให้ไปสู่อบายภูมิหนึ่งภูมิใด แต่อย่าลืมว่า สังสารวัฏฏียืดยาว ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้ง อริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล ย่อมมีกรรมหนึ่งกรรมใดที่ได้กระทำแล้วพร้อมด้วยปัจจัยที่จะให้เกิดในอบายภูมิเมื่อไรก็ได้

สิ่งที่ควรจะคิด คือ ม้ากัณฐกะ ในชาติที่เป็นม้ากัณฐกะปฏิสนธิจิตเป็นอุเบกขาสันตிரณอกุศลวิบาก แต่กรรมที่ได้สะสมมาที่จะได้เป็นพระอริยบุคคล ต้องหลังจากที่ตายแล้วไปเกิดเป็นกัณฐกเทพบุตร และได้มาเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม กัณฐกเทพบุตรจึงรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล เพราะฉะนั้น ไม่มีใครรับรองในเรื่องของกรรมที่จะให้ผล ต้องแล้วแต่ว่าจะเป็นผลของกรรมใด

แต่อาจินณกรรม หรือกรรมที่ได้กระทำบ่อย ๆ มาก ๆ เนือง ๆ มีโอกาสที่จะให้ผลมากกว่ากรรมอื่น แต่ก็ต้องจัดลำดับของกรรมอีกว่า มีกรรมประเภทไหนที่จะให้ผลก่อน

